

Nr 30

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; given Stockholms slott den 16 februari 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs förslag fram till vissa ändringar i rättegångsbalken m. m.

En del av ändringsförslagen är föranledda av den år 1971 antagna förvaltningsrättsreformen (jfr prop. 1971: 30) och syftar till harmonisering av vissa av rättegångsbalkens bestämmelser med de förvaltningsrättsliga förfarandelagarna. Hit hör förslag rörande tolkning och översättning vid domstol, jäv, underrättelse om skiljaktig mening, ingivande av inlaga eller annan handling till rätten samt ingivande av fullföljdsinlaga. Vidare tas ett par frågor om rättegångskostnad i tvistemål upp, nämligen frågan om ränta på utdömd kostnadsersättning och frågan om ersättning för förlikningsförhandling före rättegången. Slutligen behandlas frågor om rättens sammansättning vid arvodesprövning i konkurs samt om skyldighet för sjuksköterska att vittna om sådant som hon erfarit under sin yrkesutövning.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1973.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas i fråga om rättegångsbalken,
dels att 4 kap. 1, 12 och 13 §§, 5 kap. 7 och 8 §§, 9 kap. 5 §, 17 kap. 9 §, 18 kap. 8 och 14 §§, 30 kap. 7 §, 33 kap. 1 och 3 §§, 36 kap. 3 och 5 §§, 50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i 33 kap. skall införas en ny paragraf, 9 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och *hava fyllt tjugufem år samt* hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Den som ej uppnått denna ålder må dock utan hinder därav utöva domarämbete i den begränsade omfattning Konungen bestämmer.

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Ej må den utöva domarämbete, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av domarämbete förordnar Konungen.

12 §²

De som med varandra äro eller varit gifta *eller äro trolovade* eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller äro syskon eller äro i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, må ej samtidigt sitta som domare i rätten.

De som med varandra äro eller varit gifta eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller äro syskon eller äro i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, *eller de som på liknande sätt äro varandra närstående* må ej samtidigt sitta som domare i rätten.

13 §²

Domare vare jävig att handlägga mål:

1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;

2. om han med part är eller varit gift *eller är trolovad* eller är i rätt

2. om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstig-

¹ Senaste lydelse 1948:71.

² Senaste lydelse 1971:875.

Nuvarande lydelse

upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller *är i den släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de äro syskonbarn, eller i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon eller syskons avkomling eller med någon, från vilkens syskon den andre härstammar:*

3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;

4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare eller god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

Föreslagen lydelse

ande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, *eller om han på liknande sätt är part närstående:*

5 kap.

7 §

Den som anställes som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom.

Den som anställes som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom. *Finnes anledning antaga att den som förordnas att biträda som tolk skall erhålla ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, må han avlägga ed som avser även framtida uppdrag.*

Angående eds utbytande mot försäkran på heder och samvete gälle vad om vittnesed är stadgat.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; ersättningen skall gäldas av statsverket.

9 kap.

5 §

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eller som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, dömes till böter. Till samma straff dömes den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.

17 kap.

9 §²

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Vad nu sagts om måls avgörande efter huvudförhandling gälle ock, då mål avgöres vid sammanträde för muntlig förberedelse.

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli.

¹ Senaste lydelse 1968:193.

² Senaste lydelse 1969:244.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till parterna.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

Har skiljaktig mening förekommit, skall denna meddelas parterna på samma tid och sätt som domen.

18 kap.

8 §¹

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången.

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. *Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan.*

Inkassoåtgärd som vidtagits före rättegången ersättes som rättegångskostnad. Ersättning för sådan kostnad utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen då målet avgöres till dess betalning sker.

14 §

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla *ränta som avses i 8 § tredje stycket samt* ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

¹ Senaste lydelse 1971: 317.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

30 kap.

7 §¹

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställa ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Finnes rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas, då den tilltalade är häktad, inom en vecka och i annat fall inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Under rättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till parterna.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domslutet och skälen jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

Har skiljaktlig mening förekommit, skall denna meddelas parterna på samma tid och sätt som domen.

När mål avgjorts, skall skriftlig underrättelse om utgången i målet snarast givas den tilltalade. Närmare föreskrifter härom meddelas av Konungen.

33 kap.

1 §

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn, yrke och hemvist.

I stämningsansökan skall käranden tillika uppgiva sin egen och, om den är honom bekant, även svarandens postadress samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med parterna; har käranden vidtalat ombud att

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn och hemvist.

Parts första inlaga i rättegången skall innehålla uppgift å hans personnummer och postadress. Vidare bör angivas partens yrke och telefonnummer samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom. Har part vidta-

¹ Senaste lydelse 1969: 101.

Nuvarande lydelse

företräda honom, skola ombudets namn och postadress uppgivas. I skriftligt svaromål skall svaranden även uppgiva sin postadress och de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom, samt, om han vidtalat ombud att företräda honom, ombudets namn och postadress.

Sker ändring i förhållande, som part sålunda uppgivit, skall parten utan dröjsmål anmäla det till rätten.

Föreslagen lydelse

lat ombud att företräda honom, skola ombudets namn, postadress och telefonnummer angivas.

Stämningsansökan bör tillika innehålla uppgift å svaranden i de hänseenden som sägs i andra stycket.

3 §¹

Inlaga eller annan handling må till rätten inlämnas genom bud eller insändas med posten i betalt brev. Handling, som sålunda inkommer, skall anses ingiven av den som undertecknat handlingen. Handlingen skall anses inkommen, då handlingen eller avi om försändelse, i vilken handlingen finnes innesluten, avlämnats till rätten eller dess kansli.

Inlaga eller annan handling anses ha inkommit till rätten den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas rätten särskilt om att telegram till rätten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha inkommit redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller avskilts för rätten på postanstalt, anses den ha inkommit den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som ej är undertecknat skall bekräftas av avsändaren genom undertecknad handling, om rätten begär det.

9 §²

Är från part inkommen inlaga eller annan handling ej avfattad på svenska språket, må rätten vid behov antingen förelägga parten att tillhandahålla bestyrkt översättning av handlingen eller ock uppdraga åt lämplig person att översätta handlingen. Efterkommes ej föreläggande

¹ Senaste lydelse 1947:616.

² Förutvarande 9 § upphävd genom 1970:429.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

att tillhandahålla översättning, må handlingen lämnas utan avseende.

Den som biträtt rätten med översättning äge av allmänna medel erhålla ersättning efter vad rätten prövar skäligt: i brottmål vari åklagare för talan skall ersättningen gäldas av statsverket.

36 kap.

3 §¹

Den som med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, vare ej skyldig att avlägga vittnesmål.

Den som med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, *eller som på liknande sätt är parten närstående*, vare ej skyldig att avlägga vittnesmål.

Står någon till parts ställföreträdare i sådant förhållande, som nu sagts, äge han ej på grund därav undandraga sig att vittna.

5 §²

Ämbets- eller tjänsteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöva annan allmän befattning må ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttaga tystnad.

Ej heller må advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, kurator vid familjerådgivningsbyrå, som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Ej heller må advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, *sjuksköterska*, kurator vid familjerådgivningsbyrå, som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde eller försvarare må ej höras som vittne om vad för uppdragets fullgörande förtrotts honom, med mindre parten medgiver, att det må yppas.

Utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs vare annan än försvarare skyldig att avgiva utsaga i mål angående brott, för vilket icke är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år.

Om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan är särskilt stadgat. Präst

¹ Senaste lydelse 1971: 875.

² Senaste lydelse 1969: 680.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

inom annat trossamfund än svenska kyrkan eller den som i sådant samfund intager motsvarande ställning må icke höras som vittne om något, som han vid hemligt skriftermål eller under därmed jämförliga förhållanden erfarit.

50 kap.

3 §

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Har vadeinlaga inkommit till hovrätten före vadetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan inkommit till underrätten först därefter ej föranleda att den avvisas.*

51 kap.

3 §

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Har vadeinlaga inkommit till hovrätten före vadetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan inkommit till underrätten först därefter ej föranleda att den avvisas.*

52 kap.

2 §

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Har besvärslaga inkommit till hovrätten före besvärstidens utgång, skall den omständigheten att inlagan inkommit till underrätten först därefter ej föranleda att den avvisas.*

55 kap.

3 §

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas. *Har revisionsinlaga inkommit till högsta domstolen före revisionstidens utgång, skall den omständigheten att inlagan inkommit till underrätten först därefter ej föranleda att den avvisas.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

56 kap.

3 §

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas. *Har besvärslaga inkommit till högsta domstolen före besvärstidens utgång, skall den omständigheten att inlagen inkommit till underrätten först därefter ej föranleda att den avvisas.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808)**

Härigenom förordnas, att 2, 4, 15, 19 och 22 §§ lagsökningslagen (1946:808) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Lagsökning skall göras skriftligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, yrke, hemvist *och* postadress samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes yrke, hemvist *och* postadress, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange ock de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling varå fordringen grundas och, då betalning enligt 1 § andra stycket sökes ur fast egendom, av handling varigenom pant rätt i egendomen upplåtits.

Lagsökning skall göras skriftligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, *personnummer*, yrke, hemvist, postadress *och telefonnummer* samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes *personnummer*, yrke, hemvist, postadress *och telefonnummer*, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange ock de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling varå fordringen grundas och, då betalning enligt 1 § andra stycket sökes ur fast egendom, av handling varigenom pant rätt i egendomen upplåtits.

Ansökningen skall jämte avskrift som angives i första stycket avlämnas i två exemplar och vara egenhändigt undertecknad av borgenären eller hans ombud. Är endast ett exemplar ingivet, ombesörje rätten mot stadgad avgift erforderlig avskrift, och gälle den i målet lika med huvudskrift.

¹ Senaste lydelse 1971:496.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Upptages ansökningen, förelägge rätten gäldenären att inom viss av rätten bestämd tid efter det lagsökningshandlingarna blivit honom delgivna skriftligen svara å ansökningen vid påföljd att målet ändå avgöres. Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla hemvist och postadress, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Upptages ansökningen, förelägge rätten gäldenären att inom viss av rätten bestämd tid efter det lagsökningshandlingarna blivit honom delgivna skriftligen svara å ansökningen vid påföljd att målet ändå avgöres. Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla *personnummer*, hemvist, postadress och *telefonnummer*, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Vid utsättande av tiden för svars avgivande har rätten att taga hänsyn till belägenheten av den ort där gäldenären bor eller handlingarna eljest kunna väntas bli va honom delgivna. Har gäldenären känt hemvist inom riket, må tiden icke utan synnerliga skäl bestämmas längre än till två veckor.

15 §

I fråga om kostnad i lagsökningssmål gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om rättegångskostnad i tvistemål; *hänskjutes* målet till rättegång, skall frågan om ersättning för sådan kostnad prövas i rättegången.

I fråga om kostnad i lagsökningssmål gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om rättegångskostnad i tvistemål; *ersättning för ränta utgår dock ej. Hänskjutes* målet till rättegång, skall frågan om ersättning för sådan kostnad prövas i rättegången.

19 §

Ansökning om betalningsföreläggande skall göras skriftligen eller muntligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, yrke, hemvist och postadress samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes yrke, hemvist och postadress, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange tillika i ansökningen eller i räkning som åberopas tydligt och fullständigt grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst samt de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres.

Ansökning om betalningsföreläggande skall göras skriftligen eller muntligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, *personnummer*, yrke, hemvist, postadress och *telefonnummer* samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes *personnummer*, yrke, hemvist, postadress och *telefonnummer*, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange tillika i ansökningen eller i räkning som åberopas tydligt och fullständigt grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst samt de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Ansökning som göres skriftligen skall avlämnas i två exemplar och vara egenhändigt undertecknad av borgenären eller hans ombud. Är endast ett exemplar ingivet, besörje rätten mot stadgad avgift erforderlig avskrift, och gälle den i målet lika med huvudskrift. Göres ansökning muntligen, skall genom rättens försorg mot stadgad avgift uppteckning därav ske i två exemplar; borgenären eller hans ombud skall med sin underskrift vitsorda att uppteckningen är riktig. Uppteckningen gälle sedan som huvudskrift.

Räkning som åberopas skall ingivas i två exemplar; är räkningen ingiven i allenast ett exemplar, skall mot stadgad avgift avskrift därav besörjas av rätten.

22 §¹

Uptages ansökningen, förelägge rätten gäldenären att, såframt han vill helt eller till någon del bestrida ansökningen, inom viss av rätten bestämd tid efter det ansökningen jämte räkning, om sådan åberopats, blivit honom delgiven, skriftligen hos rätten anmäla sitt bestridande vid påföljd att utmätning eljest må ske. Vid utsättande av tiden för anmälan av bestridande har rätten att taga hänsyn till belägenheten av den ort där gäldenären bor eller handlingarna eljest kunna väntas bliva honom delgivna. Utan synnerliga skäl må tiden icke bestämmas längre än till två veckor.

Har borgenären i ansökningen fordrat ersättning för kostnad å målet, skall rätten i föreläggandet angiva vad i sådant hänseende skall, om bestridande ej sker, utgå utöver kostnaden för blivande delgivning. Ersättningen utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla hemvist och postadress, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla *personnummer*, hemvist, postadress och *telefonnummer*, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

¹ Senaste lydelse 1971:318.

3 Förslag till

Lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1)

Härigenom förordnas, att 204 och 217 §§ utsökningslagen (1877: 31 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Försittes den i 201, 202 eller 203 § stadgade tid för klagan, och visas ej inom samma tid laga förfall, varde klagan, såvitt den åsyftar att vinna ändring i utmätningssmannens åtgärd, ej upptagen till prövning. Visas förfall, sättes överexekutor ut ny tid för klaganden att målet fullföljas.

Vid förrättning, som i nämnda paragrafer omförmäles, meddele utmätningssmannen underrättelse om vad för ändrings sökande iakttagas bör samt äventyret, om det försummas.

217 §²

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av överexekutor avvisas. Om fullföljd av talan mot beslutet gälla vad i 216 § är föreskrivet.

Avvisas ej besvärstalan efter vad i första stycket sägs, låte överexekutor utan dröjsmål till hovrätten insända besvärslagan med därvid fogade handlingar ävensom överexekutors protokoll och utslag samt, i huvudskrift eller styrkt avskrift såvitt angår den fullföljda frågan, utmätningssmannens protokoll och andra hos överexekutor förvarade handlingar i målet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

¹ Senaste lydelse 1912:211.

² Senaste lydelse 1946:814.

Föreslagen lydelse

204 §¹

Försittes den i 201 eller 203 § stadgade tid för klagan, och visas ej inom samma tid laga förfall, varde klagan, såvitt den åsyftar att vinna ändring i utmätningssmannens åtgärd, ej upptagen till prövning. *Har klagoskrift före klagotidens utgång inkommit till utmätningssmannen, skall klagan ändå upptagas till prövning. Är tiden försutten och visas laga förfall, sättes överexekutor ut ny tid för klaganden att målet fullföljas.*

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av överexekutor avvisas. *Har besvärslagan inkommit till hovrätten före besvärstidens utgång, skall den omständigheten att den inkommit till överexekutor först därefter ej föranleda att den avvisas.* Om fullföljd av talan mot beslutet om avvisning gälla vad i 216 § är föreskrivet.

4 Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)

Härigenom förordnas, att 211 § konkurslagen (1921:225) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

211 §¹

Mål, som avses i 16, 27, 85, 93, 98, 164 eller 183 §, skall utan förberedelse företagas till huvudförhandling. Utsättes målet till fortsatt eller ny huvudförhandling, äger rätten, om det erfordras för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom. Vid huvudförhandling i mål som avses i 16 § är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål, som avses i 16, 27, 85, 93, 98, 164 eller 183 §, skall utan förberedelse företagas till huvudförhandling. Utsättes målet till fortsatt eller ny huvudförhandling, äger rätten, om det erfordras för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom. Vid huvudförhandling i mål som avses i 16 *eller 85 §* är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål, som avses i 109 eller 130 §, må ej företagas till huvudförhandling, med mindre sammanträde för muntlig förberedelse hållits. Lämna samtliga närvarande sitt samtycke därtill eller finnes saken uppenbar, må huvudförhandlingen hållas i omedelbart samband med förberedelsen. Hålles ej huvudförhandlingen i omedelbart samband med förberedelsen, skall envar som närvarit och vars adress är känd erhålla särskild underrättelse om tid och ställe för huvudförhandlingen, så framt ej besked därom lämnats under förberedelsen.

Uteblir i mål, som avses i denna paragraf, part eller annan, som äger komma tillstådes vid förhandling, utgöre det ej hinder för målets handläggning och avgörande, om ej annat är stadgat.

Beträffande talan mot avgörande i mål, som nu sagts, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om talan mot beslut i mål, som väckts vid underrätt. Över underrätts eller hovrätts beslut, varigenom sådan av gäldenären förd talan, som avses i 183 § tredje stycket andra punkten, blivit bifallen, må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

¹ Senaste lydelse 1969:805.

5 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom förordnas, att 9 § rättshjälpslagen (1972:429) skall ha nedan angivna lydelse.

I prop. 1972:132 föreslagen lydelse Föreslagen lydelse

9 §

Vid allmän rättshjälp betalar staten kostnaderna i den rättsliga angelägenheten som rättshjälpen avser. Bestämmelser om att den rättssökande har att själv helt eller delvis betala kostnad för rättshjälp finns i 16 § andra stycket och 27 § första stycket andra punkten.

Såsom kostnad för rättshjälpen anses den rättssökandes kostnad för

1. biträde som varit behövt för tillvaratagande av den rättssökandes rätt.

2. bevisning vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen samt nödvändig utredning i angelägenhet, som kan komma under sådan domstols prövning eller som skall prövas av skiljemän,

3. utredning i angelägenhet som skall prövas av förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet om utredningen är skäligen påkallad för tillvaratagande av den rättssökandes rätt och ej kan erhållas genom myndigheten,

4. resa och uppehälle för den rättssökande eller hans ställföreträdare och för vårdare eller annan, som måste anlitas, i samband med inställelse inför domstol eller annan myndighet, om personlig inställelse ålagts, eller i samband med inställelse för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap,

5. avgift som enligt expeditionskungörelsen (1964: 618) utgår för ansökan om expedition vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen, dock ej i fråga om sådan rättens expedition som utfärdas endast på särskild begäran om icke expeditionen begäres innan tiden för fullföljd av talan gått till ända, samt avgift som utgår enligt exekutionsavgiftskungörelsen (1971: 1027),

6. kungörelse i mål eller ärende vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen,

7. vad av allmänna medel utgått i ersättning till tolk eller stenograf eller i ersättning enligt 4 eller 5 § lagen (1958: 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av faderskapet till barn utom äktenskap eller enligt föreskrift i rättegångsbalken eller 3 § första stycket nämnda lag för bevisning som rätten självantagit föranstaltat om.

7. vad av allmänna medel utgått i ersättning för översättning eller i ersättning enligt 4 eller 5 § lagen (1958: 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av faderskapet till barn utom äktenskap eller enligt föreskrift i rättegångsbalken eller 3 § första stycket nämnda lag för bevisning som rätten självantagit föranstaltat om.

Såsom kostnad för bevisning enligt andra stycket 2 anses ej den rättssökandes kostnad för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1961:262) om försäkringsdomstol skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Ledamot och ersättare för ledamot skall vara svensk medborgare och hava fyllt tjugufem år. Ej må befattningen utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Ledamot och ersättare för ledamot skall vara svensk medborgare. Ej må befattningen utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Lagfaren ledamot skall hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

7 Förslag till

Lag om ändring i förvaltningslagen (1971: 290)

Härigenom förordnas, att 7 § förvaltningslagen (1971: 290) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Handling anses ha kommit in till myndighet den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till myndigheten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas myndighet särskilt om att telegram till myndigheten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i myndighetens lokal eller *funnits tillgänglig* för myndigheten på postanstalt, anses den ha kommit in

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i myndighetens lokal eller *avskilts* för myndigheten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den

Nuvarande lydelse

den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om myndigheten begär det.

Föreslagen lydelse

kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

8 Förslag till

Lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971: 291)

Härigenom förordnas, att 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 291) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

44 §

Handling anses ha kommit in till rätten den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas rätten särskilt om att telegram till rätten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller *funnits tillgänglig* för rätten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller *avskilts* för rätten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om rätten begär det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28 december 1972.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändring i rättegångsbalken m.m.* och anför.

1 Inledning

I en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria (Ds Ju 1972:1) har förslag lagts fram till vissa ändringar i rättegångsbalken — RB — och konkurslagen (1921:225) — KL. Promemorians lagförslag torde få fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Yttranden över promemorian har avgetts av justitiekanslern (JK), lagberedningen, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, domstolsväsendets organisationsnämnd (DON), Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare (Domareföreningen), Värmlands läns rättshjälpsanstalt samt, angående särskilda frågor, statens invandrarverk, länsstyrelsen i Stockholms län, köplagsutredningen, vattenlagsutredningen och konkurslagskommittén. Hovrätterna har bifogat yttranden från olika tingsrätter.

I skrivelse den 26 april 1971 har Svensk sjuksköterskeförening hemställt att legitimerad sjuksköterska måtte befrias från vittnesplikt i likhet med vad som gäller läkare, barnmorska och andra i 36 kap. 5 § andra stycket RB angivna yrkesutövare.

Efter remiss har yttranden över framställningen avgetts av JK, hovrätten för Övre Norrland, socialstyrelsen, Sveriges advokatsamfund, Svenska landstingsförbundet, Domareföreningen och Sveriges läkareförbund.

2 Allmänt om förslagen i departementspromemorian

Promemorian. De i promemorian behandlade frågorna har aktualiserats på skilda sätt. En grupp av ändringsförslag har sitt ursprung i den nyligen genomförda förvaltningsrättsreformen. Hörnstenarna i denna genomgripande omdaning av förfarandet vid förvaltningsmyndighet och förvaltningsdomstol utgörs av lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, förvaltningslagen (1971:290) och förvaltningsprocesslagen (1971:291). Lagarna betecknas i det följande LAF, FL resp. FPL. I de förvaltningsrättsliga lagarna har i flera hänseenden valts lösningar som

avviker från RB:s reglering av motsvarande frågor. I prop. 1971:30, i vilken förslaget till reformen lades fram, framhölls (s. 280) att det fanns anledning att överväga om inte i anslutning till den förvaltningsrättsliga förfarandelagstiftningen borde göras vissa ändringar också i RB.

Mot den angivna bakgrunden tas i promemorian upp frågan om harmonisering av RB:s bestämmelser i vissa hänseenden med de förvaltningsrättsliga lagarna. En del av de ändringsförslag som läggs fram är av huvudsakligen formell art och innebär ingen nämnvärd ändring i sak i förhållande till vad som gäller f.n. Hit hör bl.a. förslag om borttagande av krav på viss ålder för domare, om ändrad avfattning av bestämmelserna om domarjäv och rättegångsförseelse samt av införande i RB av en bestämmelse om s.k. partsoffentlighet. Av större saklig betydelse är förslag angående tolkning och översättning vid domstol, om tid och plats för ingivande av inlägga eller annan handling till rätten samt om ingivande av fullföljdsinlägga.

I promemorian behandlas också ett par frågor rörande rättegångskostnad i tvistemål. En av dessa har väckts av styrelsen för Sveriges advokat-samfund som hemställt om utredning och eventuellt lagstiftning rörande frågan om ränta på utdömd ersättning för rättegångskostnad. Ett annat spörsmål rörande rättegångskostnad har aktualiserats under arbetet på en reform av samhällets rättshjälp (jfr prop. 1972:4), nämligen frågan i vilken utsträckning kostnad, som uppkommit före rättegången, bör betraktas som rättegångskostnad.

Slutligen tas i promemorian upp en av JK genom skrivelse den 10 september 1971 initierad fråga om rättens sammansättning i mål om arvode till förvaltare och rättens ombudsman i konkurs.

Remissyttrandena. I ett mindre antal remissyttranden görs allmänna uttalanden rörande förslagen i promemorian. JK framhåller sålunda uttryckligen att en jämkning av vissa bestämmelser i RB till bättre överensstämmelse med FL och FPL är motiverad. De avvikelser från RB som förekommer i de förvaltningsrättsliga lagarna får delvis ses som resultat av en strävan att göra bestämmelserna mer ändamålsenliga och anpassade efter tidens krav. Enligt JK är det lämpligt att mot varandra svarande regler på ifrågavarande områden utformas på likartat sätt när så är möjligt. Särskilt gäller detta i fråga om bestämmelser som den rättssökande allmänheten har att iaktta för att bevaka sin rätt eller överhuvud i sin kontakt med myndigheterna. Oenhetliga regler av det slaget kan lätt leda till onödiga rättsförluster. Även *Södra Roslags tingsrätt* finner det befogat att i de hänseenden som berörs i promemorian överensstämmelse uppnås mellan RB och de nya lagarna på förvaltningsområdet.

Några remissinstanser är mer kritiska till förslagen. *Svea hovrätt* erinrar om att hovrätten i skilda sammanhang yttrat sig över de betänkanden som

lett till förvaltningsrättsreformen. Hovrätten har därvid utgått från att regleringen av förvaltningsförfarandet skulle kunna ske med RB som förebild, låt vara med de modifikationer som föranleddes bl.a. av huruvida förvaltningsangelägenheterna skulle handläggas vid förvaltningsmyndighet, vid allmän förvaltningsdomstol eller vid skatterätt och länsrätt. Med denna utgångspunkt och med hänsyn till de olikheter som föreligger mellan allmän domstol och förvaltningsdomstol kan inte som skäl för nu föreslagna ändringar i RB åberopas att de aktuella förvaltningsrättsliga bestämmelserna utformats avvikande från RB. Avgörande bör vara om olägenheter framkommit för rättegångsväsendets del eller om en bättre ordning kan vinnas genom ändringarna. *Malmö tingsrätt* för fram vissa principiella synpunkter. Tingsrätten menar att partiella ändringar i lagstiftningen bör ske endast när så är påkallat av sakliga skäl. Ändringar av formell natur bör däremot anstå tills en saklig ändring görs av lagrummet i fråga eller en större samlad genomgång av anslutande bestämmelser sker. Smärre formella ändringar leder lätt till bristande samstämmighet mellan olika stadganden. Dessutom innebär varje lagändring, även om den är rent formell, en belastning för de tillämpande myndigheterna som måste sätta sig in i vad ändringen innebär. Med hänsyn till den nuvarande intensiva verksamheten inom lagstiftningen är det enligt tingsrättens mening av vikt att endast nödvändiga lagändringar vidtas. Även beträffande en sakligt motiverad ändring bör man emellertid, om ändringen är av ringa betydelse, göra en avvägning mellan intresset av att ändringen sker och de olägenheter i olika avseenden som den kan innebära. När det gäller de olika i promemorian framlagda förslagen anser tingsrätten det i och för sig lovvärt att i görligaste mån eftersträva likformighet mellan RB:s och förvaltningslagstiftningens regler. Det måste emellertid beaktas att de allmänna domstolarnas verksamhet i betydelsefulla avseenden skiljer sig från förvaltningsmyndigheternas. Ett okritiskt överförande av bestämmelser från det ena området till det andra får därför inte ske. Tingsrätten anser att promemorian brister i detta hänseende. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, som ansluter sig till de av Malmö tingsrätt anförda allmänna synpunkterna, menar att endast förslaget om ändring i konkurslagen är av sådan praktisk betydelse att det bör genomföras nu.

3 Ändringar i RB med anledning av förvaltningsrättsreformen

3.1 Viss ålder för behörighet att vara domare

Nuvarande ordning m.m. Enligt 4 kap. 1 § RB skall lagfaren domare vara svensk medborgare, ha fyllt 25 år och ha avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov, dvs juris kandidatexamen. Den som inte

har uppnått 25 års ålder får utöva domarämbete endast i den begränsade omfattning Kungl. Maj:t bestämmer. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får inte utöva domarämbete.

Bestämmelsen om möjlighet för Kungl. Maj:t att dispensera från 25-årskravet har närmast tillkommit för att möjliggöra för unga tingsnotarier att handlägga inskrivningsärenden samt mål och ärenden av enklare beskaffenhet (jfr 1 LU 1948:3 och 7). De nuvarande bestämmelserna om tingsnotaries behörighet att utföra domargöromål återfinns i 11-13 §§ tingsrättsinstruktionen (1970:108). Enligt en nyligen (SFS 1972:6) införd bestämmelse i 13 § tredje stycket tingsrättsinstruktionen får förordnande att på eget ansvar utföra domargöromål meddelas även tingsnotarie som inte fyllt 25 år.

I motsats till RB innehåller LAF inte något ålderskrav för behörigheten att vara förvaltningsdomare. I motiven till det lagrum, 15 § LAF, som reglerar behörigheten att vara ledamot och föredragande i allmän förvaltningsdomstol framhålls, att det inte längre finns tillräckliga skäl att hålla fast vid den gängse 25-årsgränsen. Även om denna visserligen nästan helt saknar praktisk betydelse, bör det bl.a. av principiella skäl räcka med en föreskrift att den som är omyndig inte är behörig att tjänstgöra som ledamot eller föredragande i domstolen (prop. 1971:30 s. 110). Inte heller när det gäller behörigheten att vara ordförande eller föredragande i skatterätt och länsrätt har något krav på viss ålder ansetts påkallad (7 § lagen 1971:52 om skatterätt och länsrätt; jfr prop. 1971:14 s.79). Det kan i sammanhanget också påpekas att kravet på 25 års ålder nyligen har tagits bort som behörighetsvillkor för nämndeman och ledamot i hyresnämnd.

Departementspromemorian. I promemorian anförts att den gällande 25-årsgränsen för behörighet att vara domare har gammal hävd. Med hänsyn till gällande befordringsgångar och utbildningskrav skulle ett avskaffande av åldersgränsen så gott som uteslutande få formell innebörd. För att vinna överensstämmelse med motsvarande bestämmelse för förvaltningsdomstolarna föreslås att ålderskravet i 4 kap. 1 § RB utgår.

Remissyttrandena. Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran i så gott som alla remissvaren. Endast ett par remissinstanser, JK och Värmlands läns rättshjälpsanstalt, ställer sig tveksamma därtill. JK menar sålunda att det, särskilt i mål med huvudförhandling, bl.a. med hänsyn till allmänhetens förtroende för domstolen är angeläget att förhandlingen leds av en person som redan på grund av sin ålder kan antagas besitta viss mognad och erfarenhet. Även om åldersgränsen i RB inte har någon större praktisk betydelse kan det enligt JK finnas skäl att låta bestämmelsen stå kvar i RB som en huvudregel, varifrån undantag kan medges.

3.2 Domarjäv

Nuvarande ordning m.m. I 4 kap. 13 § RB anges under nio skilda punkter i vilka fall en domare på grund av jäv är förbjuden att ta befattning med mål eller ärende. Bestämmelserna, som i huvudsak går tillbaka på äldre RB:s regler, är mycket detaljerade. I synnerhet gäller detta beskrivningen av de släktskaps- och svågerlagsförhållanden som grundar jäv.

Enligt punkt 1 föreligger jäv om domaren själv är part eller har del i saken (s.k. sakägarjäv) eller om han eljest kan vänta synnerlig nytta eller skada av utgången i målet (s.k. intressejäv). I punkterna 2 och 3 anges att vissa släkt- och svågerlagsförhållanden mellan domaren och part eller någon som eljest har del i saken eller har synnerligt intresse av utgången grundar jäv (s.k. släktskapsjäv). Domaren får sålunda inte vara eller ha varit gift med den saken angår eller vara trolovad eller i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller syskon eller i sådant släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller syskons avkomling eller med någon från vilkens syskon den andre härstammar. Enligt punkt 4 är domaren jävig om han eller någon honom närstående enligt punkt 2 är förmyndare, god man eller eljest ställföreträdare för part. Jäv föreligger vidare om han är ledamot i styrelsen för bolag, förening eller stiftelse eller liknande samfund eller inrättning, som är part, eller medlem i nämnd eller styrelse inom kommun eller annan menighet om denna är part. Detsamma gäller enligt punkt 5 om vederbörande person, association eller menighet inte själv är part men har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av utgången. Enligt punkt 6 föreligger vidare jäv om domaren i annat mål är parts vederdeloman, dvs. motpart, och enligt punkt 7 är domaren jävig om han i annan instans eller vid annan myndighet eller såsom skiljeman tagit befattning med saken (s.k. tvåinstansjäv). Enligt punkt 8 föreligger jäv om domaren varit ombud eller biträde för part i saken eller om han varit vittne eller sakkunnig däri. Paragrafen avslutas i punkt 9 med en generalklausul enligt vilken jäv är för handen om eljest särskild omständighet föreligger som kan rubba förtroendet till domarens opartiskhet i målet.

Bestämmelser om släktskapsjäv finns också på andra håll i RB. Enligt 4 kap. 12 § får inte de som är eller varit gifta med varandra eller är trolovade eller är i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är så besvägrade att den ene är eller varit gift med den andres syskon samtidigt sitta i rätten. Och om någon står i motsvarande förhållande till domaren får han enligt 12 kap. 4 § inte vara ombud i målet. I 36 kap. 3 § föreskrivs vidare att vissa nära anhöriga till part inte är skyldiga att vittna. Den personkrets det gäller är densamma som anges i 4 kap. 12 §.

I 41 § FPL hänvisas för de allmänna förvaltningsdomstolarnas del till RB:s bestämmelser om jäv mot domare.

Genom FL har jävsbestämmelser införts också för förvaltningsmyndigheterna, för vilka någon enhetlig reglering i ämnet inte tidigare funnits. Reglerna, som återfinns i 4 §, företer dock vissa olikheter jämfört

med RB. FL:s bestämmelser är sålunda mera översiktligt utformade än RB:s detaljerade reglering. Liksom RB avslutas 4 § FL med en general-klausul. Vad som främst skiljer FL:s jävsregler från RB:s är släktskaps- och ställföreträdarjäven. I fråga om släktskapsjäven anges i lagtexten blott vissa särskilt nära släktförhållanden som under alla förhållanden skall grunda jäv, nämligen sådana fall där saken angår tjänstemannens make, föräldrar, barn eller syskon. I övrigt skall jäv föreligga då saken angår annan tjänstemannen 'närstående' person, efter en prövning av omständigheterna i det enskilda fallet. Det s.k. ställföreträdarjävet, som återfinns i andra punkten av paragrafen, skiljer sig från RB huvudsakligen därigenom, att någon särskild bestämmelse inte ges för det fallet, att den handläggande är ledamot av styrelsen för bolag, förening, stiftelse etc. eller kommun eller dess organ, utan att vara behörig att företräda densamma.

Departementspromemorian. I promemorian framhålls till en början att någon lagändring som kan riskera förtroendet till våra domstolar uppenbarligen inte kan komma ifråga. Det förtjänar dock att övervägas om inte en viss förenkling av den något svårtillgängliga texten i 4 kap. 13 § RB är möjlig, utan att syftet med jävsreglerna därför behöver trädas för när. Samtidigt bör övervägas om inte RB:s synsätt är något föråldrat när det gäller släktskapsförhållandens betydelse som jävsgrund. Enligt promemorian utgör numera släktskapet inte samma dominerande föreningsband mellan olika individer som förr. I stället har andra bindningar mellan människorna trätt i förgrunden (jfr prop. 1971:30 s.355). Den utveckling som sålunda ägt och äger rum bör beaktas vid utformningen av bestämmelserna om släktskapsjäv varvid den i FL gjorda modernare regleringen kan tjäna till förebild. Härigenom kan man också uppnå en viss redaktionell förenkling.

Mot den antydda bakgrunden föreslås i promemorian att jäv på grund av släktskap skall föreligga om saken angår domarens make, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan honom närstående. Huruvida en person skall betraktas som närstående får, påpekas det, liksom enligt FL prövas från fall till fall. Med hänvisning till motiven till FL framhålls att uttrycket 'närstående' formellt täcker såväl situationer då släktskap eller svågerlag föreligger som fall då någon av annan anledning är att karakterisera som närstående, t.ex. genom att stadigvarande sammanbo med den som har att handlägga visst mål eller ärende. Relationen måste dock vara av familjemässig karaktär.

Enligt promemorian kan skäl anföras för en förenkling också av ställföreträdarjäven i RB så att den som endast är ledamot i styrelse eller nämnd hos bolag, kommun eller motsvarande som är part, men som saknar behörighet att företräda parten, inte utan vidare skulle vara jävig. Eftersom den nuvarande regleringen knappast medför några olägenheter i praktiken

har dock inte föreslagits någon ändring.

Remissyttrandena. De flesta remissinstanserna delar promemorians uppfattning att en modernisering och förenkling av bestämmelserna om domarjäv i 4 kap. 13 § RB är önskvärd. Endast *advokatsamfundet* motsätter sig att den nuvarande regleringen ändras. Några av de principiellt positiva remissorganen är dock mer eller mindre kritiska till det ändringsförslag promemorian innehåller. Bland dem anser *Svea hovrätt* att utformningen av släktskapsjäven i RB visserligen ger ett ålderdomligt intryck och att bestämmelserna därför kan vara i behov av översyn, men att en sådan översyn måste föregås av ett grundligare förarbete än som skett i promemorian. Med hänsyn till att enskilda intressen i stor utsträckning står mot varandra vid de allmänna domstolarna bör enligt hovrätten inte företas en lagändring som medför att part, som vet om ett släktskaps- eller svågerlagsförhållande mellan hans motpart och någon domare i saken, inte av lagtexten får klart besked om förhållandets jävsbetydelse. Hovrätten erinrar vidare om den särskilda jävsprocedur varom bestämmelser finns i bl.a. 4 kap. 14 och 15 §§, 49 kap. 3 och 7 §§ samt 54 kap. 3 § RB. Också från processekonomisk synpunkt är det därför mindre lämpligt att i lagtexten angivna släktskapsjäv är opreciserade. Även *DON* understryker vikten av att lagtexten är klar och ej allt för summarisk. Bestämmelsen måste kunna lätt förstås inte bara av yrkesjurister utan även av nämndemän och av den rättssökande allmänheten.

I fråga om det sakliga innehållet i bestämmelsen om släktskapsjäv framhåller *DON* att ändringen av lagtexten inte får medföra att nära anhöriga i större utsträckning än nu godtas som domare. Även om släktskapsbanden i många fall rent faktiskt har mindre betydelse nu än förr är det olämpligt att domaren är nära anhörig till någon av parterna. Möjligen kan en uppmjukning vara motiverad i fråga om mera avlägsna svågerskapsjäv. *Hovrätten för Nedre Norrland* ifrågasätter om det är lämpligt att utmönstra de släktskaps- och svågerlagsförhållanden som anges i 13 § 2. så att de inte längre skulle vara absolut jävsgrundande. Även om släktskapsbanden i nutida uppfattning inte är lika fasta som förr anser dock säkerligen alla människor att dessa släktskaps- och svågerlagsförhållanden är av sådan betydelse att de alltså bör utgöra absoluta jäv, antar hovrätten. Flera remissinstanser anser att innebörden av uttrycket 'närstående' inte blivit tillräckligt klarlagd i promemorian. *Stockholms tingsrätt* erinrar om att förslagets närståendebegrepp är inskränkt till rent familjemässiga relationer. Begreppet torde därför vara snävare än det närståendebegrepp som gäller i 12 kap. 34 § jordabalken för fall av överlåtelse av avliden hyresgästs hyresrätt. Å andra sidan är förslaget i vissa hänseenden mera vidsträckt än det skatterättsliga familjebegreppet som bara rör sammanboende som är eller varit gifta eller som har eller haft barn gemensamt. Med

hänsyn till att uttrycket 'närstående' används med delvis olika betydelse i förvaltningslagarna och jordabalken bör enligt tingsrättens mening uttrycket ej införas i 4 kap. 13 § RB utan att en närmare precisering lämnas av uttryckets innebörd i förevarande sammanhang. *DON* och *konkurslagskommittén* hänvisar i fråga om närståendebegreppet till lagberedningens förslag (SOU 1970:75) Utsökningsrätt X, enligt vilket närstående vid återvinning i konkurs är make, trolovad, bröstarvinge, förälder, far- eller morförälder, syskon eller den som eljest står vederbörande personligen särskilt nära.

Flera remissorgan framhåller att jävsbestämmelser finns också på andra håll i RB. Även dessa jäv bör ses över i förevarande sammanhang så att balkens reglering av olika släktskapsjäv blir enhetlig.

Den föreslagna regleringen av ställföreträdarjäven har berörts av ett par remissinstanser. *Karlskrona tingsrätt* ifrågasätter om reglerna bör vara så utformade att det exempelvis kan bli nödvändigt att inställa huvudförhandlingen i ett mål där bolag eller liknande sammanslutning framställt enskilt anspråk, enbart på grund av att en nämndeman är styrelseledamot i bolaget utan rätt att teckna dess firma. I motsats till promemorian anser tingsrätten att övervägande skäl talar för en viss inskränkning av dessa jäv. Det är föga troligt att det skulle rubba tilltron till domstolarnas opartiskhet. Även *Eskilstuna tingsrätt* uttalar sig i denna riktning.

3.3 Domstols tolk

Nuvarande ordning m.m. Fastän någon uttrycklig bestämmelse därom inte finns gäller som en oskriven förutsättning att svenska språket skall användas vid domstolar och andra myndigheter. I 5 kap. 6-8 §§ RB ges bestämmelser om domstols tolk. Tolk kan vara antingen allmän tolk, som är fast knuten till viss domstol, eller för visst mål särskilt förordnad tolk. Allmän tolk förekommer endast vid de båda nordligaste tingsrätterna. Allmän tolk får ersättning enligt särskilda bestämmelser. Annan tolk dvs. sådan som förordnats för visst mål är berättigad till arvode av allmänna medel och ersättning för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt. I brottmål där åklagare för talan bekostas ersättningen till tolk av statsverket. Eljest föreligger skyldighet för parterna att slutligen svara för tolkkostnaderna (18 kap. 13 § RB). Part som har fri rättegång är inte skyldig att återgälda statsverket dess kostnad för tolk (6 § lagen 1919:367 om fri rättegång, jfr 9 § andra stycket 6. rättshjälpslagen 1972:429).

Bestämmelserna i RB om tolk avser endast den situationen att någon som inte talar svenska skall höras *muntligen* inför rätten. Det finns inte några bestämmelser för det fallet att någon som inte behärskar svenska språket meddelar sig *skriftligen* med domstolen. Inlagor och andra handlingar förutsätts i princip vara avfattade på svenska språket eller möjligen på

danska eller norska (jfr prop. 1971:30 s.376 och SOU 1964:27 s.228). Regler om översättning av skrifter saknas alltså i RB. I princip finns inte heller medel anslagna för sådant ändamål. Som ett undantag härifrån gäller dock enligt Kungl. Maj:t:s beslut den 4 juni 1969 att rätten vid de båda nordligaste tingsrätterna får ombesörja översättning från finska till svenska språket varvid kostnaden betalas av statsverket.

Bestämmelserna i RB om tolk är p.g.a hänvisning i 11 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden tillämpliga också vid handläggning av ärende. När det gäller bevisupptagning åt utländsk domstol eller åt vissa internationella organ finns det särskilda bestämmelser enligt vilka bl.a. kostnaden för tolk skall gäldas av statsverket. Bestämmelserna härom återfinns i 9 § lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol resp. 6 § lagen (1946:818) om bevisupptagning åt vissa internationella organ.

För förvaltningssektorn har, bortsett från något enstaka specialfall, bestämmelser om tolkning och översättning tidigare saknats. Genom FL och FPL har en uttrycklig reglering av dessa frågor kommit till stånd. I 9 § FL anges sålunda att myndighet får anlita tolk när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket, och en motsvarande bestämmelse finns i 50 § FPL. I 52 § FPL lämnas bestämmelser om ersättning till tolk vid förvaltningsdomstol. Till skillnad från bestämmelserna i RB skall i förvaltningsmål kostnaden för tolk alltid betalas av allmänna medel. Ordet 'tolk' har i FL och FPL getts en mera vidsträckt innebörd än som kanske i dagligt tal brukar läggas in i begreppet. Som påpekas särskilt i motiven till 9 § FL avser bestämmelserna om tolk inte bara muntliga kontakter med icke svenskspråkig person utan också sådana fall då inläga eller annan handling på främmande språk ges in till en myndighet, eller när myndigheten skall meddela sig skriftligen med någon som inte förstår svenska. Med tolk avses sålunda både den som tolkar muntligen från ett språk till ett annat och den som gör en skriftlig översättning av en handling. I motiven till 50-52 §§ FPL, som i huvudsak hänvisar till bestämmelserna 9 § FL, uttalas bl.a. att reglerna om tolk för förvaltningsdomstolarnas del bör utformas med hänsyn inte bara till muntliga förhandlingar utan också till skriftlig handläggning.

Departementspromemorian. I promemorian återges till en början vissa av de skäl som anfördes i prop. 1971:30 till stöd för bestämmelserna om tolk på förvaltningsområdet. Bl.a. pekas det på att Sverige under senare år upplevt en mycket stark invandring. Även antalet utlänningar på mer tillfälligt besök i Sverige har ökat betydligt. Vid ingången av år 1970 var 4,6 % av hela landets befolkning utlänningar. Utlänning är i ett flertal hänseenden i huvudsak likställd med svensk medborgare. Han har sålunda rätt till undervisning och utbildning, till hälso- och sjukvård och andra sociala förmåner. Han är också skattskyldig i Sverige om han är bosatt här. En utlänning kan, likaväl som en svensk medborgare, komma att bli föremål för

myndighets ingripande i något avseende, t.ex. enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård. Det är särskilt i sådana fall av vikt att myndigheten genom anlitande av tolk ser till att den som åtgärden riktar sig mot får klart för sig vad saken gäller och vad myndighetens beslut innebär. En bestämmelse om att myndigheten får anlita tolk när den har att göra med en icke svenskspråkig person får, heter det i propositionen, ses som en rekommendation att anlita tolk där det behövs.

Enligt promemorian har de uttalanden som görs i propositionen om behovet av uttryckligt bemyndigande för myndighet att anlita tolk där så bedöms erforderligt motsvarande giltighet för de allmänna domstolarnas del. De nuvarande bestämmelserna i RB om domstols tolk anses inte uppfylla moderna krav på samhällsservice. Liksom när det gäller förvaltningsärenden och allmänna förvaltningsmål bör i rättegångsmål möjlighet ges att fritt kommunicera också med den som inte behärskar svenska språket. Att som hittills göra skillnad mellan fall där kontakten mellan utlänningen och domstolen sker muntligen vid förhandling och fall där kontakten är skriftlig kan inte vara motiverat. I det sammanhanget påpekas att möjligheterna till skriftlig handläggning i överrätt numera vidgats ej obetydligt. Liksom motsvarande föreskrifter för förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar bör därför bestämmelserna i RB om allmän domstols tolk göras generellt tillämpliga så att de också gäller t.ex. beträffande översättning av inlagor och andra skriftliga handlingar. I enlighet härmed föreslås i promemorian att 5 kap. 6 § RB jämkas så att domstol får möjlighet att förordna tolk även i andra fall än då någon skall höras inför rätten. Samtidigt föreslås att den ytterst sällan utnyttjade möjligheten enligt andra stycket andra punkten samma lagrum att hos länsstyrelsen påkalla biträde för tolks erhållande upphävs. Det torde numera, heter det, ligga närmare till hands för domstolarna att i sådana frågor vända sig till statens invandrarverk vilket sedan något år tillbaka anordnar viss utbildning och examination av tolkar för rättsväsendets behov.

Efter mönster från förvaltningsrättslagsstiftningen föreslås vidare att den för åklagarbrottmålen gällande regeln att statsverket bekostar tolk utsträcks till även indispositiva tvistemål. I sådana mål kan det vara stötande att en part belastas med högre processkostnader bara därför att han eller hans motpart råkar vara utlänning. Också bland de dispositiva tvistemålen torde det enligt promemorian förekomma åtskilliga fall där det är skäligt att det allmänna svarar för tolkkostnaden. När så är fallet bör rätten kunna förordna att kostnaden skall stanna på statsverket. Om tolk måste anlitas i mål där enskild person är part finns som regel skäl att låta kostnaden för tolk stanna på statsverket. Om det i ett affärsfall åberopas vidlyftig bevisning — muntlig eller skriftlig — på främmande språk är det däremot ofta rimligt att parterna får stå för kostnaden för översättning därav på sätt som gällt

hittills. I de fåtaliga brottmål där endast målsäganden för talan anses det mycket sällan finnas anledning för det allmänna att bekosta tolkersättning.

I promemorian erinras om att statsverket sedan lång tid tillbaka står för kostnaden för tolk i den utan all jämförelse vanligaste typen av mål, nämligen brottmål där åklagare för talan. Med hänsyn härtill anses knappast någon mer påtaglig kostnadsökning för det allmänna behöva uppkomma även om statsverkets ansvarighet för sådan kostnad utsträcks i enlighet med förslaget.

Remissyttrandena. Den i promemorian föreslagna utvidgningen av möjligheten för domstol att anlita tolk hälsas genomgående med tillfredsställelse. Det understryks i flera remissvar att den nuvarande ordningen är otillfredsställande och otidsenlig mot bakgrund av den betydande invandring som ägt rum i Sverige under senare tid. *JK* framhåller sålunda att förslaget att tolks uppgifter skall avse också översättning av skriftligt material eliminerar en brist i de nuvarande reglerna. I fråga om översättning av skriftligt material tar *DON* upp vissa praktiska problem. *DON* anser att domstolarna inte utan vidare bör skicka kallelser, underrättelser eller andra skrivelser på svenska till den som inte kan beräknas förstå svenska språket. Översättning till något av världsspråken bör biläggas. Domstolarnas arbete på detta område måste underlättas genom att standardöversättningar i så stor utsträckning som möjligt görs av formulär och liknande som används mera frekvent. Detta är av betydelse också från arbetsmässig och allmänt ekonomisk synpunkt. Vidare borde broschyrer på lämpliga språk rörande svenskt rättsväsende och förfarandet vid domstol hållas rättssökande utlänningar tillhanda. F.n. saknas dock sådana broschyrer t.o.m. på svenska. *DON* har tyvärr inte resurser för det i och för sig angelägna arbetet.

I åtskilliga remissyttrandena görs påpekanden av teknisk och praktisk natur. En del remissinstanser reagerar mot att ordet 'tolk' i promemorian liksom i det förvaltningsrättsliga förfarandelagarna fått avse så väl muntlig som skriftlig översättning. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att denna utvidgade betydelse av ordet strider mot vanligt språkbruk. I andra sammanhang gör man skillnad mellan tolk och översättare. De utför helt olika slag av arbete. Deras utbildning är vanligen inte densamma och de krav som ställs på en fullgod prestation av en tolk och en översättare är helt olika. Enligt hovrättens mening är det förvillande och ägnat att leda till missförstånd om man på detta sätt blandar samman begreppen tolk och översättare. Oavsett vilken betydelse som lagts in i ordet tolk i förvaltningsrättslagsstiftningen bör i *RB* skillnaden mellan tolk och översättare bibehållas och bestämmelser om översättning meddelas särskilt. En liknande ståndpunkt intas av *DON* som anser att också 9 § *FL* och 50 § *FPL*

bör ändras på motsvarande sätt. Även *lagberedningen* och *Svea hovrätt* berör frågan.

Flera remissinstanser diskuterar när rätten skall anlita tolk. *Lagberedningen* menar att promemorians förslag kommit att få en alltför kategorisk avfattning. En uppmjukning bör ske. Danska och norska språken bör sålunda regelmässigt godtas och beredningen anser att även t.ex. engelska och tyska bör kunna få användas om det sker med urskillning, t.ex. i sjösmål eller vanliga affärsmål. Från *DONs* sida görs liknande uttalanden.

Domareföreningen efterlyser vägledande uttalanden angående den utsträckning i vilken tolk bör anlitas för översättning av skriftligt material. Föreningen antar att promemorians ståndpunkt är att i varje fall stämningsansökningar, stämningar och kallelser i fall av behov bör översättas till främmande språk och anser det i och för sig motiverat att även översätta domarna. Även om en så vidsträckt service är principiellt motiverad vill föreningen dock framhålla att det innebär en inte obetydlig extra arbetsbelastning för domstolarna och avsevärda kostnader för statsverket. Föreningen ifrågasätter f.ö. om de nu använda tolkarna är kapabla att göra tillförlitliga skriftliga översättningar. Översättning genom auktoriserade translatorer är emellertid erfarenhetsmässigt mycket kostsamt. Också *DON* understryker vikten av att den föreslagna möjligheten till ökad tolk- och översättareservice inte missbrukas. Det bör exempelvis inte godtas att skriftväxling sker på främmande språk eller att omfattande sakkunnigutlåtanden på sådant språk inges utan översättning, när det rimligen kan begäras att part korresponderar på svenska eller själv ordnar översättning. Överhuvud ter sig viss restriktivitet motiverad eftersom kostnaderna annars lätt kan skjuta alltför kraftigt i höjden. *Uppsala läns södra tingsrätt* förutsätter att i Sverige bosatt utlännning, som inte behärskar svenska, själv skall ha att på egen bekostnad låta avfatta exempelvis ansökning om stämning och liknande konstitutiv partsinläga till domstol på svenska språket. I sådant fall bör skyldighet inte föreligga för domstol att anlita tolk. Också *Malmö tingsrätt* framhåller att den vidgade befogenheten att anlita tolk inte får leda till uppluckring av kravet att inläga i rättegång skall vara avfattad på svenska språket. Någon generell skyldighet för domstol att sörja för översättning av t.ex. en stämningsansökan kan inte godtas. Att det i vissa mål, såsom brottmål och familjemål där det råder ett allmänt intresse av att saken blir fullständigt utredd, finns behov att anlita tolk för översättning av vissa inlagor är däremot enligt tingsrätten ovedersägligt. *Lagberedningen* påpekar att en betydelsefull fråga i detta sammanhang är om skrift — t.ex. besvär — får tas emot av domstol, om den är avfattad på främmande språk, eller om den skall avvisas. Uppenbarligen kan det i undantagsfall vålla myndigheterna stora svårigheter om skriften är helt obegriplig för vederbörande tjänsteman. I

andra fall, såsom när skriften är avfattad på franska, engelska eller tyska är det alltid möjligt att konstatera vad det rör sig om. Beredningen anser att det bör klargöras, om skrift på främmande språk alltid skall tas emot och om rättens diskretionära befogenhet enligt den föreslagna 6 § första stycket andra punkten bl.a. avser att i så fall göra det möjligt att åstadkomma behövlig översättning. Om skriften tas mot måste översättning åstadkommas, åtminstone om inte domstolen och motparten behärskar det i skriften använda språket.

I fråga om kostnaderna för tolk vid domstol godtar de allra flesta remissinstanserna den i promemorian gjorda avvägningen mellan sådana fall där statsverket bör stå för kostnadsansvaret och sådana fall där kostnaderna lämpligen bör stanna på parterna. Ett par remissinstanser, *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *domareföreningen*, anser dock att utgiften för tolkning generellt bör bekostas av det allmänna. Hovrätten anser att domstol bör vara fritt tillgänglig också för den som inte behärskar svenska språket och att tolkkostnaden därför oavsett målets art bör betraktas som en domstolskostnad som parten inte skall behöva återgälda. Även om förslaget i detta hänseende utvidgar det fall då tillgången till tolk skall vara fri går det enligt hovrättens mening inte tillräckligt långt. Detta synes bero på farhågor för att part i dispositiva mål skulle kunna lägga kostnaden för vidlyftigt översättningsarbete på det allmänna. Farhågorna uppkommer alltså som en följd av den enligt hovrättens mening olyckliga sammanblandningen av begreppen tolk och översättare. Om en skillnad görs mellan dessa begrepp synes däremot inte några vägande invändningar kunna göras mot att tolkning vid allmän domstol skall bekostas av det allmänna.

Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *DON*, är skeptiska mot uttalandet i promemorian att förslaget inte skall behöva medföra alltför stora kostnadsökningar för statsverket. Om skriftliga översättningar i framtiden utförs på det allmännas bekostnad torde kostnaderna bli ganska betydande, menar man, i synnerhet om auktoriserade translatorer anlitas.

I flera remissvar efterlyses en precisering mellan fall där det allmänna avses bekosta tolkningen och fall där parterna skall göra detta. Detta spörsmål behandlas väl knapphändigt i promemorian, heter det. Av lagtexten bör det sålunda framgå tydligare att huvudprincipen är att tolkningen bekostas av det allmänna även i dispositiva mål och att parts kostnadsansvar endast är avsett att tillämpas i särskilda fall.

Ett ämne som tas upp i åtskilliga remissvar är frågan om tolkeden. Man anser från flera håll att sådan ed bör kunna få avläggas en gång för alla när tolken första gången anlitas och att förnyad edsavläggelse inte skall behövas för varje nytt uppdrag. Ed bör liksom enligt förvaltningsprocessen avläggas endast när det är fråga om tolkning vid muntlig förhandling. *Svea hovrätt* anser att bestämmelsen om ed bör kompletteras med en bestämmelse att

översättnings riktighet skall betygas på heder och samvete. Detta skulle vara av särskild betydelse när översättningen gäller skriftliga bevis. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser för övrigt att tolkeden kan avskaffas. Eden ger ju inte någon garanti för att tolken kan tolka från det uppgivna språket. Enligt hovrätten har edsavläggelserna numera gått till sådan överdrift att de närmast kan betecknas som 'förargelseväckande'.

Många remissinstanser efterlyser en reglering av de olika praktiska frågor som hänger samman med tolkning vid domstol. Det behövs en allsidig utredning så att frågor om tolks kvalifikationer, auktorisation av tolk, kunskapskontroll, normer för ersättningar etc. blir belysta. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att de i promemorian framlagda mera begränsade ändringsförslagen inte bör genomföras utan att en särskild utredning i stället tillsätts, med uppdrag att allsidigt överväga de problem som är förenade med tolkning vid allmän domstol. *Svea hovrätt* anmärker att det kanske kan vara lämpligt att låta bestämmelsen i 6 § andra stycket om rätt för domstol att vända sig till länsstyrelsen för att få tolk anvisad stå kvar till dess man vet hur samhällets tolkhjälp i allmänhet kan komma att bli organiserad.

3.4 S.k. partsoffentlighet

Nuvarande ordning m.m. Enligt 17 kap. 2 § resp. 30 kap. 2 § RB skall dom grundas på vad som förekommit vid huvudförhandling i målet. När mål avgörs utan huvudförhandling skall domen grundas på vad handlingarna innehåller och eljest förekommit i målet. Domstolen är således förbjuden att vid sitt avgörande ta hänsyn till sakmaterial som den fått kännedom om i annat sammanhang än vid handläggning av målet. Någon uttrycklig regel som garanterar parts rätt till insyn i utredningsmaterialet i skriftlig rättegång finns inte i RB. Part anses dock i princip berättigad att ta del av allt det material varpå domstolen grundat sitt avgörande.

I 14 § FL resp. 43 § FPL har tagits in en uttrycklig bestämmelse enligt vilken sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts ärendet eller målet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket sekretesslagen. Sistnämnda bestämmelse ger myndighet möjlighet att undantagsvis — om det med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen är av synnerlig vikt att innehållet i annan handling än dom eller beslut inte uppenbaras — vägra att lämna ut handling även till part, trots att part i princip skall ha tillgång till alla handlingar i sitt ärende. 14 § FL och 43 § FPL innehåller också en motsvarande bestämmelse för annat material än allmän handling. Det anges vidare att myndighet (förvaltningsdomstol) som vägrar att lämna ut handling eller annat som tillförts ärendet eller målet skall vara skyldig att upplysa parten om innehållet i materialet, i den mån det behövs för att parten skall kunna ta tillvara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. Vid

behov kan förordnas att den som erhåller sådan upplysning inte får obehörigen yppa vad han fått veta.

Departementspromemorian. I promemorian framhålls att någon saklig ändring i den enligt praxis gällande rätten för part att ta del av de handlingar och det utredningsmaterial i övrigt som finns hos domstolen inte är påkallad. Det anses likväl kunna vara av visst värde om denna praxis lagfästs genom att en uttrycklig bestämmelse härom tas in i RB liksom har skett i FL och FPL. Bestämmelsen, vars avfattning nära ansluter till 14 § FL och 43 § FPL föreslås placerad som en ny 10 § i 5 kap. RB.

Remissyttrandena. Förslaget om införande i RB av bestämmelser om s.k. partsoffentlighet avstyrkts av de flesta remissinstanserna. Med hänsyn till att bestämmelsen inte syftar till någon ändring i sak i förhållande till vad som gäller f.n. är den helt onödig, anser flera remissinstanser. Om en bestämmelse i ämnet införs är det ägnat att skapa förvirring och osäkerhet snarare än tvärtom. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller bl.a. att innehållet i de nyttillkomna reglerna om s.k. partsoffentlighet i förvaltningsförfarandet får sin förklaring i de särskilda förhållanden som skiljer förvaltningsförfarandet från processen vid allmänna domstolar. Det är enligt hovrättens mening direkt felaktigt att nu överföra dessa regler till RB där frågan varit tillfredsställande ordnad alltsedan balken trädde ikraft. En överflyttning av FL:s och FPL:s bestämmelser till RB skulle i stället medföra en icke avsedd begränsning i parts rätt till insyn i processmaterialet.

3.5 Rättegångsförseelse

Nuvarande ordning. I 9 kap. 5 § RB finns bestämmelser om straff för förseelser mot ordningen vid domstol. Bl.a. straffas med böter den som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet. I motsvarande bestämmelse i 38 § FPL talas om den som muntligen inför rätten eller i skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt. Uppenbarligen avses inte någon skillnad i sak skola föreligga mellan lagrummen.

Departementspromemorian. Enligt promemorian är en bestämmelse som enligt sin ordalydelse syftar till att skydda domstolens värdighet knappast i linje med ett modernt sätt att se på domstolars eller andra myndigheters funktion i samhället. Det föreslås därför att avfattningen av 9 kap. 5 § RB jämkas något efter förebild av 38 § FPL.

Remissyttrandena. Förslaget om jämkning av 9 kap. 5 § RB har med ett

par påpekanden av redaktionell art godtagits av så gott som alla remissinstanserna.

3.6 Meddelande av dom och beslut

Nuvarande ordning m.m. Enligt 17 kap. 9 § RB skall dom i tvistemål meddelas antingen genom att avkunnas muntligt vid förhandling eller genom att hållas tillgänglig på rättens kansli (s.k. kanslidom). Vid förhandling skall besked lämnas om tid för kanslidom. Avgörs mål utan förhandling meddelas avgörandet genom kanslidom. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag sändas till parterna. I 12 § anges att motsvarande bestämmelser skall gälla beträffande slutligt beslut i tvistemål. I 30 kap. 7 § resp. 10 § ges motsvarande bestämmelser om meddelande av dom eller slutligt beslut i brottmål. I brottmål skall dessutom skriftlig underrättelse om domslutet samt fullföljdshänvisning sändas till den tilltalade inom en vecka efter meddelandet.

Eventuellt förekommande skiljaktiga meningar tas inte in i dom eller beslut utan återges i protokollet (6 kap. 3 §). Det förekommer inte sällan i praxis att lagfaren domare som har en fråga majoriteten skiljaktig mening anmärker detta som en upplysning till part eller annan genom att under sin namnunderskrift på den s.k. konceptdomen anmärka 'skiljaktig' eller 'se prot'. På sina håll sker detta regelmässigt. Någon bestämmelse enligt vilken det åligger rätten att underrätta part om förekomsten av eller innehållet i skiljaktig mening finns dock inte. Ej heller föreligger någon skyldighet för part, som enligt bestämmelserna i expeditionskungörelsen (1964:618) har att lösa dom eller beslut, att också lösa handling där den skiljaktiga meningen återges. Part som enligt expeditionskungörelsens bestämmelser är befriad från avgift för dom eller beslut torde inte ha rätt att utan avgift också få protokollsutdrag innehållande den skiljaktiga meningen.

I 31 § FPL föreskrivs att beslut varigenom förvaltningsdomstol avgör mål skall tillställas part genom handling som fullständigt återger inte bara själva beslutet utan även skiljaktig mening, där sådan förekommit. En motsvarande bestämmelse återfinns för förvaltningsmyndigheternas del i 18 § FL.

Departementspromemorian. I promemorian erinras till en början om att justitieombudsmannen i sitt remissyttrande över det betänkande (SOU 1968:27) som ligger till grund för FL ifrågasatt om inte den i det betänkandet föreslagna bestämmelsen att myndighets expedition också skall innehålla skiljaktig mening borde införas även för domstolsväsendets del. Att upplysning om hur domstolens olika ledamöter bedömt målet måste vara av värde för en part som överväger att överklaga dom eller beslut är enligt promemorian uppenbart. Om underrättelse om skiljaktighet alltid lämnas

torde dessutom domstolens kansli besparas visst arbete med besvarande av förfrågningar om avgörandet är enhälligt eller inte samt att i förekommande fall ge besked om innehållet i skiljaktigheten. Det föreslås därför att i 17 kap. 9 § och 30 kap. 7 § görs det tillägget till femte resp. fjärde stycket, att när dom avkunnas, även eventuella skiljaktigheter skall redovisas, och att, när kanslidom meddelas, förekommande skiljaktighet skall tillhandahållas samtidigt med domen. Däremot anses det inte erforderligt att föreskriva besked om skiljaktig mening också i sådan underrättelse om utgången i målet som enligt 30 kap. 7 § femte stycket skall lämnas den tilltalade.

Det påpekas att förslagen kan komma att föranleda viss jämkning i expeditiönsutredningen.

Remissyttrandena. Förslaget att part skall få del av skiljaktig mening på samma sätt som av själva domen eller beslutet tillstyrks av samtliga remissinstanser. Några remissorgan påpekar dock att domstolarna redan f.n. brukar lämna parterna underrättelse om eventuella skiljaktigheter utan att det föreligger någon direkt skyldighet därtill enligt lag. Eftersom den föreslagna lagändringen därför skulle få huvudsakligen formell betydelse ifrågasätts från ett par håll om någon ändring i RB alls skall vara nödvändig.

I åtskilliga remissvar påpekas att de skäl som anförts till stöd för förslaget om ändring i 17 kap. 9 § och 30 kap. 7 § RB också talar för att en motsvarande skyldighet att underrätta om skiljaktig mening föreskrivs när det gäller sådant meddelande till tilltalad om utgången som avses i 30 kap. 7 § sista stycket. *Svea hovrätt* ifrågasätter om det inte också kan finnas anledning till motsvarande bestämmelse när det gäller domsbevis som avses i kungörelsen (1964:635) angående underrättelse om dom i vissa brottmål. Med hänsyn till underrättelsens betydelse för den dömdes ställningstagande till frågan om nöjdförklaring kan besked om skiljaktighet vara av betydande intresse för honom, menar hovrätten.

Promemorians lagförslag föranleder en del påpekanden av huvudsakligen lagteknisk art. Några remissinstanser menar att det inte klart framgår av den föreslagna lagtexten om skiljaktigheten skall betraktas som en del av själva domen och alltså arkiveras i domboken eller om den som hittills skall anses höra till protokollet.

DON tar upp frågan om part skall vara skyldig att lösa handling som innehåller skiljaktig mening och anser att så ej bör vara fallet. *Hovrätten för Nedre Norrland*, som förordar att skiljaktighet alltid skall biläggas domen när den expedieras, föreslår att det i expeditiönsutredningen föreskrivs att part skall erhålla skiljaktig mening utan särskild avgift. Samma ståndpunkt intas av *hovrätten över Skåne och Blekinge* som upplyser att man där generellt och utan särskild begäran expedierar skiljaktig mening som en ren serviceåtgärd till part. Expeditiönsavgift uttas inte för denna serviceåtgärd annat än då parten begär protokollsutskrift. Om någon tvekan skulle råda

rörande lagenligheten av denna hovrättens praxis bör det dock göras ett förtydligande i expeditiönskungörelsen.

3.7 Identifieringsuppgifter i inläga

Nuvarande ordning m.m. Enligt 33 kap. 1 § RB skall ansökan, anmälan eller annan inläga i rättegång innehålla uppgift om domstolen samt parternas namn, yrke och hemvist. I stämningsansökan skall dessutom käranden uppge sin egen och, om den är honom bekant, även svarandens postadress samt de övriga omständigheter som är av betydelse för delgivningen med parterna. Svaranden skall i skriftligt svaromål uppge sin postadress och de övriga omständigheter som är av betydelse för delgivning med honom. Har part vidtalat ombud att företräda sig skall ombudets namn och postadress anges.

Enligt den motsvarande bestämmelsen i 3 § FPL bör ansöknings- eller besvärshandling från enskild innehålla, förutom uppgift om hans namn, yrke och postadress, även uppgift om hans personnummer och telefonnummer. Föreskriften om angivande av de sistnämnda uppgifterna infördes på förslag av remissinstanserna.

Departementspromemorian. I promemorian påpekas att uppgift om personnummer uppenbarligen kan vara av värde för identifikation av part inte bara i förvaltningsrättsliga mål utan även vid rättegång i allmän domstol. Uppgiften är t.ex., liksom uppgift om partens yrke, ägnad att säkerställa att delgivning sker med rätt person och kan också vara av värde vid en framtida verkställighet av domstolens avgörande. Uppgift om parternas telefonnummer är ägnad att underlätta för domstolen att nå kontakt med part för komplettering, utsättande av sammanträde etc. och kan också vara av värde för parterna själva. På grund härav föreslås att en bestämmelse om angivande i rättegångsinläga av personnummer och telefonnummer tas in i 33 kap. 1 § RB.

När det gäller den närmare utformningen av lagrummet erinras i promemorian om ett uttalande i motiven till 3 § FPL (prop. 1971:30 s.517) enligt vilket ett ovillkorligt krav på angivande av de ifrågavarande identifieringsuppgifterna knappast skulle kunna upprätthållas i praktiken. Något absolut krav på angivande av uppgifterna borde därför inte uppställas i lagen. Bestämmelsen borde i stället formuleras som en föreskrift att de angivna identifieringsuppgifterna bör lämnas. Det nu återgivna uttalandet torde, heter det, äga motsvarande tillämpning också i mål och ärenden vid allmän domstol. 33 kap. 1 § RB bör i enlighet härmed jämkas efter förebild av 3 § FPL.

Remissyttrandena. De remissinstanser som berör frågan är i regel

positiva till införande av krav på angivande av personnummer och telefonnummer i skrivelser till rätten. I några remissvar görs dock vissa mer redaktionellt betonade påpekanden. Att angivande av postadress bör vara obligatoriskt menar bl.a. *Svea hovrätt* och *DON*, vilka också anmärker att inte alla parter har personnummer, t.ex. juridiska personer. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar att motpartens personnummer sällan torde vara känt för parten.

3.8 Ingivande av handling till rätten m.m.

Nuvarande ordning m.m. Enligt 33 kap. 3 § RB får inlägga eller annan handling inlämnas till rätten genom bud eller insändas med posten i betalt brev och anses då ingiven av den som undertecknat handlingen. Handlingen skall anses inkommen då handlingen eller avi om densamma avlämnats till rätten eller dess kansli. Någon bestämmelse om när på dagen avlämnandet skall ha skett för att handlingen skall anses ingiven den dagen finns inte i RB. Av balken framgår inte heller vilken befattningshavare som skall ta emot handlingen. Någon entydig rättspraxis angående nu berörda frågor kan knappast anses föreligga (jfr NJA 1953 s. 96 och 1963 s.384).

Bortsett från en specialbestämmelse i 12 kap. 10 § om överbringande av fullmakt genom telegraf eller telefon innehåller RB inte någon bestämmelse som anger i vad mån telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande skall kunna godtas som handling i balkens mening. I rättstillämpningen torde dock telegram godtas i viss omfattning, åtminstone då det inte är fråga om meddelande av mera väsentlig betydelse. Däremot har rättspraxis tidigare ställt sig helt avvisande till telegram som fullföljdsinlägga i rättegång. I detta hänseende har dock numera skett en viss uppmjukning (NJA 1968 s.523).

På det förvaltningsrättsliga området gällde tidigare lagen (1946:326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m.m. med motsvarande bestämmelser som 33 kap. 3 § RB. Också här har praxis tidigare varit restriktiv i fråga om användande av telegram. Genom ett pleniavgörande 1970 (RÅ 1970 s. 25) har emellertid regeringsrätten brutit med den tidigare rättstillämpningen och godtagit telegram som — låt vara ofullständig — besvärslinlägga.

Bestämmelserna i 1946 års lag har genom den nya förvaltningsrättslagstiftningen ersatts av 7 § FL och 44 § FPL. Dessa båda likalydande lagrum är i vissa hänseenden utformade på annat sätt än motsvarande bestämmelser i 1946 års lag och 33 kap. 3 § RB. Det anges sålunda inte uttryckligen att handling får lämnas in till myndigheten (förvaltningsdomstolen) med bud eller översändas med posten. Inte heller påpekas att handling in dubio skall betraktas som ingiven av den som undertecknat handlingen. I motiven till 7 § FL (prop. 1971:30 s.368) uttalas bl.a. att det numera inte finns skäl att i

lagstiftningen utgå från annat än att ingivande och insändande av handling är likvärdiga former att tillställa en myndighet en handling. Det självklara förhållandet att postförsändelser skall vara frakterade av avsändaren, om annat inte är särskilt medgivet, har inte heller ansetts behöva påpekas uttryckligen i lagtexten. I konsekvens med 1970 års regeringsrättsavgörande intar FL och FPL den ståndpunkten att telegram eller annan fjärrskrift får användas för att överbringa meddelanden till myndigheten (förvaltningsdomstolen). Någon uttrycklig bestämmelse härom har inte ansetts erforderlig. Inte heller har det ansetts påkallat att i lagtexten direkt ange att fjärrskriftsmeddelande är att räkna som handling i lagens mening. Att så är fallet framgår emellertid, förutom av motiven, indirekt av paragrafernas formulering. I paragraferna sägs det också att telegram eller annat meddelande som inte är underskrivet skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om myndigheten begär det.

När det gäller frågan vid vilken tidpunkt en handling skall anses ha kommit in till myndigheten (förvaltningsdomstolen) anges i FL och FPL som huvudregel att handlingen skall anses ha kommit in den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till myndigheten eller kommit behörig tjänsteman tillhanda. Om myndighet särskilt underrättas om att telegram till myndigheten anlänt till telegrafanstalt anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

I motiven till FL (prop. s.369) understryks det att insändande av handling till myndighet liksom tidigare i princip sker på avsändarens risk. Däremot blir med den nya regeln platsen för själva avlämnandet av mindre betydelse. Det är sålunda inte absolut nödvändigt att handlingen eller avin avlämnas i myndighetens lokaler om den blott kommer behörig tjänsteman tillhanda. Vem som i det enskilda fallet skall räknas som behörig tjänsteman får avgöras med ledning av arbetsordning eller instruktion för myndigheten. Bestämmelsen att telegram till myndighet skall anses inkommet redan när behörig tjänsteman blivit underrättad därom korresponderar med regeln att mottagande av avi om betald postförsändelse jämföras med mottagande av själva handlingen. I motiven anmärks att det endast är underrättelse genom televerkets försorg som avses i bestämmelsen.

Den nyssnämnda huvudregeln kompletteras med en presumptionsregel, enligt vilken en handling anses ha kommit in viss dag om det kan antas att handlingen eller avi om denna avlämnats i myndighetens lokal eller funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt samma dag, även om handlingen (avin) kommit behörig tjänsteman tillhanda först närmast följande arbetsdag.

I motiven till FL framhålls att man genom en sådan bestämmelse kan undvika att enskilds rätt går förlorad därigenom att myndigheten t.ex. dröjer med att på posten hämta alla de försändelser till myndigheten som

anlänt viss dag. Skillnader mellan olika myndigheter i fråga om öppet-hållande, arbetstider och posthämtning blir också utan betydelse. Någon vidlyftig utredning huruvida handlingen faktiskt funnits i myndighetens lokaler före kl. 24 viss dag behöver inte företas, påpekas det, utan det bör normalt räcka med att det inte framstår som osannolikt att så är fallet. Det framhålls vidare att beviskravet bör sättas lågt även när det gäller att avgöra om en handling viss dag funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt. Det bör sålunda vara tillräckligt att det med hänsyn till förefintliga uppgifter om t.ex. dag för försändelsens poststämpling, försening av postgången och rutiner vid insorteringen i postfack och postboxar inte framstår som osannolikt att handlingen viss dag funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt.

Departementspromemorian. Enligt promemorian är det angeläget att undanröja den oklarhet som kan råda angående rätten att använda sig av telegram eller annan fjärrskrift vid kommunikation med allmän domstol. 33 kap. 3 § RB bör därför jämkas efter förebild av 7 § FL och 44 § FPL.

Också när det gäller frågan om den tidpunkt vid vilken en handling skall betraktas som inkommen är det enligt promemorian påkallat med en klargörande ändring av den väl allmänt hållna bestämmelsen i 33 kap. 3 § RB. Frånvaron av klara regler på denna punkt är förenad med olägenheter för den rättssökande allmänheten och kan i vissa fall t.o.m. leda till rättsförlust för enskild part som av missförstånd kan komma att försitta frister eller andra fataliteter. Också för domstolarna får ett förtydligande anses vara av värde. Även i denna del föreslås att 7 § och 44 § FPL får tjäna till förebild. Härigenom nås den fördelen att frågan blir likartat reglerad för förvaltning och rättsskipning.

I enlighet med det sagda föreslås i promemorian att handling skall anses ha kommit in till rätten den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman tillhanda. Också bestämmelsen att underrättelse från televerket till behörig tjänsteman om att telegram till myndigheten anlänt till telegrafanstalt är tillräckligt för att telegrammet skall anses ha kommit in föreslås få sin motsvarighet i RB. Detsamma gäller presumtionsregeln för handlingar som kommer in efter expeditiontidens slut. En handling skulle sålunda anses inkommen viss dag om det kan antas att handlingen eller avi om denna avlämnats i rättens kansli eller funnits tillgänglig för rätten på posten samma dag, även om den inte kommit behörig tjänsteman tillhanda förrän närmast följande arbetsdag.

När det gäller den närmare innebörden av de föreslagna bestämmelserna hänför sig promemorian nära till motiven till FL och FPL. Det påpekas särskilt att presumtionsbestämmelsen rörande handlingar som kommer in efter expeditiontidens slut medför att försiktighet måste iakttas av domstol

vid utfärdande av lagakraftbevis. Sådant bevis bör för säkerhets skull i fortsättningen utfärdas först dagen efter den arbetsdag som närmast följer på dagen för fullföljdstidens utgång. De olägenheter som eventuellt kan vara förknippade härmed anses emellertid väl uppvägas av fördelarna med den föreslagna ordningen.

I promemorian anmärks vidare att FL inte är tillämplig vare sig beträffande överexekutors eller utmätningssmans exekutiva verksamhet eller beträffande ärenden om brott hos polis-, åklagareller tullmyndighet (2 § FL). Däremot gällde 1946 års lag generellt också vid dessa myndigheter. Sedan 1946 års lag numera upphävts saknas alltså uttryckliga bestämmelser i nu berörda hänseenden för dessa myndigheter. Enligt promemorian är det dock knappast nödvändigt att i detta sammanhang införa någon särskild reglering av frågan för dessa myndigheter. Om 33 kap. 3 § ändras på sätt som föreslås i promemorian blir ju bestämmelserna i RB helt överensstämmande med de regler som gäller för förvaltningsmyndigheterna och förvaltningsdomstolarna. Vid sådant förhållande torde inte någon tvekan kunna uppstå om vad som i sak skall gälla i dessa hänseenden hos de ovannämnda myndigheterna om annat inte är särskilt angivet. Om man härvid faller tillbaka på en analog tillämpning av RB eller av FL synes vara av mindre intresse. Det anmärks vidare att såvitt avser utskökningslagstiftningen frågan om behovet av en särreglering torde utredas av lagberedningen under arbetet med en ny utskökningsbalk.

Remissyttrandena. Förslaget i promemorian har fått blandat mottagande. De flesta remissinstanserna godtar ändringsförslaget eller lämnar det utan erinran, i vissa fall dock med en del lagtekniska påpekanden. På flera håll är man emellertid kritisk mot den föreslagna bestämmelsen liksom f.ö. mot förebilden i FL och FPL. Bland de tillstyrkande myndigheterna märks JK, Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, DON samt några tingsrätter. JK erinrar om sin principiella uppfattning att det för undvikande av rättsförlust är av vikt att vissa bestämmelser om vad part har att iaktta för att bevaka sin rätt utformas på likartat sätt i FL och FPL samt i RB. När det gäller reglerna om ingivande av handling anser JK denna synpunkt redan i sig utgöra tillräckligt skäl att ändra 33 kap. 3 § RB till överensstämmelse med 7 § FL och 44 § FPL. Även om riskerna för tolkningssvårigheter inte torde bli helt eliminerade är den för parten gynnsamma utformning som bestämmelserna fått tillfredsställande, säger JK.

På en del håll är man dock kritisk till lagförslaget som man anser oklart och ägnat att föranleda tolkningssvårigheter. Bland de kritiska remissinstanserna märks lagberedningen, hovrätten över Skåne och Blekinge samt några tingsrätter. Malmö tingsrätt anser att iakttagande av bestämda frister och fataliteter är av större vikt i de allmänna domstolarnas verksamhet än i förvaltningsmyndigheternas. Som exempel nämner tingsrätten att när en

misstänkt häktas utsätts viss dag inom vilken åtal skall väckas. Rätten måste den fastställda dagen kunna avgöra om åtal väckts eller om den misstänkte skall försättas på fri fot. Det är inte godtagbart att vänta till nästa dag för att få veta om stämningsansökan finns på posten eller läggs i domstolens brevlåda efter expeditionstidens utgång. I själva verket innebär förslaget en förlängning av fatalitetider som kan vara betänklig där det befunnits angeläget med mycket korta tider t.ex. vid vade- eller missnöjesanmälan. *Lagberedningen* diskuterar ingående den föreslagna bestämmelsens konsekvenser i olika hänseenden. Beredningen påpekar inledningsvis att det här gäller praktiskt viktiga frågor. I och för sig är det önskvärt att alla meddelanden som kommit in på något så när tillförlitligt sätt godtas om det finns möjlighet att kontrollera deras ursprung. Enligt beredningen är problematiken dock inte så enkel som det kan synas av promemorian och motiven till FL. Bl.a. är det oklart vad som menas med att handling eller avi funnits tillgänglig för rätten på posten. Man kan fråga sig om handlingen måste vara utsorterad och inlagd i rättens fack före utgången av *kansliets* tjänstgöringstid. En handling är ju knappast tillgänglig för rätten viss dag om all tjänstgöring har upphört den dagen. En sådan tolkning torde dock inte vara avsedd. Nästa fråga blir om handlingen eller avin måste vara utsorterad och inlagd i rättens fack före utgången av *postens* expeditionstid för ailmänheten som väl oftast, kanske alltid, utgår senare än rättens kanslitid. Ett sådant krav är emellertid meningslöst eftersom rätten inte befattar sig med avhämtande av post efter utgången av den egna kanslitiden. Mera förnuftigt vore att nöja sig med att posten är utsorterad före klockan 24. I så fall blev åtminstone rättens postfack jämförbart med kansliets brevlåda. Enligt beredningen måste man emellertid fråga sig om det överhuvud är någon mening med att kräva utsortering före visst klockslag som inträffar efter utgången av kansliets expeditionstid. Eftersom utsortering av post sker även under natten är det inte motiverat att skilja mellan vad som råkat sorteras ut före klockan 24 och vad som sorterats ut först senare. Beredningen anser att handling eller avi bör anses ha kommit i rätt tid om den finns på postanstalten före klockan 24. Det blir i så fall ankomsttiden för tåg eller annat kommunikationsmedel som i första hand får bli vägledande. Man måste se till att postverket gör utsortering i tid för att handlingen eller avin skall kunna hämtas nästa morgon. Ordalagen i förslaget till 33 kap. 3 § RB bör därför jämkas liksom motsvarande bestämmelser i FL och FPL. Beträffande telegram erinrar beredningen om att ankomsttiden för sådana noteras. Det synes därför utan betydelse om telegrammet bärs ut före klockan 24 eller om någon befattningshavare får underrättelse från televerket om telegrammet.

Lagberedningen pekar vidare på att yrkanden ofta, bl.a. i åtskilliga exekutiva mål och ärenden, kan framställas alternativt skriftligen eller muntligen. En tillämpning av de föreslagna reglerna kan vålla svårigheter

om yrkandet bör vara känt före avslutandet av viss förrättning eller muntlig förhandling. Som exempel anför beredningen bevakningssammanträde enligt 23 § lagen (1971:494) om exekutiv försäljning av fast egendom. Anspråk skall för att beaktas anmälas senast vid sammanträdet. Det måste klargöras huruvida anmälan som sker skriftligen eller kommit in till postanstalten före sammanträdets början eller före sammanträdets slut skall anses ha skett i rätt tid. Det aktuella problemet existerar måhända redan enligt gällande rätt men det får, påpekar beredningen, långt större betydelse om förslaget skulle genomföras. Beredningen berör i sammanhanget också 18 kap. 14 § RB som rör yrkande om rättegångskostnadsersättning. Man frågar sig om yrkande, när mål avgörs på handlingarna i överinstans, måste vara känt för rätten när målet prövas eller om det räcker att handling med yrkandet finns på postanstalten (jfr NJA 1951 s.732).

Beredningen är också kritisk mot den bevisregel som efter mönster av motiven till FL rekommenderas i promemorian och som innebär att det bör vara tillräckligt att det inte framstår som osannolikt att handlingen viss dag funnits tillgänglig för rätten på postanstalt. När det gäller frister för talan får regeln den konsekvensen att talan inte får avvisas annat än om man är ganska säker på att handlingen kommit för sent. Härigenom har man kommit långt från den stringens som tidigare iakttagits och beredningen vill starkt ifrågasätta om man t.ex. vid konkurrens mellan olika inskrivningsansökningar kan gå så långt till väga. Det bör vidare uppmärksammas att det på olika håll finns lagstadgade frister för talans väckande som är förenade med förlust av materiell rätt om talan inte väcks i rätt tid. Även när det gäller sådana frister blir det med den föreslagna bestämmelsen tillräckligt att det inte är osannolikt att stämningsansökan funnits tillgänglig för rätten på postanstalt före klockan 24 den sista dagen. En annan fråga är om den föreslagna regleringen skall anses gälla analogivis också när det gäller privata skriftliga krav och meddelanden. Ofta kan ju en viss rättshandling göras antingen genom talan vid domstol eller annan myndighet eller genom en privat viljeförklaring. Som exempel nämns uppsägning av hyresgäst, bevakning resp. klander av testamente och anspråk på laglott. Hittills torde man ha ansett att den som skall göra ett privat anspråk gällande också måste kunna styrka att anspråket verkligen kommit vederbörande tillhanda inom föreskriven tid, om inte särskild bestämmelse meddelats (jfr 12 kap. 63 § JB och 40 § avtalslagen). Dessutom kan man vara mycket tveksam om det alltid i hithörande fall överhuvud är tillfyllest att ett privat meddelande funnits tillgängligt på postanstalt. Beredningen anser att standpunkt måste tas till hela frågan huruvida alla privata skriftliga krav och meddelanden skall anses framställda i rätt tid i fall då de i promemorian föreslagna bestämmelserna jämte bevisregeln godtar meddelandet om det är ställt till myndighet. En generell analogisk tillämpning av förslaget är enligt beredningens mening inte försvarbar. I fråga om meddelanden till privatpersoner

bör också observeras att det måste bedömas vilken postanstalt som skall anses vara den rätta.

En komplikation av den föreslagna bestämmelsen är, påpekar *Malmö tingsrätt* och *lagberedningen*, att inskrivningsdag upphör klockan 12 på dagen. Om förslaget genomförs bör det övervägas om inte bestämmelsen om tid för inskrivningsdag måste strykas. För mottagande av handlingar kan ändå viss expeditionstid gälla.

Några remissinstanser berör frågan om platsen för avlämnande av handling till tjänsteman vid domstol. Man anser att det bör klargöras att handlingen eller avin skall komma tjänstemannen tillhanda på tjänstestället och inte t.ex. i dennes bostad under hans fritid.

Svea hovrätt ifrågasätter om presumptionsregeln behöver ges generell räckvidd. Det skulle nämligen kunna föra med sig att alla handlingar som kommer in med morgonposten viss dag måste prövas för att man skall kunna avgöra vilka av dem som skall anses inkomna föregående dag. Av praktiska skäl bör i stället alla handlingar som avlämnas med morgonposten eller eljest inkommer på morgonen instämplas såsom inkomna samma dag. I tveksamma fall kan man göra en särskild tjänsteanteckning eller till handlingen foga dess ytterkuvert. Lagbestämmelsen skulle i så fall kunna utformas på följande sätt: 'Handling anses ha inkommit den dag då den avlämnas till rätten. Skall handling inges senast viss dag och har handlingen den dagen ankommit till rättens adresspostanstalt, skall den dock anses ha inkommit den dagen, om den påföljande arbetsdag avlämnas till rätten'.

3.9 Fullföljdsinlaga till fel instans

Nuvarande ordning m.m. Part som vill fullfölja talan mot underrätts eller hovrätts dom eller beslut skall enligt RB inom närmare angiven tid inkomma med fullföljdsinlaga till den domstol som meddelat avgörandet. Om parten försitter den föreskrivna fullföljdstiden skall hans talan avvisas av beslutsinstansen. Fullföljdsinlagan skall inte ställas till beslutsinstansen utan till den högre rätt dit talan fullföljts. Enligt äldre RB gällde däremot att den skrift varigenom talan fullföljdes skulle ges in till den högre rätten.

På förvaltningsområdet har i princip gällt motsvarande ordning som enligt äldre RB. Besvärshandling skall sålunda i regel tillställas den myndighet som har att pröva besvären. Denna regel har nu lagfästs i 12 § FL och 7 § FPL. Samtidigt har införts bestämmelser enligt vilka för sent inkomna besvär skall avvisas. Till huvudregeln har i andra stycket resp. andra punkten i de nyssnämnda lagrummen fogats en bestämmelse enligt vilken besvär som kommit in i rätt tid till beslutsdomstolen eller -myndigheten skall upptas till prövning, även om de kommit besvärinstansen tillhanda först efter fullföljdstidens utgång.

Departementspromemorian. Enligt promemorian förekommer det i praktiken inte sällan att parter till följd av okunnighet eller förbiseende sänder in vade- eller besvärslinlaga till hovrätten i stället för till underrätten. Från hovrätterna brukar man i sådana fall genast sända handlingen vidare till vederbörande underrätt. Och skulle det föreligga risk att fullföljdstiden försitts söker man i regel nå ingivaren på telefon för att ge honom tillfälle att lämna in t.ex. ett duplettexemplar av inlagen till rätt instans. Ibland hinner dock parten inte detta eller misslyckas man med att nå parten i tid. Till följd härav förekommer det någon gång att partens felsända fullföljdsinlaga avvisas såsom för sent inkommen. På motsvarande sätt händer det att revisions- eller besvärslinlaga felaktigt sänds till högsta domstolen i stället för till hovrätten.

I promemorian framhålls att det är otillfredsställande om någon till följd av rent missförstånd försitter möjligheten att göra sin rätt gällande. En ordning enligt vilken fullföljdsinlagen skall ställas till viss domstol men ges in till en annan kan också te sig förvillande. Mot bakgrund härav kan det övervägas att i RB införa regler motsvarande 12 § FL och 7 § FPL. Härigenom skulle en part, som gett in sin inlaga i rätt tid till fullföljdsinstansen i stället för till beslutsinstansen, ändå vara bevarad vid sin rätt till talan. En sådan ordning är visserligen behäftad med en del praktiska olägenheter. Närmast är det utfärdandet av lagakraftbevis som kan vålla problem. Vid de allmänna domstolarna påkallas ju lagakraftbevis i helt annan omfattning än vid förvaltningsmyndigheterna och förvaltningsdomstolarna. Domstol har t.ex. enligt 6 § kungörelsen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem att sedan fullföljdstiden gått ut lämna uppgift om laga kraft till rikspolisstyrelsen i fråga om alla domstolens avgöranden i brottmål. Om fullföljdsinlaga utan påföljd kan inges också till klagoinstansen måste underrätten antingen avvakta med utfärdande av lagakraftbevis under sådan tid att en från överrätten vidarebefordrad inlaga med säkerhet hinner komma fram, eller själv efterhöra huruvida inlagen möjligen sänts till överrätten. Det senare alternativet kan avfärdas som praktiskt ogenomförbart. Inte heller det förra alternativet är tilltalande.

Enligt promemorian bör dock svårigheterna kunna bemästras utan alltför stor omgång. Om överrätten åläggs att meddela underrätten per telefon eller telegraf genast när en 'feladresserad' fullföljdsinlaga kommit in kan ju anteckning om fullföljden göras i underrättens dagbok vid samma tid som om inlagen hade sänts direkt till underrätten. Som redan för närvarande sker bör naturligtvis en 'feladresserad' fullföljdsinlaga snarast av överrätten vidarebefordras till underrätten. Underrätten bör kunna förlita sig på dagboken när fråga uppkommer om utfärdande av lagakraftbevis. Om dagboken saknar anteckning om fullföljd bör alltså lagkraftbevis kunna utfärdas utan särskild kontroll hos överrätten. Däremot kan naturligtvis inte någon prövning huruvida talan fullföljts på föreskrivet sätt och inom rätt tid

göras förrän själva inlagen kommit underrätten tillhanda. Att den ifrågasatta ordningen skulle medföra att visst merarbete uppkommer för överrätterna medges. Uppgifterna antas dock inte bli alltför betungande eftersom antalet 'feladresserade' inlagor även efter den ifrågasatta lagändringen antas vara måttligt.

I enlighet med det anförda föreslås i promemorian att 50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § RB, enligt vilka lagrum talan som inte fullföljts på rätt sätt och inom rätt tid skall avvisas, kompletteras med en bestämmelse av innehåll att fullföljdsinlaga som kommit in till klagoinstansen före fullföljdstidens utgång skall anses ha kommit in i rätt tid. Det påpekas att bestämmelser om skyldighet för den högre rätten att genast underrätta den lägre instansen om 'feladresserad' inlaga och att översända sådan inlaga till rätt instans får meddelas i administrativ ordning.

Det påpekas slutligen att förslaget inte avser vadeanmälan i tvistemål.

Remissyttrandena. De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget i promemorian eller lämnar det utan erinran. Bland dessa märks *JK* som framhåller att förslaget får anses sakligt motiverat och att det är angeläget att RB har samma generösa regel mot part som förvaltningslagarna. Också *DON* är positiv till förslaget men ifrågasätter, i likhet med *domareföreningen*, om det inte är erforderligt med en uttrycklig föreskrift om när lagakraftbevis får utfärdas, så att någon osäkerhet därom inte skall behöva föreligga. Även om man måste vara medveten om att förslaget innebär en viss försämring för den vinnande parten, som kommer till sin rätt senare än enligt nuvarande regler, anses fördelarna med förslaget överväga. *DON* ifrågasätter också om inte ändringarna i 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § bör avse också det fallet att inlagen felaktigt getts in till statsdepartement. *Lagberedningen*, som också godtar förslaget, anser liksom ett par andra remissinstanser att även en till hovrätten inkommen vadeanmälan bör kunna godtas. Beredningen påpekar vidare att motsvarande lagändring som föreslås i RB bör göras även i utsökningslagen (1877:31 s.1).

Några remissinstanser är dock negativa till förslaget. *Svea hovrätt* framhåller att en fördel för den ena parten blir en nackdel för den andra parten. Förhållandena är olika inom förvaltningsrättens och de allmänna domstolarnas områden. Medan på förvaltningsidan prövningen av fullföljdsinlagen i dess helhet ankommer på klagoinstansen är prövningsfunktionen vid de allmänna domstolarna delad mellan beslutsinstansen och överklagningsinstansen. Även om det ibland förekommer att rättssökande sänder sin inlaga till överinstansen och därmed kan förlora sin rätt anser hovrätten att de skäl som talar mot den föreslagna regleringen överväger. Möjligen kan man i administrativ ordning böra utfärda föreskrifter att feladresserad inlaga omedelbart skall vidarebefordras till rätt domstol. *Malmö tingsrätt*, till vilken *hovrätten över Skåne och Blekinge* ansluter sig,

tror att förslaget skulle leda till att t.ex. en advokat i Malmö som är ombud i rättegång på annan ort skulle komma att ta för vana att ge in en vadeinlägga direkt till hovrätten i stället för att sända den till vederbörande tingsrätt. Den föreslagna bestämmelsen kan därtill skapa missförstånd genom att förleda part att sända vadeanmälan till hovrätten. Tingsrätten anser att rättsförluster hellre bör motverkas genom tydligare fullföljdshänvisningar.

4 Frågor om rättegångskostnad

4.1 Ränta på rättegångskostnad

Nuvarande ordning m.m. Bestämmelser om rättegångskostnad i tvistemål finns i 18 kap. RB. Enligt 1 § är huvudregeln att part som tappar målet skall ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej annat är stadgat. Ersättning för rättegångskostnad skall enligt 8 § fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall också utgå för partens eget arbete och tidsspillan med anledning av rättegången. I 14 § föreskrivs slutligen att part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall framställa yrkande därom innan handläggningen avslutas och därvid uppge vari kostnaden består. Då rätten avgör målet skall den samtidigt meddela beslut angående rättegångskostnaden.

I vissa slags mål finns enligt särskilda bestämmelser möjlighet för part att erhålla förskott på rättegångskostnadsersättning. Enligt 4 § lagen (1950:559) om ersättning för mistad fiskerätt m.m. kan fiskevärderingsnämnd, i avvaktan på måls avgörande, förordna om förskott i avräkning på ersättning för rättegångskostnader. Även vattenlagen (1918:523) innehåller en bestämmelse enligt vilken part i vissa fall kan få ersättning för rättegångskostnad innan partens talan slutligen prövas (11 kap. 66 § 4 mom.). Det är emellertid här i regel inte fråga om förskott utan om ett slutgiltigt fastställande av kostnaderna för en viss del av målet (jfr prop. 1952:52 s.32). Också i expropriationslagen (1972:719) finns bestämmelser om förskott på rättegångskostnadsersättning (7 kap. 5 §). Bestämmelserna i expropriationslagen har på grund av hänvisning i 25 § naturvårdslagen (1964:822) i huvudsak tillämpning också i ersättningsmål enligt naturvårdslagen (jfr dock 36 § naturvårdslagen). Gemensamt för de här aktuella typerna av tvister är att det från början genom uttryckliga lagbestämmelser är klart vilken av parterna som slutligen skall stå för kostnadsersättningen. Av naturliga skäl har någon motsvarande regel om förskott inte kunnat tas in bland RB:s kostnadsbestämmelser.

Som princip gäller att endast lagakraftvunna domar i tvistemål får

verkställas. Med dom jämställs här annat rättens avgörande, såsom beslut angående kostnadsersättningen. Det finns emellertid vissa undantag från huvudregeln. Bl.a. får enligt 39 § utsökningslagen (1877:31 s.1) omedelbar verkställighet äga rum av dom på betalning. Verkställigheten får dock i regel inte fullföljas genom försäljning av utmätt egendom förrän domen vunnit laga kraft. Vidare har gäldenären möjlighet att genom ställande av säkerhet eller nedsättande av det utdömda beloppet hos länsstyrelsen avvärja utmätning på grund av ej lagakraftvunnen dom. Borgenären får visserligen lyfta nedsatt belopp mot säkerhet men är enligt 50 § utsökningslagen i så fall skyldig att betala 6 % ränta på beloppet, om domen sedermera skulle ändras.

Den centrala bestämmelsen om dröjsmålsränta i svensk rätt är 9 kap. 10 § handelsbalken (HB). Enligt detta lagrum skall, om inte betalning sker inom föreskriven tid, utgå dröjsmålsränta på lånebeloppet med 6 % från förfallodagen om annat inte avtalats. Om ingen förfallotid är bestämd, utgör dröjsmålsräntan 5 % från dagen för delgivning av stämning med krav på betalning. Utöver 9 kap. 10 § HB finns speciella bestämmelser om dröjsmålsränta i en del andra författningar, t.ex. i 6 § skuldebrevslagen (1936:81), 38 § köplagen (1905:38 s.1), 13 kap. 19 § jordabalken och 6 kap. 16 § expropriationslagen (1972:719). De nu nämnda särskilda bestämmelserna om dröjsmålsränta innehåller antingen en hänvisning till 9 kap. 10 § HB eller en bestämmelse att dröjsmålsränta efter 6 % skall utgå från viss närmare angiven tidpunkt.

Frågan om utlägg för vissa räntekostnader skall kunna betraktas som ersättningsskill rättegångskostnad berörs över huvud taget inte i RB eller förarbetena till balken. Inte heller berörs här frågan huruvida part, som i samband med domen förpliktas ersätta motparten för rättegångskostnader, skall kunna åläggas att utge även ränta på den utdömda kostnadsersättningen.

I fråga om rättspraxis kan till en början nämnas rättsfallet NJA 1944 s.577 som visserligen inte angår tillämpningen av de civilprocessrättsliga kostnadsreglerna men som berör en i viss mån likartad situation. Enligt 1927 års lantmäteritaxa fick en lantmätare debitera sakägare vissa lantmäterikostnader med rätt för lantmätaren att få handräckning för indrivning av kostnaderna. I rättsfallet förklarade högsta domstolen (HD) en lantmätare berättigad till ränta på kostnaden med 5 % från delgivningsdagen i handräckningsärendet. Ett annat rättsfall, NJA 1945 s.573, rör frågan om rättegångsombuds rätt till arvode. Enligt 15 kap. 12 § äldre RB gällde att den domstol som slutligen avgjort ett mål hade att vid oenighet mellan ombud och huvudman pröva storleken av ombudets arvode. I en ansökan om fastställande av arvodesbelopp yrkade ombudet 6 % ränta på beloppet från dagen för HD:s avgörande i det ursprungliga målet. HD:s yttrande i frågan, att yrkandet om ränta inte i denna ordning kunde upptas till prövning, antyder att dröjsmålsränta inte betraktats som helt utesluten när det gäller

rättegångskostnad, låt vara att det inte här gällde förhållandet mellan parterna i rättegången utan mellan part och hans eget ombud.

I praktiken synes fråga om ersättning för räntekostnader huvudsakligen ha uppkommit i vattenmål och i expropriationsmål. I dessa typer av mål blir handläggningstiden ofta långvarig och part kan bli nödsakad till avsevärda utlägg för sakkunnigutredning m.m. I vattenmålet SvJT 1958 rf s.52 ägde huvudförhandling vid vattendomstolen rum mera än två år efter det att kostnadsräkning avseende viss teknisk utredning ingivits till rätten. Vattenöverdomstolen tillerkände parter ersättning för rättegångskostnader med belopp, som beräknades inkludera kompensation för bl.a. ränteförluster för tiden från räkningens ingivande till dess lagakraftgående dom beräknades föreligga. Däremot utdömdes inte någon ränta i teknisk mening för tiden intill dess betalning skulle komma att ske. Också i en del inte refererade vattenmål har vattenöverdomstolen tillerkänt sakägare kostnadsersättningar vars kapitalbelopp innefattat ersättning även för ränteförlust (jfr t.ex. domarna 1960 I nr T 25 och 1963 II nr 24 samt besluten 1964 I nr Ö 4 och 1966 II nr 19). Däremot lämnades i domen 1958 I nr 30 yrkande om 5 % ränta från anspråkets framställande på utdömda kostnadsbelopp utan bifall. I ett ej refererat expropriationsmål har hovrätten över Skåne och Blekinge uttalat bl.a. att en expropriand enligt 67 § expropriationslagen är skyldig att ersätta motpartens kostnader i expropriationsmålet, i den mån ej annat föranleds av bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ RB. Om motparten under processen haft att utge ersättning till ombud eller sakkunnig eller eljest haft utgifter för rättegången bör som kostnad betraktas inte enbart själva utgiften utan även ränta på denna från den dag utgiften gjordes till dess ersättning erhålls av den exproprierande. Även om sådan ränta inte skulle kunna anses som rättegångskostnad utgör den enligt hovrätten i allt fall sådan i anledning av expropriationen uppkommen kostnad, som den exproprierande enligt 67 § expropriationslagen (1917:189) är pliktig att ersätta motparten (dom 1966 III:246). Sedan talan fullföljts mot hovrättens dom fann HD ej skäl meddela prövningstillstånd (NJA 1968 not. C 725).

Genom HD:s beslut den 5 december 1968 (NJA 1968 s.460) synes frågan om ränta på belopp hänförligt till rättegångskostnad ha avgjorts för gällande rätts del i en mer restriktiv riktning än den som de förut återgivna hovrättsdomarna ger uttryck för. I sitt beslut i målet, som angick kostnad i expropriationsmål, konstaterar HD bl.a. att varken 18 kap. 8 § RB eller någon annan lagbestämmelse berör frågan huruvida räntekostnad kan vara att hänföra till rättegångskostnad. Inte heller berörs frågan i förarbetena till RB. De exempel dessa ger på sådana kostnader, som är ersättningsgilla, och sådana, som inte är det, tyder närmast på att ränta ej omfattas av stadgandet om ersättningsgill kostnad. En rätt för part att erhålla ränta förutsätter, heter det vidare, en närmare reglering av i vilka fall och efter vilka normer ränta skall utgå. En sådan reglering bör inte genomföras annat än i

lagstiftningsväg. På grund härav fann HD ett i målet framställt yrkande om ränta på vissa kostnader för ombudsarvode och sakkunnigutredning icke kunna bifallas. - HD:s beslut var inte enhälligt. En ledamot ansåg sålunda att part jämlikt 18 kap. 8 § RB borde kunna få ersättning för ränteförlust på utlägg av någon betydenhet för ersättningsgill rättegångskostnad. I då rådande ränteläge borde räntesatsen bestämmas till 5 % och ränta utgå för tid från det utlägget skett till dess betalning skedde. Om, såsom i det aktuella rättsfallet, lån upptagits för gäldande under rättegången av rättegångskostnad borde räntesatsen i stället bestämmas till räntesatsen för lånet, om den var skälig.

1968 års rättsfall har varit vägledande för senare praxis. Sålunda har vattenöverdomstolen i dom den 29 november 1970 med direkt hänvisning till rättsfallet ansett sig förhindrad att vid prövning av rättegångskostnad döma ut ränta (AVD 1 nr DT 18). Även HD har i ett senare avgjort mål rörande ersättning enligt naturvårdslagen lämnat yrkande om ersättning för ränta på utlägg för rättegångskostnad utan bifall (dom 1971 DT 5).

Advokatsamfundets framställning. I skrivelse den 14 december 1963 hemställde styrelsen för Sveriges advokatsamfund om utredning och lagstiftning rörande frågan om ränta på utdömd ersättning för rättegångskostnad. Enligt styrelsen förflyter ofta avsevärd tid innan den vinnande parten kan få ut honom tillkommande ersättning för rättegångskostnad. Här är till en början att beakta den tidsutdräkt som själva rättegången föranleder. Om den slutligen vinnande parten förlorat målet i lägre rätt och vinner bifall till sin talan först i högre instans, blir motparten först genom den högre rättens avgörande dömd att betala ersättning till den vinnande. Avsevärd tid kan då ha förflutit från det den slutligen vinnande nödgades ikläda sig de kostnader för vilka ersättning tillerkänns honom. Och även om den slutligen vinnande parten vunnit målet redan i första instans och då tillerkänts ersättning för sina rättegångskostnader kan ersättningsskyldighetens fullgörande fördröjas genom överklagande från den tappande partens sida. Enligt styrelsen måste vidare beaktas att betydande dröjsmål med betalning av utdömda kostnader ofta förekommer även efter det att ersättningsskyldighet slutligen fastställts. Vid försök till exekution kan det visa sig att den ersättningsskyldige saknar utmättningsbara tillgångar. Stundom kan det dröja många år innan den vinnande parten erhåller den utdömda ersättningen. I alla sådana fall där den vinnande parten inte omedelbart efter det rättegången i en instans avslutats kan få ersättning för sina kostnader i denna instans drabbas han av en materiellt oberättigad förlust om hans fordran på kostnadsersättning inte löper med ränta. Bestämmelserna i 39 § utsökningslagen tillgodoser endast i ringa mån den vinnande partens intresse i detta avseende.

Styrelsen hävdar att det är en klar brist att lagen inte ger domstol rätt att

vid utdömande av ersättning för rättegångskostnad förplikta den ersättningskyldige att också betala ränta på beloppet. Något rimligt skäl varför en tappande part skulle vara berättigad till räntefri kredit kan svårigen anföras. Vid alla andra slag av fordringar gäller ju att en borgenär kan få gäldenären förpliktad att gälda ränta i enlighet med stadgandet i 9 kap. 10 § HB. Bristen är så mycket allvarligare som det numera inte sällan är fråga om ganska avsevärda belopp.

Över advokatsamfundets framställning inhämtades yttranden från JK, lagberedningen, Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, Föreningen Sveriges häradsrättsordförande, Föreningen Sveriges stadsdomare, Värmlands läns rättshjälpsanstalt och Tornedalens rättshjälpsanstalt. Samtliga remissinstanser var positiva till advokatsamfundets framställning.

Departementspromemorian. I promemorian erinras till en början om att de allmänna bestämmelserna om dröjsmålsränta f.n. är föremål för översyn av köplagsutredningen (Ju 1963:51, tilläggsdirektiv Ju 1969:24). Även om utredningsuppdraget i denna del främst avser de allmänna reglerna om dröjsmålsränta på det förmögenhetsrättsliga området kan också frågan om ränta på rättegångskostnad komma att övervägas i sammanhanget. Med hänsyn till utredningsuppdragets omfattning antas dock inte något förslag angående räntefrågorna vara att vänta inom den närmaste framtiden. I promemorian konstateras vidare att advokatsamfundets kritik av den gällande ordningen fått stöd av remissinstanserna. Med hänsyn till de olägenheter som sålunda anses förenade med den nuvarande ordningen och då frågan är av jämförelsevis begränsad omfattning bör den tas upp redan nu, trots att resultatet av köplagsutredningens översyn ännu inte föreligger. Detta behöver naturligtvis inte hindra att frågan eventuellt kan komma att få omprövas när ställning tas till köplagsutredningens förslag rörande de olika spörsmål som hänger samman med reglerna om dröjsmålsränta i stort.

Vid behandlingen av frågan om dröjsmålsränta på rättegångskostnad skiljer promemorian mellan två olika delfrågor. En av dessa är den av advokatsamfundet väckta frågan om möjlighet för domstol att förplikta part att betala dröjsmålsränta på utdömd kostnadsersättning. En annan fråga är huruvida parts kostnad för räntor under den tid målet är anhängigt vid domstolen skall kunna beaktas vid domstolens prövning av partens kostnadsanspråk. Beträffande den första angivna frågan konstateras att såväl advokatsamfundet som remissinstanserna ansett det i sak vara motiverat att domstol ges möjlighet att döma ut ränta på det belopp den tappande parten skall utge i ersättning för den vinnandes rättegångskostnad. Mot en sådan ordning anses svårigen kunna anföras några principiella skäl. Utgångspunkten för ränteberäkningen bör vara dagen för ersättningsbeslutet. Fr.o.m. dagen därefter är ju fordringen förfallen till betalning och den tappande parten i princip skyldig att göra rätt för sig.

Räntan bör löpa till dess betalning sker.

Av främst praktiska skäl avvisas tanken på att anpassa räntan till den verkliga räntekostnad som part kan ha förorsakats. I stället bör viss bestämd räntesats föreskrivas. Att den vinnande parten härigenom ofta inte får full kompensation för den till följd av dröjsmålet uppkomna skadan samt att den förlorande ibland kan få betala högre ränta än som svarar mot den vinnandes kostnad medges. Detta är emellertid svårlösta problem som är gemensamma för alla slag av legala räntor. I promemorian hänvisas till den ingående behandlingen av frågan i bl.a. förarbetena till 6 § skuldebrevslagen (jfr NJA II 1936 s.36 ff). Beträffande själva räntefoten anses valet stå mellan de båda i 9 kap. 10 § HB angivna alternativen 5 resp. 6 %. Eftersom den utdömda kostnadsersättningen betraktas som förfallen till betalning genast efter det att beslut därom meddelats anses det stå bäst i överensstämmelse med 9 kap. 10 § HB att räntefoten fastställs till 6 % eller den ränta som skall utgå i fall av bestämd betalningsdag. Denna räntesats anges också i flera särskilda lagbestämmelser om dröjsmålsränta. Bestämmelsen om ränta på utdömd rättegångskostnad föreslås intagen i 18 kap. 14 § RB, dvs det lagrum som anger när domstolens beslut angående rättegångskostnad — utgångspunkten för ränteberäkningen — skall meddelas. Det anmärks att bestämmelsen i samma lagrum att part som vill ha ersättning för rättegångskostnad skall yrka det innan handläggningen i resp. instans avslutats måste anses tillämplig också i fråga om ränta på kostnadsersättningen, utan att detta behöver påpekas särskilt i lagtexten.

Behandlingen av parts räntekostnad under själva handläggningen av målet är, heter det i promemorian, en mera komplicerad fråga. Visserligen talar den bakom RB:s kostnadsbestämmelser i tvistemål liggande grundtanken att den vinnande parten skall ha alla sina kostnader i anledning av rättegången ersatta för att också på sådan kostnad belöpande ränta skall kunna vara ersättningsgill. En generell regel om ränta på varje i kostnadsersättningen ingående delpost är å andra sidan utesluten från praktisk synpunkt. När det gäller den normalt utan jämförelse största kostnads-posten, nämligen partens utgift för ombudsarvode kan det f.ö. ifrågasättas om inte kompensation för viss ränteförlust ofta är inräknad redan i själva arvodesbeloppet. Utgift för rättegångskostnad kan uppkomma i olika skeden av en process, även före målets anhängiggörande, och det kan vara vanskligt att ange utgångspunkten för en eventuell ränteberäkning. Även andra problem torde uppstå sig. Frågan om eventuellt tillgodoräknande av ränta för tiden före målets avgörande bör därför inte tas upp innan ställning tagits till frågan om dröjsmålsränta överhuvud. En särskild anledning härtill är att det kan antas att fråga om ränta under själva handläggningstiden uppkommer mera sällan i fortsättningen sedan möjlighet införts att tillerkänna part förskott på kostnadsersättningen även i expropriationsmål. Det är ju främst i vatten- och expropriationsmål som

frågor om räntegottgörelse ställs på sin spets. De genom den nyligen antagna rättshjälpsreformen (jfr prop. 1972:4) vidgade möjligheterna att erhålla rättshjälp måste också leda till minskade räntekostnader för part.

Remissyttrandena. Förslaget att ränta efter 6 % skall utgå på utdömd rättegångskostnadsersättning har genomgående mottagits positivt. Promemorians ståndpunkt att frågan om ränta på utdömd kostnad utan större olägenheter kan tas upp för sig utan att resultatet av köplagssakkunnigas arbete behöver avvaktas biträds uttryckligen av JK, DON, *köplagsutredningen* och en minoritet inom domareföreningens styrelse. Några remissinstanser, som anser det i sak berättigat att ränta utgår på utdömd ersättning, uttalar dock tveksamhet huruvida frågan är så angelägen att den behöver lösas separat. Frågan bör i stället anstå och avgöras i ett sammanhang tillsammans med problemet om ränta på kostnader under själva rättegången, med utgångspunkt från de överväganden rörande dröjsmålsränta i allmänhet som köplagsutredningen kan komma fram till. Bland dem som uttalar en sådan mening märks *Svea hovrätt*, som också hänvisar till att utsökningsreglerna är under omarbetning, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, ett par tingsrätter samt domareföreningen (majoriteten).

Beträffande den föreslagna räntefoten ifrågasätts från ett par håll om inte 5 % skulle stå i bättre överensstämmelse med principerna för 9 kap. 10 § HB. Det stora flertalet remissinstanser biträder dock promemorians förslag om en räntefot av 6 %. Bl.a. uttalar *köplagsutredningen* att man måste räkna med att i ett kommande förslag till lagstiftning om dröjsmålsränta denna kommer att sättas högre än 6 %. F.n. bör dock som uttalas i promemorian räntan inte sättas högre än 6 %. Vid en eventuell ny lagstiftning om dröjsmålsränta kan det däremot finnas anledning att ompröva själva räntefoten i förevarande stadgande.

I en del remissvar görs lagtekniska påpekanden. Flera remissinstanser menar sålunda att bestämmelsen om ränta hänger så nära samman med de materiella bestämmelserna i 18 kap. 8 § om vad som skall betraktas som rättegångskostnad att bestämmelsen lämpligen bör tas in i 8 § och inte i 14 §. Några remissinstanser tar upp avfattningen av bestämmelsen om ränta. Man anmärker att den föreslagna lagtexten utformats som en fakultativ regel vilken medger en diskretionär bedömning huruvida ränta skall utgå eller ej. Remissinstanserna menar att ränta alltid bör utgå om det yrkas och ersättning för rättegångskostnad döms ut. Enligt *lagberedningen* är det formalistiskt att alls kräva något yrkande för att ränta skall kunna dömas ut. Det finns ju ingen anledning att göra skillnad mellan olika mål och part kan inte bidra med några särskilda upplysningar eller sitta inne med några sakuppgifter som kunde motivera att parten själv anger hur det enligt hans uppfattning bör vara med räntan. Att den tappande parten skall ha fått reda

på kostnadsbeloppet innan ränta börjar löpa bör inte tillmätas betydelse. Till undvikande av rättsförluster anser *DON* att föreskrift bör tas in i 18 kap. 14 § första stycket om att yrkande krävs inte bara beträffande själva kostnadsersättningen utan också för att ränta därpå skall kunna dömas ut.

Ett par remissinstanser förmenar att promemorians lagförslag kan läsas så att ränta inte skulle kunna dömas ut för förfluten tid när högre rätt ändrar underinstansens kostnadsbeslut. Man förordar att lagtexten jämkas så att det inte råder någon tvekan om att t.ex. hovrätt, som höjer den av under-rätten utdömda ersättningen eller som dömer ut sådan där underrätten ogillat talan, skall kunna döma ut ränta på beloppet redan från dagen för underrättens ändrade beslut och inte först från sitt eget beslut i frågan.

Karlskrona tingsrätt menar att rätten till räntegottgörelse inte bör prekluderas om part underlåter att yrka ränta i samband med begäran om kostnadsersättning i viss instans. Tvärtom skulle det innebära en avsevärd förenkling om det i stället öppnades möjlighet för part att först i nästa instans framställa sådant yrkande. Tingsrätten antar att parterna i så fall skulle avstå från att framställa ränteyrkanden i flertalet mål i första instans.

Några remissinstanser berör frågan hur parts räntekostnad under själva handläggningen skall behandlas. *Köplagsutredningen* anför att denna fråga självfallet är mera komplicerad än övriga nu aktuella frågor bl.a. när det gäller utgångspunkten för ränteberäkningen. Utredningen torde komma att ta upp en liknande fråga nämligen hur man skall beräkna ränta på skadestånd när detta avser kostnader som den skadelidande haft innan krav på skadestånd framställts. Huruvida det faller inom utredningens uppdrag, som ju gäller bestämmelserna om ränta på det förmögenhetsrättsliga området, att även föreslå regler om ränta på kostnader i rättegång synes dock ovisst. Enligt *lagberedningens* mening bör åtminstone ränta på utlägg kunna dömas ut från utgiftens dag.

4.2 Ersättning för kostnad som uppkommit före rättegången

Nuvarande ordning m.m. Enligt 18 kap. 8 § RB skall ersättning för rättegångskostnad fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för att ta tillvara partens rätt. I förarbetena till lagrummet (SOU 1938:44 s.237; jfr Gärdes m.fl. kommentar till RB s.211) anges att rättegångskostnad i första hand är sådan kostnad som har uppkommit under själva rättegången. Hänsyn skall emellertid även tas till kostnad som har varit erforderlig för ett ändamålsenligt förberedande av partens talan, såsom kostnad för anskaffande av bevisning och för säkerställande av partens anspråk genom kvarstad eller skingringsförbud. I vad mån dylika åtgärder, såsom besiktning av levererad vara eller arkivforskning, varit påkallade för rättegången eller fyllt även andra syften är,

heter det, att bedöma efter omständigheterna. Till rättegångens förberedande torde även vara att hänföra förhandling mellan parterna utom rätta, i den mån förhandlingen haft till syfte att klarlägga tvisteläget eller eljest säkerställa ett ändamålsenligt genomförande av rättegången. Också kostnad för åtgärd som har företagits i syfte att förebygga rättegång, t.ex. försök till förlikning, torde vara ersättningsgill. Ersättning kan dock endast utgå i den mån åtgärden har betydelse för rättegångens förberedande och talans utförande i denna, t.ex. genom att parternas ståndpunkter preciseras (kommentaren s.211).

I vad mån förlikningsarbete som har utförts före rättegångens inledande skall anses som rättegångskostnad enligt 18 kap. 8 § RB har inte prövats av HD. Däremot har betydelsen av sådant arbete berörts i ett par rättsfall angående ersättning till biträde enligt lagen (1919:367) om fri rättegång. I ett av dessa avgöranden (NJA 1949 s.580) tillerkändes biträdet ersättning i ett skilsmässomål för förlikningsarbete, som visserligen låg utom ramen för parternas yrkanden i målet, men som ansågs ha omedelbart samband med och betydelse för rättegången. En av parterna i målet hade ursprungligen haft för avsikt att väcka talan om äktenskapsskillnad enligt 11 kap. 8 § giftermålsbalken jämte skadestånd men efter förhandlingen inskränkt sig till att väcka talan om hemskillnad med åberopande av 11 kap. 2 § andra stycket giftermålsbalken. I ett annat rättsfall (NJA 1954 s.468) tillerkändes biträdet ersättning för omfattande arbete som pågått under tämligen lång tid före talans väckande för att åstadkomma förlikning i vissa vårdnads- och underhållsfrågor i mål om hemskillnad. Också i detta fall motiverades beslutet med arbetets samband med och betydelse för utförandet av partens talan i målet. Enligt ett nyligen publicerat hovrättsavgörande (refererat i TSA 1972 s.340) fick biträde åt hustrun i ett hemskillnadsmål, anhängiggjort genom gemensam ansökan, ersättning också för vissa förhandlingar med mannen och hans ombud angående frågor rörande familjens ekonomi som inte omedelbart var uppe i själva målet. Bl.a. stod ett makarna tillhörigt radhus inför hotet om exekutiv försäljning. I sitt beslut uttalade hovrätten att det nedlagda arbetet hade sådant samband med och betydelse för förberedandet av den gemensamma ansökningen om hemskillnad att biträdet borde vara berättigat till ersättning. I ett till hovrätten avgivet yttrande i målet lade advokatsamfundets styrelse fram vissa synpunkter som kan vara av intresse i förevarande sammanhang. Enligt styrelsen har advokat som biträder en klient i ett skilsmäsoärende ofta att handlägga olika för klienten betydelsefulla frågor, som är mer eller mindre direkt hänförliga till frågorna om vårdnad, underhåll och rätten att sitta kvar i hemmet. Betydelse för underhållsbidragens storlek har exempelvis utgången av bodelningen. Ibland kan underhållsbidragets storlek inte bestämmas förrän avgörande föreligger i bodelningsfrågan, och det är inte ovanligt att en överenskommelse i fråga om underhållsbidragen förutsätter

en lösning av makarnas samtliga ekonomiska förhållanden på en gång. I dylika fall, då överenskommelse om bodelning varit en förutsättning för överenskommelse om underhållsbidrag och i övriga frågor, torde domstolarna enligt styrelsen ersätta allt arbete med bodelningen såsom en rättegångskostnad. Advokaten får även vid handläggning av skilsmäso- ärenden biträda med rådgivning i andra frågor som svårligen kan säras från övriga för åstadkommande av en uppgörelse nödvändiga frågor. Som exempel anges rådgivning och information om bidragsförskott, skatte- frågor, frågor om umgängesrätt, rätt till namn, rätt till bostad m.m. samt biträde med att lösa olika praktiska och ekonomiska problem. I allmänhet är det nu nämnda arbetet för klientens räkning nödvändigt för att uppdraget att biträda klienten vid skilsmäsoförhandlingarna skall kunna slutföras och gemensam ansökan undertecknas. Det är därför styrelsens uppfattning att biträdet i allmänhet skall ha ersättning för sådant arbete enligt lagen om fri rättegång. - I fråga om det aktuella målet ansåg styrelsen att arbetet med att lösa de spörsmål som uppstod i anledning av hotet att familjens radhus skulle försäljas exekutivt stod i sådant naturligt samband med lösandet av övriga spörsmål som uppstår i anledning av en hemskillnad att ersättning borde utgå enligt lagen om fri rättegång.

Frågan i vilken utsträckning kostnad som uppkommit före rättegången borde hänföras till rättegångskostnad aktualiserades inom justitie- departementet under arbetet på en reform av samhällets rättshjälp. I remiss till lagrådet av förslag till rättshjälpslag m.m. uttalade jag bl.a. följande (se prop. 1972:4 s.352).

Det finns enligt min mening skäl att överväga om inte förlikningsarbete i högre grad än vad som synes ha förutsatts vid RB:s tillkomst bör kunna beaktas som arbete med rättegångens förberedande. Genom en sådan ordning stimuleras tvistande parter att söka bilägga sina menings- skiljaktigheter utan att tillgripa ett ofta dyrbart och tidsödande rättegångs- förfarande. Detta är uppenbarligen önskvärt såväl från allmän synpunkt som av hänsyn till de enskilda parterna. Mot den här förordade ordningen kan visserligen invändas att parterna uppmuntras att förhåla en process genom alltför vidlyftiga förlikningsförhandlingar samt att domstolen vid sin prövning av kostnadsyrkandena kan få svårigheter att kontrollera anspråk på ersättning för arbete utom rätta. De angivna betänkligheterna är dock enligt min mening inte alltför tungt vägande. Bestämmelsen att en kostnad för att vara ersättningsgill skall vara skäligen påkallad för tillvaratagandet av partens rätt torde utgöra ett tillräckligt remedium mot ersättning för onödigt förlikningsarbete. Och när det gäller domstolens kontrollmöjlighe- ter måste beaktas att den som begär ersättning för kostnad också har att visa fog för yrkandet. Man torde kunna utgå från att motparten inte försummar att påtala att kostnadsyrkandet avser irrelevant eller eljest onödigt arbete.

I enlighet med det anförda föreslogs i den lagrådsremissen ett tillägg till 18 kap. 8 § första stycket RB enligt vilket förhandling angående fråga, som har direkt samband med tvisten, skulle anses som en åtgärd för rättegångens förberedande. I anslutning till förslaget uttalades bl.a. att förhandling som syftar till uppgörelse mellan parterna i regel fick anses ha direkt samband med tvisten. Det skulle således inte vara nödvändigt att förhandlingen ledde till klargörande av parternas ståndpunkter eller att den eljest hade större betydelse såsom förarbete för själva rättegången. Också förhandling angående fråga som inte omedelbart omfattades av yrkandena i målet kunde ha direkt samband med tvisten. Sådan förhandling kunde nämligen ofta leda till en begränsning av tvistemålets omfattning. De spörsmål som behandlades vid förhandlingen måste dock hänga nära samman med de frågor själva tvistemålet rörde. Avslutningsvis uttalades att den föreslagna ordningen torde erbjuda ytterligare en fördel när det gäller rättshjälp. Enligt förslaget till rättshjälpslag kunde rättshjälp utgå för såväl processuellt som utomprocessuellt biträde. Ersättning för den processuella rättshjälpen bestäms av domstolen medan ersättning i övrigt fastställs av rättshjälpsnämnden. Det fick antas vara mest praktiskt att frågan om ersättning för rättshjälp i ett och samma ärende i görligaste mån bedöms samlat av en myndighet.

Den föreslagna ändringen i 18 kap. 8 § RB mötte kritik av lagrådet (se prop. 1972:4 s.416). Lagrådet påpekade att det här i första hand gällde en allmänprocessuell fråga som endast medelbart berörde rättshjälpssystemet. Den föreslagna ändringen rörde frågor av principiell räckvidd och kunde få inte obetydliga ekonomiska verkningar för parterna i civilmål. Man anmärkte att förslaget inte byggde på någon mera ingående utredning och att det inte varit föremål för remissbehandling. Lagrådet uttalade vidare att innebörden av gällande rätt i förevarande hänseende inte var fullt klar. Det var inte uteslutet att en viss utvidgning av vinnande parts ersättningsrätt kunde vara motiverad. Det remitterade förslaget förde emellertid för långt. Ändring av lagrummet borde, menade lagrådet, inte genomföras på den föreliggande utredningen.

I prop. 1972:4 angående samhällets rättshjälp uttalade jag (s.421) att jag i och för sig ansåg det angeläget med en ändring av paragrafen i den riktning som det remitterade förslaget angav. Med hänsyn till att den ifrågasatta ändringen såsom lagrådet påtalat endast var av medelbart intresse för själva rättshjälpsreformen, och då vissa frågor om rättegångskostnad ändå var aktuella inom departementet ville jag dock inte motsätta mig att frågan togs upp i annat sammanhang.

Departementspromemorian. I promemorian konstateras inledningsvis att rättsläget måhända, såsom lagrådet anmärkt, inte är helt klart när det gäller

frågan om kostnad som uppkommit före rättegången skall kunna betraktas som en rättegångskostnad. Såväl själva lagtexten som motiven till den aktuella bestämmelsen, 18 kap. 8 § RB, är ganska allmänt formulerad. Tydligt är dock att lagstiftaren förutsatt att förprocessuellt arbete i allmänhet och förlikningsarbete i synnerhet inte skulle betraktas som rättegångskostnad annat än i ganska begränsad omfattning.

Promemorian erinrar vidare om uttalandena i prop. 1972:4 för en utvidgning av möjligheterna att beakta förprocessuellt förlikningsarbete vid bestämmandet av parts ersättningsgilla rättegångskostnader. Mot syftet med reformen nämligen att stimulera tvistande parter att söka lösa sina meningsskiljaktigheter utan rättegång har lagrådet inte riktat någon anmärkning. Också lagrådet anser det sålunda tänkbart att en viss utvidgning av vinnande parts rätt till ersättning kan vara befogad.

Spörsmålet om vilka förlikningsförhandlingar som bör anses ersättningsgilla såsom rättegångskostnad vid en senare process mellan parterna kompliceras av att föremålet för tvisten inte alltid kan anses begränsat i enlighet med den talan som parterna fört i målet utan kan vara antingen större eller mindre än processföremålet. Parternas anspråk mot varandra kan också ha ändrats under förlikningsförhandlingarna på annat sätt än såvitt angår själva yrkandena, t.ex. genom att en eller flera alternativa grunder för käromålet eller invändningar mot detta framställts eller frånfallits under förhandlingarnas gång. Svårigheter uppkommer vidare däri-genom att det ibland kan vara tveksamt om de förhandlingar som ägt rum över huvud gällt samma rättsliga angelägenhet som den efterföljande rättegången. Och om förhandlingarna lett till uppgörelse i viss eller vissa frågor får vidare beaktas bestämmelsen i 18 kap. 5 § tredje stycket RB, enligt vilka kostnaderna skall kvittas om parterna förliks, såvida annat inte överenskommits i förlikningsavtalet. Bakom denna bestämmelse ligger den uppfattningen att det inte är lämpligt att rätten går in på någon bedömning i sak av det rättsförhållande som avgjorts genom förlikningen (SOU 1938:44 s.235). Denna ståndpunkt måste enligt promemorian anses välgrundad. Härtill kommer att en part inte sällan ingår förlikning på grundval av överväganden som inte är av juridisk eller ekonomisk art. Förhållandet kan t.ex. helt enkelt vara det att parten önskar få ett slut på en psykiskt pressande konflikt. I sådana situationer kan en förlikning ibland leda till ett helt annat resultat än en domstolsprövning skulle ha gjort. Att låta enbart resultatet av förlikningen ligga till grund för fördelning av rättegångskostnaderna kan med hänsyn härtill knappast vara lämpligt.

Mot den angivna bakgrunden anförs i promemorian att en utvidgning av rätten till ersättning för kostnad som uppkommit före talans väckande inte bör gälla utan begränsning. En naturlig utgångspunkt är parternas talan i själva rättegången. I den mån förlikningsförhandlingen direkt syftat till att få till stånd en uppgörelse rörande fråga som omfattas av parternas

yrkanden i rättegången bör förhandlingen utan betänkligheter kunna betraktas som en i princip ersättningsgill åtgärd för rättegångens förberedande. Det bör härvid inte spela någon roll om förhandlingen lett till modifikationer av yrkandet eller om den visat sig helt resultatlös. I det förstnämnda fallet uttalas att förhandlingen f.ö. ofta synes kunna vara ersättningsgill redan enligt nuvarande ordning, eftersom parternas ståndpunkter ju därigenom blivit preciserade. Däremot kan situationen bli mera komplicerad om det från början finns flera yrkanden från ena partens sida. Vidhåller parten även efter förhandlingen sina yrkanden, eventuellt med någon jämkning, föreligger naturligtvis inte någon skillnad från det nyss angivna fallet med endast ett yrkande. Om däremot parten efter förhandlingen bedömer sina utsikter till framgång beträffande vissa av yrkandena som små och därför fullföljer endast ett yrkande till rättegång, framstår det som mindre skäligt att motparten, om yrkandet bifalls, skall vara ersättningskyldig också för förhandlingskostnader som hänför sig till de yrkanden som inte fullföljts. Och skulle förlikning ha träffats beträffande något eller några yrkanden bör ju såsom förut nämnts kostnadsfrågan i den delen regleras med tillämpning av principerna i 18 kap. 5 § RB.

I promemorian föreslås att rätten till ersättning för förprocessuella förhandlingar begränsas till förhandlingar rörande frågor som har omedelbar betydelse för parternas talan sådan den sedermera utformas i rättegången. En fråga får enligt promemorian anses vara av omedelbar betydelse för parternas talan om den ligger till grund för yrkandena i målet. Det skulle alltså huvudsakligen vara i fall av resultatlösa förlikningsförhandlingar rörande själva processföremålet som ersättningsrätten blir aktuell. En fråga som inte ligger till grund för yrkanden i målet anses däremot endast vara av medelbar betydelse för talan, även om frågan rör förhållanden som ligger nära dem som behandlas i målet. Härigenom avskiljs från ersättningsrätt förhandling angående fråga där part frånfallit sitt ursprungliga yrkande, liksom förhandling angående fråga där förlikning kunnat uppnås. Med en sådan ordning kommer man också ifrån det emellanåt vanskliga spörsmålet om förlikning alls kommit till stånd beträffande viss fråga. Skillnaden mellan förlikning och mer eller mindre ömsesidiga inskränkningar — definitivt eller tillsvidare — av talan kan sålunda i praktiken vara svår att upprätthålla, påpekas det. Också ett ensidigt avstående från ena partens sida, genom erkännande, medgivande eller eftergift, från att fortsättningsvis hävda en ursprungligen intagen ståndpunkt torde någon gång kunna vara att anse som en förlikning.

Det framhålls särskilt i promemorian att man från det nu behandlade fallet, där det vid en förlikningsförhandling föreligger flera olika yrkanden från ena parten, bör skilja det fallet, att part åberopar flera alternativa grunder till stöd för ett yrkande. Även om en eller flera av dessa grunder skulle frånfallas efter förhandlingen och parten endast åberopa en av dem i

själva rättegången anses likväl rätt till ersättning för förhandlingskostnad böra medges, om parten vinner målet. Till stöd härför åberopas till en början att partens inskränkning av den tilltänkta talan tyder på att förhandlingen lett till en precisering av hans ståndpunkt och därmed varit till nytta för rättegångens förberedande. Och hade parten inte frånfällt vissa grunder utan vidhållit dem samtliga i rättegången hade han ju i regel fått ersättning för sina kostnader, även för kostnad som hänför sig till grunder som domstolen inte godtog. Härvid bortses naturligtvis från sådana fall att bestämmelserna i 18 kap. 6 § RB om påföljd för försumlig processföring är att tillämpa.

Om en förhandling gällt både frågor av i princip ersättningsgill beskaffenhet och frågor som inte är av omedelbar betydelse för talan i målet bör en uppdelning av kostnaderna om möjligt göras. I den mån kostnaderna för de olika frågorna inte kan särskiljas får en uppskattning ske. Ofta torde väl det yrkande som fullföljts till rättegång så avsevärt dominera förhandlingen att ett frånfallet yrkande inte nämnvärt påverkar kostnaden för förhandlingen. Förhållandet kan också vara det att ett frånfallet yrkande grundats på i stort sett samma omständigheter som det yrkande som fullföljts. I dylika fall får hela förhandlingskostnaden anses som en rättegångskostnad.

Även om kostnaden för vissa förprocessuella förhandlingar i princip bör betraktas som rättegångskostnad är därmed inte givet att den i målet tappande parten med nödvändighet kommer att bli ersättningsskyldig för kostnaden. Liksom rättegångskostnad i allmänhet måste, erinras det, kostnad för förlikningsförhandling före rättegången ha varit skäligen påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Onödigt förlikningsarbete kan sålunda aldrig vara ersättningsgillt. Vidare blir bestämmelserna i 18 kap. 4 och 6 §§ om kvittning och jämkning av kostnader samt om påföljd av försumlig processföring att tillämpa också beträffande den del av parts kostnadsanspråk som grundas på förlikningsförhandlingar.

I enlighet med det anförda föreslås i promemorian att 18 kap. 8 § första stycket RB kompletteras med en bestämmelse enligt vilken förhandling angående fråga som har omedelbar betydelse för partens talan skall anses som en åtgärd för rättegångens förberedande.

Remissyttrandena. Så gott som alla remissinstanserna är positiva till syftet med förslaget, nämligen att stimulera tvistande parter att söka lösa sina meningsskiljaktigheter utan att tillgripa ett ofta dyrbart och tidsödande rättegångsförfarande. *Vattenlagsutredningen* uttalar sålunda att förslaget synes ansluta sig väl till den ståndpunkt HD intagit i rättsfallet NJA 1960 s.55 i fråga om ersättning för kostnad som föranletts av sammanträde enligt 4 § i kungörelsen (1953:177) angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen (jfr numera 6 § vattenrättskungörelsen 1971:789). Samman-

träden av detta slag torde ofta kunna jämföras med förlikningsförhandlingar, eftersom deras syfte bl.a. kan vara att utjämna motsättningar mellan olika intressen och tillgodose önskemål på ett sätt som kanske inte är möjligt om förhandling upptas först i samband med domstolsbehandling. Från några håll görs det emellertid gällande att rättstillämpningen är mera liberal i fråga om ersättning för förprocessuellt arbete än som förutsatts i förarbetena till 18 kap. 8 § RB. Eftersom den föreslagna utvidgningen av rätten till ersättning således redan kan antas ha blivit tillgodosedd genom rättspraxis skulle alltså lagändringen vara onödig. Bland dem som ger uttryck för en sådan uppfattning märks *de tre hörda hovrätterna* och *några tingsrätter*. *Svea hovrätt* menar att det föreslagna stadgandet får ses mera som en indirekt stimulans till förlikningsarbete. Hovrätten har dock den uppfattningen att i civila mål advokater i mycket stor utsträckning försöker helt eller delvis förlika sina parter genom sammanträden eller skriftväxling. Att så skulle ha skett utan ersättningsrätt är naturligtvis inte fallet och man torde därför kunna utgå från att befogad ersättning inkluderats i partsombudens ersättningsanspråk i målet samt utan gensaga accepterats vid fastställandet av kostnadsersättningar. En rättsutveckling i motsatt riktning kan med lagens nuvarande utformning knappast befaras och ett införande av det föreslagna stadgandet förefaller därför obehövligt, särskilt som det ändå inte kan göras oberoende av de övriga ersättningsreglerna i kapitlet. Därtill kommer att den snävare utformning, som stadgandet erhållit i förhållande till förslaget i propositionen 1972:4, väl kan tänkas medföra en ej åsyftad återhållsamhet i förlikningsförsöken.

Andra remissinstanser anför liknande synpunkter men säger sig inte vilja motsätta sig att frågan får en uttrycklig reglering i lag. *Hovrätten för Nedre Norrland* menar att den utredning promemorian innehåller är alltför knapphändig för att det skall vara möjligt att bedöma om behov föreligger av reglering av den aktuella kostnadsfrågan eller hur erforderliga regler i så fall bör utformas.

Flera remissinstanser pekar på det vanskliga att på ett sätt som ger någon ledning söka i lagtext precisera vilka kostnader före rättegången som skall vara ersättningsgilla. Man menar att promemorians lagförslag styrker denna tes. *Hovrätten för Nedre Norrland* är kritisk mot uttalandet i promemorian att part som vid förhandling före rättegången åberopat flera alternativa grunder för sin talan men som vid förhandlingen frånfaller en eller flera av dem likväl skulle kunna få ersättning för förhandlingskostnaden om han vinner målet. Hovrätten ifrågasätter om inte förslaget i detta hänseende leder för långt. I andra hänseenden anser hovrätten bestämmelsen vara alltför snäv och formell. Hovrätten ansluter sig härvid till ett uttalande av *Örnsköldsviks tingsrätt* där tingsrätten framhåller att det kan finnas skilda anledningar till att en part frånfaller ett yrkande som han ursprungligen tänkt

framställa. När det exempelvis gäller frågan om upplösning av äktenskap torde det kunna förekomma fall, där en fråga väl icke har omedelbar betydelse för det i en senare rättegång framställda yrkandet, men dock kan ha sådant direkt samband med detta att den föreslagna regeln kan framstå såsom obillig. En uttrycklig lagregel av föreslaget innehåll skulle kunna medföra en alltför snäv begränsning, om avgörande betydelse alltid skall tillmätas huruvida frågan kommit att ligga utanför rättegången såsom den slutligt kommit att begränsas genom direkta yrkanden eller ej. Hovrätten uttalar sammanfattningsvis att man inte blivit övertygad att det i promemorian framlagda förslaget innefattar en lämplig och riktig avvägning mellan de skilda intressen som här gör sig gällande. *Helsingborgs tingsrätt* ifrågasätter om den föreslagna avfattningen av 18 kap. 8 § inte är alltför restriktiv och föreslår att ordet 'omedelbar' byts ut mot 'väsentlig'. Också *Malmö tingsrätt* anser promemorians förslag vara alltför restriktivt. Tingsrätten påpekar att dess praxis är så liberal att den föreslagna ändringen skulle innebära en begränsning av parts möjlighet att få ersättning för förlikningsförhandlingar.

Det kan påpekas att *advokatsamfundet* inte berört den här aktuella frågan i sitt remissvar.

5 Domförhet i mål om konkursarvoden

Nuvarande ordning m.m. Beträffande handläggning som enligt KL ankommer på rätten är RB:s regler om rättegången i tvistemål tillämpliga, i den mån avvikande föreskrifter inte har meddelats i KL. I princip skall alltså rätten i konkursmål ha en sammansättning med tre lagfarna domare. I 211 § KL, som innehåller vissa särbestämmelser för förfarandet i konkursmål, har gjorts undantag från huvudregeln endast för mål om egendomsavträde. Vid huvudförhandling i sådant mål är tingsrätt domför med en lagfaren domare. I övrigt är däremot de för tvistemål gällande domförhetsreglerna tillämpliga i mål som prövas enligt KL.

I skrivelse den 10 september 1971 till statsrådet och chefen för justitiedepartementet har justitiekanslern (JK) anført att han vid inspektion av olika tingsrätter har uppmärksammat att ett stort antal mål rörande arvoden i konkurs inte avgjorts varigenom dröjsmål med konkursernas avslutande uppstått. Som orsak till dröjsmålet har i ett flertal fall anförts att svårigheter förelegat att få till stånd den föreskrivna sammansättningen med tre lagfarna domare. JK ifrågasätter därför — i betraktande av att de flesta arvodesmålen är av relativt enkel beskaffenhet — om inte en översyn av nu gällande bestämmelser borde komma till stånd.

Departementspromemorian. I promemorian uttalas att den genom underrättsreformen tillkomna ordningen med kollegial sammansättning vid

huvudförhandling i tvistemål inte utan vägande skäl bör frångås. Det är emellertid givet att det främst är i de svårare målen som en kollegial sammansättning behövs. Som JK har framhållit är arvodesmålen i stor utsträckning av så enkel beskaffenhet att en kollegial sammansättning kan avvaras, om den ger upphov till olägenheter.

Det föreslås därför att domförhållanden regleras på samma sätt i arvodesmålen som i mål om egendomsavträdande. Härigenom blir tingsrätt i allmänhet domför med en lagfaren domare. En sådan ordning hindrar inte, påpekas det, att tingsrätt avgör målet i kollegial sammansättning, om prövningen av arvodesfrågan med hänsyn till beloppens storlek eller annars kan anses mer krävande.

Remissyttrandena. Promemorians förslag hälsas genomgående med tillfredsställelse. I flera yttranden knyter man an till uttalandet i promemorian att mera krävande arvodesmål även i fortsättningen bör avgöras med tre ledamöter i rätten. *Helsingborgs tingsrätt* anmärker dock att möjligheten att alltså avgöra arvodesmål i kollegial sammansättning i praktiken troligen kommer att utnyttjas endast i mycket ringa omfattning. Över huvud torde nämligen alternativa domförhållanden medföra att det enklare alternativet nästan undantagslöst väljs. Tingsrätten har dock inga invändningar mot förslaget.

Svea hovrätt, som därvid ansluter sig till yttrandena från *Stockholms och Karlskoga tingsrätter*, ifrågasätter om inte samma skäl som anförs för ändringen i KL kan motivera motsvarande ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden bl.a. i fråga om mål om likvidation enligt 174 § aktiebolagslagen (1944:705).

6 Sjuksköterskas vittnesplikt

Nuvarande ordning m.m. Enligt 14 § lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (den s.k. sekretesslagen) får handlingar i ärenden rörande hälsovård och sjukvård i princip inte lämnas ut, i vad de angår enskilds personliga förhållanden, utan hans samtycke tidigare än 70 år efter handlingens datum.

I 8 § allmänna läkarinstruktionen (1963:341) stadgas att läkare inte får yppa vad honom i denna hans egenskap blivit i förtroende meddelat eller i oträngt mål uppbära vad han själv funnit angående sjukdomen eller dess uppkomst. Motsvarande bestämmelser om tystnadsplikt gäller enligt särskilda författningar för andra kategorier av medicinalpersonal såsom tandläkare, apotekare, barnmorskor och sjuksköterskor. Bestämmelsen om sjuksköterskas tystnadsplikt är intagen i 8 § reglementet (1957:656) för sjuksköterskor. I denna paragraf anges att sjuksköterska ej må yppa vad henne i denna egenskap blivit i förtroende meddelat, ej heller i oträngt mål

uppenbara vad hon själv iakttagit angående patients enskilda förhållanden.

Vidare innehåller sjukvårdslagen (1962:242) i 35 § en allmän bestämmelse om tystnadsplikt vilken gäller såväl vissa grupper av kommunala förtroendemän som sjukvårdspersonal och övrig personal inom sjukvården eller dess förvaltningsorgan.

Enligt 20 kap. 3 § brottsbalken kan ämbetsman, som yppar vad han är pliktig att hemlighålla, fällas till ansvar för brott mot tystnadsplikt. I detta sammanhang bortses från de speciella regler som gäller när överträdelse av tystnadsplikt sker genom offentliggörande i tryckt skrift. I rättspraxis (NJA 1931 s.377) har sjuksköterska i allmän tjänst ansetts underkastad ämbetsansvar.

Enligt 36 kap. 1 § RB gäller som huvudregel att var och en som inte är part får höras som vittne. Ämbets- eller tjänsteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöva annan allmän befattning får dock inte höras angående något som han har att iaktta tystnad om på grund av denna sin ställning (36 kap. 5 § första stycket). Inte heller får advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, kurator vid vissa familjerådgivningsbyråer, eller deras biträden, höras angående något som har anförtratts dem på grund av denna deras ställning eller som de har erfarit i samband därmed, om det inte är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller gett samtycke därtill (5 § andra stycket). Begränsningarna i rätten att höra advokater m.fl. som vittnen gäller dock inte i mål om brott för vilket straffminimum är fängelse i två år (5§ fjärde stycket). Vittnesförbudet enligt paragrafens första stycke är bestämt med hänsyn till det offentliga intresset av att vissa förhållanden inte kommer till allmänhetens kännedom. Det i andra stycket avsedda vittnesförbudet är uppställt huvudsakligen till skydd för enskilda. I motiven till bestämmelsen (SOU 1938:44 s.392) framhålls att vissa yrkesutövare intar en sådan förtroendeställning i förhållande till allmänheten att en viss tystnadsplikt till skydd för den enskilde är påkallad. Med hänsyn till vikten av att tillgängliga upplysningskällor kan utnyttjas i rättegång bör dock stor försiktighet iakttas när det gäller att bestämma yrkesgrupper för vilka tystnadsplikten bör gälla. Omfattningen av tystnadsplikten är begränsad till vad vederbörande fått sig förtrott på grund av sin yrkesställning eller erfarit i samband därmed. Det krävs inte att uppgifterna uttryckligen anförtratts under tystnadslofte utan det är tillräckligt att de lämnats under sådana omständigheter att det skäligen kan antas ha skett i förtroende. Undantag från tystnadsplikten avser endast fall då det är i lag medgivet eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker därtill.

Framställningen från Svensk sjuksköterskeförening. Föreningen erinrar om att bestämmelser om legitimation såsom sjuksköterska införts genom sjuksköterskereglementet (1957:656). Legitimerad sjuksköterska kan

sålunda den bli som med godkända betyg genomgått statlig eller av staten godkänd sjuksköterskeskola eller eljest förvärvat det mått av kunskap och färdighet som motsvarar vad sådan skola avser att bibringa. Enligt föreningen måste det framstå som naturligt att även legitimerad sjuksköterska inbegrips bland de yrkesutövare som enligt 36 kap. 5 § RB är fritagna från vittnesplikt. Att sjuksköterska inte tidigare medtagits kan möjligen ha motiverats av att begreppet sjuksköterska vid tidpunkten för lagrummets tillkomst inte var klart utformat. Sedan sjuksköterskorna numera i likhet med läkarna blivit legitimerade har emellertid kåren vunnit sådan fasthet att hinder inte bör möta för att sjuksköterskor liksom advokater, läkare, tandläkare eller barnmorskor kan upptas bland de yrkesutövare som befriats från vittnesplikt.

Den nu gällande ordningen är enligt föreningen inte tillfredsställande. Sjuksköterska är enligt sjuksköterskereglementet ålagd tystnadsplikt. Bryter hon mot denna är hon liksom läkaren förfallen till ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken. Det kan under sådana förhållanden inte vara riktigt att sjuksköterska i motsats till läkare skall vara skyldig att vittna om sådant som omfattas av hennes tystnadsplikt. För en patient som vårdas i öppen eller slutenvård kan det vara av väsentlig betydelse att vad patienten i förtroende meddelar en sjuksköterska inte kommer till allmänhetens kännedom på den omvägen att tystnadsplikten för sjuksköterskan utan vidare upphävs om hon kallas som vittne inför domstol. Det kan inte vara rimligt att olika regler skall gälla för vittnesplikten om patienten anförtror sig till en läkare eller till en sjuksköterska. Föreningen hemställer därför att det görs tillägg för legitimerad sjuksköterska bland de i 36 kap. 5 § andra stycket uppräknade yrkesutövarna, som är befriade från vittnesplikt.

Remissyttrandena. Sjuksköterskeföreningens framställning har genomgående mottagits positivt av remissinstanserna. I flera yttranden pekas dock på att den av föreningen aktualiserade lagändringen i praktiken endast torde beröra en jämförelsevis liten grupp av sjuksköterskor. Eftersom sjuksköterska som är anställd i allmän tjänst omfattas av ämbetsansvar är hon sålunda redan f.n. undantagen från vittnesplikten enligt vad som sägs i 36 kap. 5 § första stycket. Och i den mån sjuksköterskan tjänstgör som biträde åt läkare - vilket torde vara normalfallet — åtnjuter hon enligt paragrafens andra stycke samma frihet från vittnesplikt som läkaren. Utanför paragrafen faller emellertid privatanställda eller privatpraktiserande sjuksköterskor i den mån de inte är att betrakta som biträden åt läkare. JK framhåller, att även om denna grupp av sjuksköterskor torde vara fåtalig, de skäl som ligger bakom 36 kap. 5 § andra stycket RB likväl torde ha samma styrka beträffande dem som beträffande andra uppräknade kategorier. Eftersom sjuksköterskorna genom tillkomsten av 1957 års reglemente numera bildar en avgränsad och legitimerad yrkesgrupp på

samma sätt som t.ex. barnmorskor har JK ingen erinran mot att sjuksköterska intas i uppräkningsparagrafen. Liknande synpunkter uttalas av *socialstyrelsen*. Styrelsen påpekar att sjuksköterskans ställning är sådan att hon i samband med sin yrkesutövning gång efter annan får kunskap om förhållanden av förtroendenatur. Sådan kunskap kan vara exakt densamma som kommer läkare eller barnmorska till del. Enligt styrelsen finns det starka skäl som talar för att samma regler för begränsning av vittnesplikten bör gälla för sjuksköterska som för andra i 5 § andra stycket omnämnda yrkesgrupper.

Svenska landstingsförbundet erinrar om att det i allt större utsträckning ankommer på sjuksköterska att utöva sina funktioner självständigt och inte primärt som biträde åt läkare. Det torde kunna förutsättas att sjuksköterska härvid gör iakttagelser och får motta förtroliga meddelanden i minst samma mån som i sin tidigare funktion. Det låter sig då svårt motivera att sjuksköterska såsom biträde till läkare är befriad från vittnesplikt men efter självständig yrkesutövning kan vara skyldig att avlägga vittnesmål. Också *Sveriges läkarförbund* berör utvecklingen inom sjukvården. Förbundet påpekar att nuvarande regler om tystnadsplikt har tillkommit vid en tid då medicinsk hjälp i huvudsak var en angelägenhet mellan patienten och läkaren. I dagens läge kommer emellertid patienter i såväl öppen som sluten vård i kontakt med åtskilliga kategorier av sjukvårdspersonal. Det är inte endast fråga om läkare och sjuksköterskor utan även assistenter av olika slag, kuratorer, gymnaster, terapeuter, undersköterskor, biträden m.fl. Att i lagtexten införa endast vissa personalkategorier och beträffande övriga ange en samlingsbeteckning som därtill kan bli föremål för olika tolkningar förefaller inte vara en lämplig lösning. Förbundet, som biträder sjuksköterskeförbundets framställning, vill därför föreslå att en översyn i ett sammanhang sker av all sjukvårdspersonals vittnesplikt.

7 Departementschefen

7.1 Allmänna synpunkter

I samband med förvaltningsrättsreformen företogs inom justitiedepartementet en genomgång av ett mycket stort antal lagar och författningar av förvaltningsrättsligt innehåll. Syftet med genomgången var att så långt möjligt harmonisera de förvaltningsrättsliga specialförfattningarna med den grundläggande förfarandelagstiftningen. En sådan avstämning mellan olika författningar var för övrigt ofrånkomlig på det förvaltningsrättsliga området med hänsyn till att reformen gällde i princip alla förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar. I förhållande till de allmänna domstolarna är däremot läget ett annat. De förvaltningsrättsliga

lagarna är ju inte tillämpliga för de allmänna domstolarna i deras dömande verksamhet och någon direkt konkurrens mellan dessa lagar och RB kan inte uppkomma. Detta hindrar dock inte att förvaltningsrättsreformen aktualiserar en del ändringar också i RB. Visserligen har RB i åtskilliga avseenden utgjort förebild vid utarbetandet av de förvaltningsrättsliga lagarna. Det föreligger dock betydande skillnader mellan RB och dessa lagar. De flesta skiljaktigheterna beror givetvis av de olikartade förhållanden som gäller för verksamheten vid de allmänna domstolarna samt vid förvaltningsmyndigheterna och förvaltningsdomstolarna. Ibland är skillnaden dock knappast föranledd av olikheter i arbetsbetingelserna utan beror huvudsakligen av en strävan i de förvaltningsrättsliga lagarna efter en mera tidsenlig reglering än den RB innehåller.

Redan i samband med förvaltningsrättsreformen förutskickade jag att vissa ändringar i RB kunde vara motiverade. I den i ärendet föreliggande departementspromemorian läggs bl.a. förslag fram till vissa sådana ändringar. Promemorian innehåller vidare förslag till vissa jämkningar av RB:s bestämmelser om rättegångskostnad i tvistemål. Slutligen föreslås en jämkning beträffande bestämmelserna om rättens sammansättning vid prövning av arvoden i konkurs.

De olika i promemorian framlagda ändringsförslagen har med vissa anmärkningar i huvudsak godtagits eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Från ett par håll har dock gjorts gällande att förslagen är av jämförelsevis begränsad praktisk betydelse och att genomförandet därför lämpligen kan anstå till dess en mera allmän översyn av RB kommer till stånd. Vad sålunda invänts från vissa remissinstanser är jag inte beredd att biträda. Även om vissa av förslagen i promemorian kan sägas vara av mera formell karaktär är dock flertalet enligt min mening av inte obetydlig praktisk vikt. Oenhetlighet mellan olika rättsområden kan f.ö. redan i sig medföra olägenheter. Som påpekats under remissbehandlingen av promemorian är sålunda sakligt sett omotiverade skillnader ifråga om regleringen av likartade spørsmål ägnade att leda till onödiga missförstånd och rättsförluster för enskilda. Även för de handläggande organen måste för övrigt enhetlighet vara av värde. I det sammanhanget kan erinras om att ökad cirkulation av personal mellan förvaltningsmyndigheter, förvaltningsdomstolar och allmänna domstolar kan väntas i framtiden (jfr den nyligen genomförda notariereformen samt direktiven till utredningen om domareutbildning m.m.). Även när det gäller de av promemorians ändringsförslag som inte är föranledda av förvaltningsrättsreformen anser jag anledning saknas att uppskjuta frågan om ändring i RB till dess en mer generell översyn av balken kommer till stånd.

Ett av de i promemorian behandlade förslagen saknar dock motsvarighet i departementsförslaget. Jag syftar på förslaget om införande i RB av bestämmelser om s.k. partsoffentlighet, vilket har mött kritik från ett flertal

remissorgan. Bl.a. har anförts att promemorian inte tillräckligt beaktat de särskilda förhållanden som skiljer förvaltningsförfarandet från processen vid allmänna domstolar. Det har vidare påtalats att den föreslagna bestämmelsen är onödig eftersom någon ändring i sak inte avsetts. De betänkligheter som sålunda och i övrigt anförts mot promemorians förslag i denna del får enligt min mening anses befogade.

Jag övergår här efter till de olika förslagen i promemorian och framställningen från Svensk sjuksköterskeförening. De lagändringar jag avser att föreslå bör träda i kraft den 1 juli 1973.

7.2 Viss ålder för behörighet att vara domare

Genom den nyligen gjorda ändringen i 13 § tingsrättsinstruktionen (1970:108) har kravet på 25 års ålder helt tagits bort när det gäller tingsnotaries behörighet att mottaga förordnande att utföra domargöromål. Endast i enstaka undantagsfall torde det förekomma att någon annan kategori av lagfarna domare över huvud berörs av åldersregeln. Regeln kan därför inte anses fylla någon praktisk funktion. Något motsvarande ålderskrav uppställs inte vare sig för domare vid förvaltningsdomstol eller när det gäller lagfaren ledamot i sådana på senare tid tillskapade organ som marknadsrådet (fr.o.m. 1973 benämnt marknadsdomstolen), statens valnämnd eller övervakningsnämnderna. I likhet med det övervägande antalet remissinstanser föreslår jag därför att åldersregeln i 4 kap. 1 § RB utgår.

I konsekvens härmed föreslår jag vidare — efter samråd med chefen för socialdepartementet — att motsvarande åldersbestämmelse tas bort också i 3 § första stycket lagen (1961:262) om försäkringsdomstol. Även 3 § första stycket lagen (1917:466) om försäkringsrådet och 4 § fjärde stycket lagen (1928:254) om arbetsdomstol innehåller en åldersregel. Med hänsyn till att förslag om ändrad lagstiftning på såväl yrkesskadeförsäkringens som arbetsrättens område är att vänta (yrkesskadeförsäkringskommittén, S 1971:1, resp. utredningen rörande ökad anställningstrygghet och vidgad behörighet för arbetsdomstolen, In 1970:30) bör frågan om ändring i dessa båda lagar dock inte tas upp i detta sammanhang.

7.3 Domarjäv

I 4 kap. 13 § 2 RB anges vilka släktskaps- och svägerlagsförhållanden som under alla omständigheter grundar jäv. Uppräkningen är tämligen utförlig och detaljrik. Bestämmelserna är inte helt lättillgängliga. De absoluta släktskapsjäven enligt 4 kap. 13 § är vidsträcktare än de jäv som enligt 36 kap. 3 § gäller i fråga om skyldigheten att vittna eller enligt 4 kap. 12 § anger när besläktade domare inte får sitta i samma rätt. Släktskap torde numera ha mindre betydelse än förr som sammanbindande faktor mellan olika

människor (jfr prop. 1971:30 s.355). I enlighet härmed har jävsbestämmelserna i FL utformats på ett avsevärt enklare sätt än i RB. Mot den nu antydda bakgrunden kan det ifrågasättas om inte de absoluta släktskapsjäven i 4 kap. 13 § 2 RB bör inskränkas.

I promemorian har föreslagits en ganska radikal inskränkning efter förebild i 4 § FL. Endast ett fåtal mycket nära släktsförhållanden har upptagits som absoluta jävsgrunder medan frågan huruvida jäv i övrigt föreligger skall bedömas efter omständigheterna i det enskilda fallet med tillämpning av det från FL hämtade begreppet närstående. Förslaget har mött viss kritik under remissbehandlingen. Bl.a. har invänts att kretsen av släktskaps- och svågerlagsförhållanden som utgör absolut jävsgrund inte bör göras så snäv som föreslagits i promemorian. Självfallet kan det diskuteras hur långt man bör gå härvidlag. Jag har redan förut framhållit att det naturligtvis är en fördel i sig om regleringen i FL och RB kan göras lika. Som flera remissinstanser påpekat är dock förutsättningarna för tillämpning av jävsbestämmelserna olika vid förvaltningsmyndighet och vid domstol. Vid domstol står oftare än inför förvaltningsmyndighet enskilda parter i motsättning till varandra. En part som känner till någon familjemässig relation mellan domaren och hans motpart har naturligtvis lätt att överbetona dess betydelse för domarens syn på tvisten, i synnerhet om det är fråga om mera nära släktskapsförhållanden. Vissa sådana släktskapsförhållanden torde dessutom ha sådan hävd som jäv att det för allmänheten skulle kunna te sig främmande om de endast fick relativ betydelse som en omständighet vid prövningen om vederbörande är närstående till domaren. Det kan också befaras att jävsinvändning skulle göras i större utsträckning än tidigare.

Jag delar alltså den uppfattningen att det finns skäl att i större utsträckning än som föreslagits i promemorian behålla vissa släktskaps- och svågerlagsförhållanden som absoluta jävsgrunder enligt RB. Är part t.ex. barnbarn eller måg till domaren torde sålunda relationen allmänt uppfattas som alltför närstående för att det skall vara lämpligt att domaren tar del i handläggningen av målet. För egen del är jag inte beredd att gå längre i fråga om begränsning av de absoluta släktskapsjäven än till i princip samma personkrets som anges i 4 kap. 12 § och 36 kap. 3 § RB, dvs. makar, trolovade, släktskap eller svågerlag i rätt upp- och nedstigande led, syskon samt svågerskap som innebär att den ene är eller varit gift med den andres syskon. Jämfört med nuvarande ordning faller med denna lösning utanför de absoluta släktskapsjäven släktskap som innebär att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de är kusiner samt svågerlag som innebär att den ene är eller varit gift med den andres syskons avkomling eller med någon från vilkens syskon den andre härstammar. Härigenom uppnås också en av flera remissinstanser efterlyst samordning mellan olika jävsbestämmelser i RB. Jag återkommer i det följande till frågan om trolovning som absolut domarjäv.

Som redan nämnts har i promemorians förslag efter mönster från FL införts begreppet närstående som beteckning på fall där släktskap, svägerlag eller annan familjemässig relation motiverar jäv i det särskilda fallet. Jag biträder promemorians förslag härvidlag. Det bör emellertid konstateras att begreppets tillämpningsområde när det gäller de rena släktskapen och svägerlagen blir betydligt mindre än som förutsatts i promemorian — och som gäller enligt FL — med hänsyn till den i departementsförslaget vidare kretsen av absoluta släktskapsjäv. Med införande av närståendebegreppet vinner man den fördelen att jävsbedömningen smidigare än f.n. kan anpassas till förhållandena i det enskilda fallet. Vissa mera avlägsna släktskap och svägerlag behöver inte nödvändigtvis lägga hinder i vägen för domarens tjänsteutövning, om han inte har något samröre med parten. Begreppet närstående medför emellertid i vissa hänseenden också en utvidgning av släktskapsjäven jämfört med nuvarande ordning. Jag syftar härvid särskilt på det numera allt vanligare fallet att man och kvinna sammanbor utan att vara gifta eller avse att ingå äktenskap. Relationen mellan dem och deras resp. familjer är dock ofta densamma som i ett äktenskap. Det finns därför mången gång anledning att i jävshänseende jämställa den sammanboende och hans släktingar med make och dennes släktingar. Sammanboendet skulle med andra ord i detta hänseende ibland få motsvarande rättsverkan som ett traditionellt äktenskap. I anslutning till vad en remissinstans anfört vill jag påpeka att närståendebegreppet i förevarande sammanhang inte sammanfaller med det skatterättsliga familjebegreppet, vilket bara omfattar sammanboende som är eller har varit gifta med varandra eller som har eller haft barn gemensamt. Den föreslagna bestämmelsen skiljer sig också från det närståendebegrepp som finns i 12 kap. 34 § jordabalken och som avser fall av överlåtelse av avliden hyresgästs hyresrätt. Relationen behöver där inte nödvändigtvis vara familjemässig.

Något hinder bör enligt min mening inte föreligga att på motsvarande sätt som föreslagits i 4 kap. 13 § införa ett närståendebegrepp i 4 kap. 12 §. Begreppet torde dock här få en betydligt mera restriktiv tillämpning än i 13 §. Syftet med bestämmelsen i 12 § är ju inte att värna om domstolens anseende för oväld utan att undvika att den enskilde domaren i sin ämbetsutövning kan komma att påverkas av någon närstående.

Familjelagssakkunniga har i sitt betänkande (SOU 1972:41) Familj och äktenskap 1 föreslagit bl.a. att bestämmelserna om trolövning skall utmönstras ur giftermålsbalken. Förslaget är f.n. under beredning inom justitiedepartementet. Förslaget att införa en allmän jävsbestämmelse beträffande närstående medför att särskild bestämmelse om trolövning som jävsgrund kan undvaras i 4 kap. 12 och 13 §§ RB eftersom trolövad undantagslöst torde vara att betrakta som närstående.

Beträffande vittnesjäv bör särskilt beaktas betydelsen av att frågan om

skyldighet att vittna kan avgöras på förhand. Situationen då vittnesmål skall avläggas är dessutom vanligen sådan att någon mera noggrann utredning av vittnets relationer till parten inte är möjlig. Någon allmän regel om vittnesjäv mellan närstående bör därför inte införas. Vid sådant förhållande bör inte heller begreppet trolovad utmönstras ur 36 kap. 3 § RB. Som familjelagssakkunniga anfört behöver bestämmelsen i och för sig inte påverkas av att trolovningen utmönstras ur giftermålsbalken. Det ligger i sakens natur att den tidigare i GB intagna definitionen på trolovning fortfarande har betydelse för tolkning av ifrågavarande bestämmelser. Såvitt känt har jävsreglernas anknytning till trolovning hittills inte vållat svårigheter i tillämpningen. Några olägenheter synes inte heller för framtiden behöva uppstå med denna ordning.

I enlighet med det anförda föreslår jag att de absoluta släktskapsjäven i 4 kap. 13 § 2. jämkas till överensstämmelse med 4 kap. 12 § och 36 kap. 3 § RB samt att i 4 kap. 12 § och 13 § 2. dels den särskilda bestämmelsen om trolovning som jävsgrund utmönstras, dels införs en bestämmelse om jäv för det fall att domarna resp. domaren och parten är närstående.

I promemorian berörs också frågan om ändring av ställföreträdarjäven i RB. Någon ändring i sak föreslås dock inte. Ett par remissinstanser har ifrågasatt om inte vissa av dessa jävsgrunder kan utmönstras. Även om, som det också sägs i promemorian, vissa skäl kan tala för en sådan förenkling anser jag dock för min del övervägande skäl föreligga att behålla den nuvarande ordningen. Medan förslaget om ändring beträffande släktskapsjäven delvis har sin grund i förändrade värderingar beträffande släktskapets betydelse i jävssammanhang kan något motsvarande inte sägas när det gäller ekonomiska eller politiska engagemang.

7.4 Domstols tolk

Behovet av vidgad tillgång till såväl muntlig som skriftlig översättning vid allmän domstol har allmänt understrukits i remissyttrandena. I några yttranden påpekas dock att vad som behandlas i promemorian endast är en del av de problem som den ökade invandringen och internationaliseringen för med sig. Frågor om tolks kvalifikationer, utbildning och examination av tolkar, auktorisation, förmedling av lämpliga tolkar, normer för ersättningen till tolk etc. är sålunda i stort behov av en lösning. I ett yttrande anser man t.o.m. att någon lagändring inte alls bör göras innan en mera allsidig prövning av tolkproblemet i hela dess vidd kommit till stånd.

Jag är medveten om att betydande problem f.n. finns i olika hänseenden när det gäller tolkning vid domstol. Åtskilliga av dessa olägenheter kan sägas föreligga i motsvarande eller ännu högre grad på andra områden inom samhällslivet. En lösning av dessa frågor kräver en mera samlad syn på tolk-

och översättarfrågorna än som låter sig göra vid behandlingen av frågan rörande domstols tolk. Först i samband med att riktlinjerna för samhällets tolkservice utformas blir det enligt min uppfattning möjligt att slutligt ta ställning till de olika praktiska och organisatoriska frågor som berörts i remissyttrandena. Invandrarutredningens nyligen avlämnade delbetänkande (SOU 1972:83) Tolkservice Nordisk språkkonvention som f.n. remissbehandlas berör just frågor om bl.a. utbildning, auktorisation och förmedling av tolkar. Att många organisatoriska och praktiska problem som hänger samman med tolkning vid domstol ännu inte fått sin slutliga lösning bör dock enligt min mening inte hindra att de i promemorian behandlade angelägna spörsmålen nu får en lösning.

I promemorians förslag har efter förebild från den förvaltningsrättsliga lagstiftningen begreppet tolk getts en mera vidsträckt innebörd än som förutsatts i RB. Ordet tolk har sålunda fått avse både den som utför muntlig tolkning och den som översätter skriftligt material. Några remissinstanser har anmärkt att detta inte står i överensstämmelse med vedertaget språkbruk. Det har också gjorts gällande att ett särskiljande av begreppen tolk och översättare skulle underlätta en mera nyanserad utformning av bestämmelserna om kostnad för tolkning (översättning). Vad remissinstanserna sålunda anført har enligt min mening visst fog. De principiella skillnaderna mellan förvaltningsförfarande och förvaltningsprocess samt rättegång vid allmän domstol kan motivera vissa olikheter i utformningen av hithörande bestämmelser. Enligt RB är muntlig förhandling huvudprincip och bestämmelserna om tolk är intagna i 5 kap. som rör frågor om offentlighet och ordning vid domstolsförhandling. Det ter sig mindre logiskt att där ta in bestämmelser om skriftliga handlingars utformning. I motsats till FL och FPL innehåller RB ett särskilt kapitel, 33 kap., som behandlar olika formella frågor rörande rättegångsinlagor. Enligt min mening kan det vara lämpligt att ta in reglerna om översättning av skriftlig handling i det kapitlet. Vad nu sagts hindrar dock inte nödvändigtvis att begreppet tolk bör kunna avse även den som utför skriftlig översättning. En i förhållande till förvaltningsrättslagstiftningen helt annorlunda terminologi i RB skulle te sig förvillande (jfr SOU 1972:83 s. 10). Om reglerna för muntlig och skriftlig översättning hänförs till olika kapitel i RB framgår det ändå av sammanhanget vad som avses. När översättning av skriftligt material åsyftas kan detta framhåvas genom användning av ordet översättning.

Bestämmelsen om tolk i 5 kap. 6 § RB avser närmast tolkning vid förhandling inför rätten. Det torde emellertid även vid de allmänna domstolarna finnas visst behov av möjlighet att anlita tolk för muntlig tolkning, även när det inte direkt är fråga om förhandling. Jag kan erinra om att vissa rättshandlingar, t.ex. ansökan om betalningsföreläggande och ansökan i domstolsärende, får göras antingen genom skriftlig handling eller genom muntlig framställning. En icke svenskspråkig person som infinner

sig på rättens kansli kan ha upplysningar och synpunkter att lämna på handläggningen av mål eller ärende etc. I fall som nu sagts bör rätten också kunna anlita tolk om det erfordras. Någon särskild bestämmelse härom synes dock knappast nödvändig. Ordalydelsen i 6 § bör ge utrymme för anlåtande av tolk vid behov också när det är fråga om mera informella kontakter mellan rätten och utlänningen.

Med anledning av ett påpekande av lagberedningen under remissbehandling vill jag nämna att den på bl.a. offentlighetsprincipen grundade förutsättningen att förhandling vid domstol sker på svenska språket inte bör utgöra hinder mot att förhör hålls utan tolk med dansk- eller norskspråkig person, om rätten anser det kunna ske utan fara för utredningen. Som beredningen också anfört bör det inte heller vara helt uteslutet att undantagsvis hålla förhör på annat språk, t.ex. engelska, om rätten, parterna och eventuella åhörare behärskar det språket. I det sammanhanget kan f.ö. anmärkas att bestämmelsen om tolk i 5 kap. 6 § första stycket inte innebär någon ovillkorlig skyldighet för rätten att låta tolka allt som förekommer i mål där utlänning är part. Om t.ex. ena parten är ett utländskt företag som företräds av svensk advokat torde förhandlingen inte behöva tolkas för en representant för företagsledningen som infunnit sig vid förhandlingen utan att hans hörande inför rätten påkallats.

Flera remissinstanser har efterlyst vägledande uttalanden om när tolk skall anlitas för översättning av skriftligt material. I anslutning härtill har också tagits upp den principiellt betydelsefulla frågan om rätten alltid skall vara skyldig att ta emot och beakta handlingar som är avfattade på främmande språk. Av vad jag redan anfört torde framgå att jag i sak biträder förslaget i promemorian att domstol i motsats till vad som hittills gällt skall ha möjlighet att vid behov låta översätta såväl svenskspråkiga handlingar till främmande språk som på främmande språk avfattade handlingar till svenska. Att införa någon generell skyldighet för allmän domstol att så snart behov av översättning föreligger låta ex officio utföra sådan skulle dock leda alltför långt. Enligt min mening bör som princip alltså gälla att svenska språket skall användas i inlagor och andra handlingar som part ger in till rätten, om annat inte är medgivet. Härav följer dock inte att rätten skall avvisa en rättegångsinlaga enbart av det skälet att den är avfattad på främmande språk. Rätten bör vid behov kunna antingen utse någon lämplig person att utföra översättningen eller förelägga parten att komplettera handlingen med översättning till svenska. Om föreläggandet efterkoms får handlingen betraktas som ingiven den dag då den ursprungliga versionen kom in till domstolen. Försummar parten att komplettera handlingen bör rätten däremot kunna lämna den utan avseende på motsvarande sätt som en på svenska avfattad gravt ofullständig skrift. Jag föreslår att bestämmelser i detta hänseende tas in som en ny 9 § i 33 kap. RB.

Att en på främmande språk avfattad handling betraktas som inkommen

redan då den kommer in i ursprungligt skick får betydelse främst vid tillämpning av olika processuella frister. Innan handlingen blivit översatt torde den i regel få anses så ofullständig att den inte kan tjäna till grund för rättegången, åtminstone om inte rätten hjälpligt behärskar det främmande språket. Det kan alltså inträffa att ett yrkande som kräver brådskanie behandling inte kan åtgärdas förrän handlingen översatts, och den som ger in handling på främmande språk har att räkna med risken för sådan försening. Självfallet bör dock rätten så långt möjligt söka undvika att komplikationer inträffar.

Att jag inte är beredd att ge avkall på principen att inlaga skall vara avfattad på svenska beror främst av praktiska skäl. En skyldighet för rätten att generellt ta emot och översätta inlagor på främmande språk torde föra med sig att rätten tar ansvar för den fortsatta handläggningen av ett ärende om vilket rätten måhända inte har någon möjlighet att bilda sig en uppfattning. Handlingen kan ju lika gärna utgöra en vadeinlaga eller innehålla yrkande om inhibition eller säkerhetsåtgärd, som kräver omedelbar behandling, som en helt oväsentlig förfrågan eller liknande. F.n. torde dessutom organisatoriska möjligheter saknas för domstolarna att få översättningar utförda i den omfattning och med den snabbhet som skulle bli nödvändigt. Behovet av översättningsservice vid domstolarna bör emellertid inte överdrivas. I brottmål ombesörjes översättning av relevanta handlingar av polis- eller åklagarmyndighet. I tvistemål torde i allmänhet part ha biträde, som har möjlighet ombesörja översättning. Jag återkommer i det följande till översättningsmöjligheterna inom ramen för den allmänna rättshjälpen.

Under angivna förhållanden måste det anses rimligt att parten själv står risken att handlingen till följd av språksvårigheter inte blir behandlad i vederbörlig ordning. I enlighet härmed bör bestämmelsen om översättning utformas som en fakultativ regel för domstolen att vid behov låta översätta inlaga eller annan skriftlig handling som inte är avfattad på svenska språket. Därmed är givetvis inte sagt att rätten skall iaktta restriktivitet vid översättning av inkomna skrifter. Att generellt ange i vilken omfattning översättningar bör utföras genom rättens försorg är dock svårt. Frågan hänger delvis samman med bestämmelserna om vem som skall svara för kostnaden för översättningen. Av betydelse är också målets eller ärendets karaktär, partens ställning i processen, de praktiska resurserna att erhålla översättning, materialets omfattning och betydelse för målet etc. Att behovet av översättning genom rättens försorg är större i brottmål och i indispositiva tvistemål än i förmögenhetsrättsliga tvister är klart.

Jag har hittills uppehållit mig huvudsakligen vid översättning av inkommande handlingar. Som ett par remissinstanser påpekat uppkommer emellertid också frågor om översättning av domar, beslut, underrättelser,

kallelser och andra från rätten utgående handlingar. När det gäller översättning av sådana handlingar torde av praktiska och ekonomiska skäl försiktighet få iakttagas. Ofta saknar f.ö. rätten underlag att på förhand bedöma i vad mån en person som skall kallas till förhandling eller föreläggas att svara kan tillgodogöra sig meddelandet. Översättning av dom är väl i regel inte påkallad när domen avkunnats vid förhandling. Men även när det är fråga om kanslidom kan det starkt ifrågasättas om översättningsresurser och kostnader medger översättning. Som regel bör gälla att särskild översättning av domar och andra från rätten utgående handlingar bör ske när särskilda omständigheter föreligger. En icke svenskspråkig person torde ofta ha möjlighet att med hjälp av biträde, arbetskamrat, invandrarbyrå eller annan skaffa sig tillräcklig upplysning om innehållet i den handling rätten tillställt honom. Som en serviceåtgärd av allmän räckvidd bör emellertid standardöversättningar till olika invandrarspråk göras av formulär och domslokutioner som förekommer mera ofta. Broschyrer på främmande språk angående grunddragen i det svenska rättsväsendet och förfarandet skulle säkerligen också vara till stor nytta. Det är min uppfattning att man genom dylika åtgärder utnyttjar de begränsade resurser som kan ställas till förfogande på mest effektiva sätt. När det gäller från rätten utgående handlingar bör översättningsfrågan inte regleras i författning. Det torde få ankomma på DON att inom ramen för tillgängliga resurser verka för en god samhällsservice på detta område.

När det gäller frågan om vem som skall stå för kostnaden för tolk (översättare) innebär promemorian förslag en viss utvidgning av det allmännas ansvar. Tolkkostnaden skall sålunda enligt förslaget alltid stanna på statsverket, inte bara som f.n. i åklagarbrottmål utan även i indispositiva tvistemål. Även i andra fall skall tolkkostnaden stanna på statsverket om det prövas skäligt. Enligt promemorian är det främst i förmögenhetsrättsliga tvistemål som parterna alltjämt avses skola stå för tolkkostnaden. Den sålunda gjorda avvägningen har i sak biträts av flertalet remissinstanser. Från ett par håll har dock uttalats att den föreslagna lagbestämmelsen är alltför vagt utformad för att ge tillräcklig ledning för rättstillämpningen. Någon remissinstans har förordat att det allmänna tar på sig ett generellt ansvar för tolk- och översättningskostnaden. Andra remissinstanser har uttryckt farhågor för att kostnaderna för det allmänna i så fall skulle kunna stiga väl kraftigt.

De anmärkningar som riktats mot utformningen av promemorieförslaget bör enligt min mening beaktas. Den påtalade vagheten är emellertid huvudsakligen en följd av att bestämmelserna om tolk enligt promemorian skulle gälla både tolkning av muntlig framställning och sådan som avser översättning av skriftligt material. Som jag redan har anfört bör emellertid i RB dessa båda former regleras för sig. Härigenom blir det lagtekniskt

lättare att utforma ersättningsreglerna på det sätt som är lämpligast för vardera formen.

Vad först angår den muntliga tolkningen vid domstol talar enligt min mening goda skäl för att generellt betrakta kostnaden härför som en domstolskostnad, för vilken statsverket alltid skall svara. Utgiften är ju nödvändig för att rättegången skall kunna genomföras och parterna har inte heller några möjligheter att påverka tolkfrågan. Någon större merkostnad för det allmänna bör knappast behöva uppkomma genom en sådan ordning. Kostnaden för tolkning vid domstol uppgår visserligen numera till ej obetydliga summor. I ersättning till tolk utbetalades under budgetåret 1970—71 cirka 900.000 kr. (jfr SOU 1972:83 s.25). Under första halvåret 1972 utgjorde enligt inom DON sammanställd statistik tvistemålen mindre än 20 % av det totala antalet mål med tolk vid hovrätterna och tingsrätterna. Med utgångspunkt härifrån skulle den på tvistemålen belöpande tolkkostnaden kunna skattas till mindre än 180 000 kr årligen. Troligen är dock tvistemålens kostnadsmässiga andel lägre eftersom antalet förhör som regel torde vara större i ett brottmål än i ett tvistemål. Härtill kommer att tolkkostnaden i ett betydande antal tvistemål under alla förhållanden stannar på statsverket, eftersom en eller båda av parterna åtnjuter fri rättegång.

Jag föreslår att 5 kap. 8 § RB ändras i enlighet med det anförda. Den föreslagna ändringen i 5 kap. 8 § får på grund av hänvisning i 6 kap. 9 § RB betydelse också när det gäller ersättning till stenograf som utsetts av rätten. Också sådan kostnad stannar alltså med den föreslagna ordningen på statsverket. Någon olägenhet torde emellertid inte följa härav. Stenografisk upptagning av utsaga förekommer numera i ytterst begränsad omfattning. Även från principiell synpunkt kan det te sig rimligt att rättens protokollföring bekostas av det allmänna.

När det gäller översättning av skriftligt material är det svårt att uttala sig om vilka kostnader som kan uppkomma. Det finns därför anledning att iaktta viss försiktighet med att låta det allmänna stå för sådan kostnad. Det kan enligt min mening vara lämpligt att beträffande översättning tillämpa motsvarande kostnadsregler som f.n. gäller i fråga om tolk vid förhandling. En bestämmelse härom bör tas in i den tidigare föreslagna 33 kap. 9 § RB. Detta innebär att kostnaden för översättning som rätten anser erforderlig bekostas av statsverket i åklagarbrottmål medan kostnaden i tvistemål och enskilda brottmål bekostas av parterna såsom en rättegångskostnad enligt reglerna i 18 kap. 13 § RB. Översättaren bör givetvis få sin betalning av allmänna medel. Partens kostnadsansvar bör sålunda liksom f.n. utformas som en skyldighet att återgälda kostnaden till statsverket.

Vad av allmänna medel utgår i ersättning till tolk och stenograf anses enligt 9 § andra stycket 6. rättshjälpslagen (1972:429) som en

rättshjälpskostnad. (I det genom prop. 1972:132 framlagda lagförslaget har bestämmelsen fått beteckningen 7.) Bestämmelsen tar dock endast sikte på kostnad som utgått för tolkning vid rätten enligt de nuvarande reglerna och avser egentligen inte översättning av skriftligt material. Att översättningskostnad vid rätten bör inbegripas bland rättshjälpsförmånerna är dock uppenbart. Om de av mig föreslagna ändringarna i 5 kap. 8 § RB genomförs behövs däremot inte någon bestämmelse rörande ersättning till tolk och stenograf i rättshjälpslagen. Jag föreslår därför att bestämmelsen i 9 § andra stycket 6. om ersättning till tolk och stenograf jämkas till att i stället gälla ersättning för översättning.

Behov av såväl muntlig tolkning som översättning av skriftligt material kan föreligga också utom rätta, oavsett om tvisten går till domstol eller ej. Det kan t.ex. vara fråga om kontakter mellan utländsk part och hans rättegångsbiträde eller mellan biträdet och presumtiva vittnen. Biträdet kan vidare behöva ta del av skriftligt material på främmande språk för att kunna utföra partens talan i målet. Ersättning för sådan utomprocessuell tolkning eller översättning som nu sagts ingår inte uttryckligen bland rättshjälpsförmånerna enligt 9 § rättshjälpslagen. Hittills har sådan tolkkostnad vid de offentliga rättshjälpsanstalterna bekostats av speciella anslag. Biträde enligt lagen om fri rättegång har i regel kunnat få ersättning för tolk ersatt som ett utlägg. På motsvarande sätt torde tolkkostnaden ha betraktats när det gällt ersättning till offentlig försvarare. Enligt 22 § rättshjälpslagen har biträde rätt till ersättning för arbete, tidspillan och utlägg, som uppdraget krävt. Motsvarande gäller enligt 21 kap. 10 § RB för offentlig försvarare. Varken i lagtexten eller i förarbetena anges närmare vad som skall förstås med utlägg. Uppenbarligen avses i första hand kostnader som biträdet (försvararen) haft för resa och uppehälle. Något hinder mot att som hittills betrakta kostnad för tolkning eller översättning som ett biträdes eller försvararens utlägg, som varit nödvändigt för uppdragets fullgörande, synes dock inte föreligga. Mot detta betraktelsesätt kan visserligen invändas att frågan om utomprocessuell tolk (översättning) lämnas olöst i de fall den rättssökande inte har något biträde. Denna invändning torde dock inte vara av nämnvärd praktisk betydelse. Det torde sålunda knappast förekomma att den som inte hjälpligt behärskar svenska språket kan undvara biträde. Däremot kan med visst fog göras gällande att om tolkkostnaden betraktas som ett utlägg för biträdet svårigheter uppstår vid tillämpningen av reglerna om rådgivning i 41-43 §§ rättshjälpslagen. Jag har för avsikt att senare anmäla fråga om proposition till 1973 års riksdag med förslag till organisation av samhällets rättshjälp samt ekonomisystem m.m. för rättshjälpsverksamheten. I det sammanhanget bör också tas upp frågan hur man lämpligen skall komma till rätta med de angivna olägenheterna vid rådgivning åt den som inte behärskar svenska språket.

På grund av det anförda anser jag att begreppet utlägg i 22 § rätts-hjälpslagen bör innefatta även ersättning för tolk eller översättare i den mån ersättningen är skälig och varit påkallad för uppdragets utförande. Skulle olägenheter visa sig i den praktiska tillämpningen, får frågan tas upp till förnyat övervägande. I rättegångsfall torde kostnad för utomprocessuell tolkning eller översättning i princip vara att betrakta som ersättningsgill processkostnad enligt 18 kap. 8 § RB.

Tolkeden berörs i flera remissyttranden. I ett remissyttrande föreslås att tolkeden helt avskaffas. Jag är inte f.n. beredd att biträda den meningen. Även om åsidosättande av tolked inte i och för sig som t.ex. i fråga om vittnesed är förenad med någon särskild straffpåföljd är den dock ägnad att hos tolken inskräpa uppdragets vikt och betydelsen av att tolkningen utförs samvetsgrant.

Däremot anser jag i likhet med flera remissinstanser att det kan ifrågasättas om tolk alltid skall behöva avlägga ny ed varje gång han mottar nytt tolkupppdrag. Åtminstone när det är fråga om mera ofta förekommande utländska språk hämtar domstolarna sina tolkar ur en ganska fast personkader. Vid större domstolar kan en tolk ibland vara engagerad i flera mål samma dag. När det gäller sådana mer stadigvarande engagerade tolkar synes det mig överflödigt med en ny edsavläggelse i varje särskilt mål. I dessa fall bör eden i stället kunna avse såväl det aktuella uppdraget som de övriga tolkupppdrag rätten framdeles kan komma att lämna vederbörande, på liknande sätt som den ed en allmän tolk avlägger när han anställs avser alla de enskilda tolktillfällen som ryms inom uppdraget. Av praktiska skäl synes det lämpligt att den 'utsträckta' edens räckvidd begränsas till den domstol där eden avlagts. Vid denna domstol kan vid behov föras anteckningar om vilka personer som inte behöver avlägga ny ed i varje mål. Att låta eden gälla också andra domstolar skulle däremot föra med sig att tolken måste styrka edsavläggelsen med intyg, protokollsutdrag eller liknande, något som knappast framstår som rationellt med hänsyn till det tämligen ringa omak en edsavläggelse dock innebär.

I enlighet med det anförda föreslår jag ett tillägg till 5 kap. 7 § RB av innehåll att tolked får avse även andra tolkupppdrag än det aktuella, om det finns anledning att anta att tolken kommer att erhålla ytterligare uppdrag vid domstolen.

Några remissinstanser tar upp frågan om tolkedens utformning. Jag delar den uppfattningen att sådan ed endast bör ifrågakomma när det gäller muntlig tolkning vid förhandling inför rätten. Att som en motsvarighet vid översättning av skriftligt material införa bestämmelser om skyldighet för översättare att bestyrka översättningen på heder och samvete, vilket föreslagits från en remissinstans, anser jag dock knappast påkallat. Bestämmelsen i 15 kap. 11 § brottsbalken om påföljd för osant intygande

torde ge tillräckliga möjligheter att ingripa mot den som mot bättre vetande åstadkommer en oriktig översättning.

I promemorian berörs en bestämmelse i 5 kap. 6 § andra stycket RB enligt vilken domstol kan vända sig till länsstyrelsen för att få tolk anvisad. Det föreslås att bestämmelsen, som numera knappast tillämpas, skall upphävas. Visserligen torde som anförs i promemorian bestämmelsen f.n. inte tillämpas i praktiken. Det kan dock enligt min mening finnas anledning att avvakta invandrarutredningens överväganden beträffande frågor om tolkförmedling innan någon ändring görs i förevarande bestämmelse (jfr SOU 1972:83 s.64). Jag förordar därför att lagrummet t.v. inte ändras.

7.5 Rättegångsförseelse

Förslaget i promemorian om jämkning av 9 kap. 5 § RB har i princip godtagits av remissinstanserna. Även enligt min mening kan det vara skäl att det något otidsenliga uttrycket 'domstolens värdighet' får utgå ur lagtexten. Det är lämpligt att lagrummet får en avfattning som nära ansluter sig till 38 § FPL. Jag vill påpeka att någon ändring i sak inte är avsedd. Att lagrummet är tillämpligt endast om förseelsen inte är straffbar enligt bestämmelse i brottsbalken torde inte behöva anges i lagtexten.

7.6 Meddelande av dom och beslut

Förslaget att förekommande skiljaktigheter skall tillhandahållas part lika väl som själva domen eller beslutet har biträttits av remissinstanserna. Även enligt min mening bör en uttrycklig bestämmelse härom tas in i 17 kap. 9 § och 30 kap. 7 § RB, så att någon tvekan inte skall behöva råda om att parterna skall få besked om skiljaktighet.

Den föreslagna bestämmelsen syftar naturligtvis inte till någon ändring av gällande bestämmelser om vad dom resp. protokoll skall innehålla. Den skiljaktiga meningen skall följaktligen såsom hittills tas in i protokollet. Vad som föreskrivs är endast skyldighet för rätten att lämna parterna besked om skiljaktigheten samtidigt med och på samma sätt som domen meddelas. Beskedet skall alltså lämnas muntligen vid avkunnande av dom eller skriftligen genom att protokoll eller utdrag därav eller särskild handling tillställs eller tillhandahålls parten jämte domen. Eftersom några remissinstanser ansett promemorians lagförslag otydligt i det hänseende jag nu berört föreslår jag att lagtexten jämkas något.

Jag delar den av ett par remissinstanser framförda uppfattningen att skiljaktig mening bör tillhandahållas part kostnadsfritt. Jag vill understryka att avgiftsfriheten endast bör avse själva skiljaktigheten. Part som begär protokollsutdrag i andra avseenden bör alltså vara avgiftsskyldig på samma

sätt som hittills. Frågan om den ändring i expeditionskungörelsen (1964:618) som föranleds härav kommer att anmälas av chefen för finansdepartementet.

Som påpekats under remissbehandlingen kan det vara lämpligt att också sådana underrättelser till tilltalad om utgången som avses i 30 kap. 7 § sista stycket RB liksom domsbevis innehåller besked om skiljaktig mening. Jag kommer att senare anmäla härav föranledda ändringar i kungörelsen (1970:85) om skyldighet för domstol att underrätta tilltalad om dom m.m. och kungörelsen (1964:635) angående underrättelse om dom i vissa brottmål m.m.

7.7 Identifieringsuppgifter i inläga

Jag biträder promemorians förslag att föreskrift om angivande av personnummer och telefonnummer i rättegångsinlagor tas in i 33 kap. 1 § RB. Förslaget har också allmänt tillstyrkts av remissinstanserna. Att uppgift om personnummer lämnas framstår som särskilt väsentligt med hänsyn till den snabba utvecklingen mot en ökad användning av ADB på olika områden i samhället. Personnumret är som bekant av väsentlig betydelse som identifikationsgrund i ADB-sammanhang. Kännedom om personnumret är också till stor nytta när det gäller att verkställa delgivning i komplicerade fall (jfr 7 § delgivningskungörelsen 1970:467). Såvitt angår personnummer torde förslaget dock huvudsakligen få betydelse i tvistemål och domstolsärenden. Inom ramen för rättsväsendets informationssystem (RI) lämnas nämligen redan f.n. uppgift om personnummer i ansökan om stämning i brottmål.

Angivande av egen postadress bör liksom f.n. vara obligatoriskt. Också när det gäller partens eget personnummer bör lämnande av uppgiften vara obligatoriskt, självfallet under förutsättning att parten har personnummer. Detsamma bör gälla uppgift om ombud samt ombudets adress och telefonnummer. Övriga uppgifter såsom partens yrke och telefonnummer är visserligen av stor praktisk betydelse men dock ej av sådan vikt att man rimligen kan förenna försummelse att lämna uppgiften med någon form av processuell påföljd. Vid sådant förhållande bör bestämmelsen utformas som en föreskrift att uppgifterna i fråga *bör* lämnas. Detsamma gäller de uppgifter rörande svarandens postadress etc. som käranden har att lämna i ansökan om stämning.

I konsekvens med den föreslagna ändringen i 33 kap. 1 § RB bör bestämmelse om angivande av person- och telefonnummer tas in också i 2, 4, 19 och 22 §§ lagsökningslagen (1946:808). Det torde f.ö. vara i fråga om mål om lagsökning och betalningsföreläggande som reformen får sin största praktiska betydelse.

7.8 Ingivande av handling

I fråga om ingivande av handling och framförallt när handling skall anses inkommen skiljer sig bestämmelserna i 7 § FL och 44 § FPL i vissa hänseenden från vad som tidigare gällt såväl för förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar som för de allmänna domstolarna. Bortsett från ett flertal olikheter av mera redaktionell art är den mest betydelsefulla nyheten den presumptionsregel som innebär att en handling som kommit behörig tjänsteman tillhanda en viss dag skall anses ha kommit in till myndigheten (domstolen) den närmast föregående dagen, om det kan antas att handlingen den föregående arbetsdagen har avlämnats i myndighetens (domstolens) kansli eller funnits tillgänglig för myndigheten (domstolen) på postanstalt.

Promemorian förslår att i stort sett ordagrant föra över bestämmelserna i FL och FPL till RB har godtagits av de flesta remissinstanserna. Från några håll har dock invändningar rests häremot. Bl.a. har det gjorts gällande att iakttagande av bestämda frister och fataliteter är av större betydelse för de allmänna domstolarna än på förvaltningssidan. Det har vidare anmärkts att den föreslagna bestämmelsen — liksom f.ö. förebilden i FL och FPL — i vissa hänseenden är oklar och svårtolkad. De invändningar som sålunda och i övrigt anförts mot förslaget synes mig överdrivna. Både vid förvaltningsmyndighet och vid förvaltningsdomstol gäller numera att besvär som inte anförts i rätt tid skall avvisas av myndigheten eller domstolen, oavsett om någon invändning därom gjorts. Åtminstone vid förvaltningsdomstolarna torde betydelsen av att frister och fataliteter iakttas knappast vara mindre än vid de allmänna domstolarna. De nya bestämmelserna i FL och FPL har nu tillämpats i ett år utan att det uppstått några nämnvärda tillämpningssvårigheter.

I yttrandet från JK framhålls särskilt betydelsen för den enskilde av att bestämmelserna om ingivande av handling m.m. utformas likartat för förvaltningsmyndigheter, förvaltningsdomstolar och allmänna domstolar. Jag vill understyrka vad JK sålunda uttalat. För enskilda parter och f.ö. även för ombud måste det te sig högst förvillande om olika bestämmelser skulle gälla beroende på vilken myndighet en handling skall tillställas. Risken för rättsförluster är uppenbar. Jag biträder därför förslaget i promemorian att 33 kap. 3 § RB ändras efter förebild av motsvarande förvaltningsrättsliga lagrum.

I enlighet med det anförda föreslås alltså som huvudregel att handling skall anses ha kommit in till rätten den dag handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman tillhanda. En handling kan komma in till rätten på olika sätt. Den kan lämnas in på rättens kansli av parten eller hans bud, den kan läggas ned i kansliets brevinkast eller brevlåda, om sådan finns, den kan överlämnas till behörig tjänsteman vid förrättning utom kanslilokalerna

eller den kan sändas med posten och därvid antingen av postverket överbringas till rättens kansli eller av domstolens personal avhämtas på postanstalten. Eftersom telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande också är att betrakta som handling kan handling dessutom inkomma till rätten från telegrafstation eller, om domstolen skulle vara telexabonnet, genom telexmeddelande. Några uttryckliga bestämmelser angående de olika sätt på vilka en handling kan tillställas rätten anser jag dock inte erforderliga, lika litet som när det gäller de förvaltningsrättsliga lagarna.

När det i paragrafen talas om den dag då handling eller avi anlänt avses hela det ifrågavarande kalenderdygnet till klockan 24.00. En handling som bevisligen läggs i rättens brevlåda efter tjänstetidens slut men före klockan 24.00 skall alltså anses inkommen den dagen, även om ingen befattningshavare finns på kansliet. Det är f.ö. inte något ovillkorligt krav att handlingen eller avin skall ha avlämnats i myndighetens lokal. Det är tillräckligt att handlingen når behörig tjänsteman. Vem som i varje särskilt fall skall anses som behörig tjänsteman får bedömas med ledning av författning (t.ex. tingsrättsinstruktionen), arbetsordning eller interna instruktioner och föreskrifter som gäller för vederbörande domstol. Att någon skyldighet inte föreligger för tjänsteman att ta emot handling utom tjänsten, t.ex. under fritiden i sin bostad, är uppenbart. När det är fråga om postförsändelser likställs med själva handlingen avi om betald postförsändelse i vilken handlingen är innesluten. En avi om lösenbelagd försändelse medför däremot inte att handlingen anses inkommen. Med avi om postförsändelse likställs meddelande från televerket till behörig tjänsteman att telegram till myndigheten anlänt till telegrafanstalt. Liksom när det gäller mottagande av handling gäller att meddelande om telegram inte får lämnas utom tjänsten om tjänstemannen inte själv är beredd att ta emot meddelandet.

Den nu berörda huvudregeln bör, som föreslagits i promemorian, kompletteras med samma tolkningsregel som de förvaltningsrättsliga lagarna. Kan det antas att handling eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller funnits tillgänglig för rätten på posten, skall den anses ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman tillhanda närmast följande arbetsdag. Beträffande den närmare innebörden av bestämmelsen kan jag i huvudsak hänvisa till vad jag anför i motiven till FL (prop. 1971:30 s.370). Till förekommande av missuppfattning vill jag dock i anslutning till vad som anförts under remissbehandlingen av promemorian göra ett par klarlägganden. För att det skall kunna antas att handling eller avi har funnits tillgänglig för rätten på postanstalt viss dag fordras att det inte är osannolikt att handlingen eller avin den dagen blivit tillgänglig för myndigheten i den meningen att den då blivit insorterad i rättens postbox eller postfack. Det avgörande är således inte tidpunkten för handlingens eller avins ankomst till postanstalten utan tidpunkten för insorteringen i postboxen eller postfacket. Däremot bör det inte tillmätas någon betydelse huruvida vid

insorteringsögonblicket domstolen faktiskt ägde tillträde eller ej till den lokal där postboxen eller postfacket finns.

Jag vill i detta sammanhang understryka att det endast är frågan om vilken dag en handling skall anses inkommen som behandlas i lagrummet. Däremot anger paragrafen inte vilken tidpunkt på dagen som en handling skall anses ha kommit in. Om det i författning eller enligt beslut av myndigheten angetts viss tid på dagen då en handling skall vara inkommen torde som regel få krävas att handlingen eller avi därom kommit myndigheten tillhanda före den bestämda tidpunkten.

Som påpekats av ett par remissinstanser medför de nu föreslagna ändringarna i 33 kap. RB att rätten ibland inte kan avgöra om viss rättshandling företagits förrän en dag efteråt. En annan följd är att rätten någon gång kan vara nödsakad att godta en handling som lämnats in under natten även om det är omöjligt att avgöra om den lämnats efter klockan 24.00 eller dessförinnan. Jag kan dock inte finna att några nämnvärda olägenheter skulle vara förenade med en sådan ordning. Att prövningen huruvida vade- eller misshandelsanmälan rätteligen gjorts kan få anstå till påföljande dag synes knappast medföra några större problem. I det av en remissinstans nämnda exemplet angående prövning av frågan om åtal mot häktad väckts inom utsatt tid kan ju rätten lätt eliminera ovissheten genom att bestämma viss tid på dagen då åtal senast skall väckas. Skulle tvekan råda kan rätten sätta sig i förbindelse med åklagaren på telefon. Inte heller när den ifrågavarande tidsfristen är förenad med förlust av materiell rätt som t.ex. vissa fall av specialpreskription, där talan måste väckas inom viss tid, anser jag någon olägenhet behöva uppkomma av den föreslagna ordningen. Att en part därigenom någon gång i praktiken kan komma i åtnjutande av en dags förlängning av tiden i förhållande till vad som nu gäller får accepteras.

Jag delar lagberedningens åsikt att den föreslagna bestämmelsen som regel inte lämpar sig för en analogisk tillämpning på privata meddelanden.

Lagberedningen har påpekat att en handling som skall ha kommit in senast vid visst muntligt sammanträde kan ha kommit in till postanstalt i vederbörlig tid utan att likväl kunna beaktas vid förhandlingen. I ett sådant fall får fristen anses gå ut vid den tidpunkt då sammanträdet avslutas. Endast handling eller avi som dessförinnan anlänt till rätten torde som tidigare framhållits i sådant fall kunna anses inkommen i rätt tid.

Det av ett par remissinstanser anmärkta förhållandet att inskrivningsdag enligt 3 § inskrivningskungörelsen (1971:784) slutar klockan 12.00 ger mig anledning att understryka att den föreslagna bestämmelsen i 33 kap. 3 § RB över huvud inte är tillämplig där det fastställts viss bestämd tid på dagen då en handling senast skall vara ingiven.

I enlighet med promemorian föreslås slutligen att det som ett tredje stycke i paragrafen tas in en bestämmelse att telegram eller annat meddelande som inte är undertecknat skall bekräftas av avsändaren genom

undertecknad handling, om rätten begär det. Huruvida bekräftelse skall infördras får alltså prövas av domstolen från fall till fall. I vissa fall, t.ex. stämningsansökan eller vadeinlaga där undertecknande är uttryckligen föreskrivet i lag, är naturligtvis bekräftelse ovillkorligen erforderlig. Efterkommer part inte föreläggande att bekräfta telegram eller annat meddelande får det betraktas som en visserligen inkommen men inte underskriven handling, med de konsekvenser — t.ex. avvisning av talan — som kan följa därav. Ett undantag från möjligheten att i efterhand bekräfta en inte undertecknad handling är dock vade- eller missnöjesanmälan (jfr 12 kap. 9 § andra stycket RB). I sådana fall skall ju rätten genast pröva huruvida anmälan rätteligen gjorts (50 kap. 1 § resp. 49 kap. 4 § RB), och något utrymme för ett föreläggande om komplettering med undertecknad handling finns därför i regel inte. En annan sak är att något formkrav inte uppställts när det gäller sådan anmälan varför rätten i och för sig är oförhindrad att godta den inte undertecknade handlingen om tillfredsställande garantier för dess riktighet kan nås, t.ex. genom telefonkontroll hos den uppgivne avsändaren eller liknande.

7.9 Fullföljdsinlaga till fel instans

I promemorian föreslås att fullföljdsinlaga, som av misstag skickats till överrätten i stället för till den domstol som meddelat det överklagade avgörandet, skall godtas som inkommen i rätt tid. Förslaget har tillstyrkts av de flesta remissinstanserna. Också enligt min mening är en sådan reform motiverad. Härigenom förhindras att den för domstolarna rationella men för parterna förvillande regeln att inlagan riktas till överrätten men ges in till beslutsinstansen leder till rättsförluster för enskilda. Att den ifrågasatta ordningen, som en remissinstans fruktar, skulle komma att systematiskt missbrukas genom att partsombud skulle ta för vana att alltid sända fullföljdsinlagor till överrätten bör enligt min mening knappast befaras. Jag vill i sammanhanget anmärka att domstolarna vid meddelande av fullföljdshänvisning naturligtvis endast skall ange det normala sättet för fullföljd av talan.

Det bör måhända påpekas att de föreslagna bestämmelserna endast tar sikte på det fallet att parten av misstag sänder fullföljdsinlagan till den överrätt som har att pröva hans talan. En part som enligt lag och meddelad fullföljdshänvisning har att fullfölja talan i t.ex. Svea hovrätt kan alltså inte få tillgodoräkna sig att inlagan inom fullföljdstiden kommit någon annan hovrätt tillhanda.

Från ett par håll har anförts att den föreslagna bestämmelsen skulle kunna leda till missförstånd när det gäller vadeanmälan, och en remissinstans har förordat att också en till hovrätten felsänd vadeanmälan skulle godtas, om den kommit hovrätten tillhanda inom en vecka från det underrättens dom

gavs. Risken för missuppfattning vid anmälan av vad är enligt min mening överdriven. Vad som kan vara förvillande i fråga om vadeinlaga, nämligen att inlagan ges in och ställs till olika domstolar, har inte någon motsvarighet beträffande vadeanmälan som både görs hos och riktas till underrätten. Härtill kommer att sådan anmälan skall prövas genast av underrätten. I likhet med promemorian anser jag därför att möjlighet att godta felsänd vadeanmälan inte bör införas. Att vid fullföljd till högsta domstolen godtas också till statsdepartement insänd inlaga finner jag inte heller påkallat.

Jag föreslår att 50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § kompletteras med en bestämmelse enligt vilken fullföljdsinlaga som kommit överinstansen tillhanda inom den för fullföljden stadgade tiden skall anses inkommen i rätt tid.

Som framhållits under remissbehandlingen bör motsvarande lagändring vidtas också i 204 och 217 §§ utsökningslagen.

Som påpekas i promemorian medför de föreslagna bestämmelserna vissa praktiska konsekvenser för domstolarna vid utfärdande av lagakraftbevis. Skyldighet bör införas för överrätt som tar emot 'feladresserad' inlaga att omedelbart per telefon eller telegram meddela vederbörande underrätt om att talan fullföljts. En uttrycklig föreskrift att inlagan skall vidarebefordras till rätt domstol synes också lämplig. Erforderliga bestämmelser härom kan meddelas av Kungl. Maj:t. Att i författning ange när lagakraftbevis kan utfärdas anser jag däremot inte nödvändigt. Uppenbarligen medför den här föreslagna bestämmelsen, liksom f.ö. den nya bestämmelsen i 33 kap. 3 § om när handling skall anses inkommen, att lagakraftbevis inte kommer att kunna meddelas fullt lika snabbt som hittills. Ehuru någon generell skyldighet därom inte kan anses föreligga är det givetvis inget som hindrar att underrätt, om part eller annan av särskild anledning har brådskande behov av lagakraftbevis, tar kontakt med hovrätten för att kontrollera att någon fullföljdsinlaga inte kommit dit.

7.10 Ränta på rättegångskostnad

Promemorians förslag att utdömd ersättning för rättegångskostnad skall löpa med ränta har i sak biträts av remissinstanserna. De flesta av dem, bl.a. köplagsutredningen, delar också den i promemorian uttryckta uppfattningen att frågan kan lösas separat utan hinder av att bestämmelserna om dröjsmålsränta i allmänhet fortfarande utreds. Även enligt min mening bör denna lätt avgränsade fråga kunna lösas för sig. Någon anledning att avvakta en eventuell framtida lagstiftning om dröjsmålsränta finns inte.

Som påpekats under remissbehandlingen är en bestämmelse om ränta på rättegångskostnadsersättning närmast av materiell karaktär. Den bör därför tas in i 18 kap. 8 § RB som innehåller reglerna om vilka slag av kostnader som skall vara ersättningsgilla. Som anförts i promemorian bör räntan löpa från beslutets dag till dess betalning sker. Med anledning av vissa uttalanden under remissbehandlingen vill jag framhålla att utgångspunkten för

ränteberäkningen är avgörandet i den instans där kostnaden uppkommit. Om t.ex. hovrätt med ändring av underrättens dom i huvudsaken ålägger den tappande parten att utge ersättning för kostnader i både underrätt och hovrätt, skall alltså ränta på underrättskostnaden löpa från underrättens dom och ränta på hovrättskostnaden från hovrättens dom. Motsvarande gäller naturligtvis om hovrätten utan ändring i huvudsaken höjer ett i underrätten nedsatt arvode.

Om part tilldöms kostnadsersättning, bör ränta därå alltid utgå. Någon diskretionär rätt för domstolen att efter skälighet underlåta att döma ut ränta bör inte finnas. Det kan inte anses behövt, att part framställer särskilt yrkande för att erhålla ränta. Bestämmelserna i 18 kap. 14 § första stycket RB bör ändras i enlighet härmed.

När det gäller själva räntefoten har promemorians förslag, 6 procent, biträts av det övervägande flertalet av remissinstanserna. Bl.a. har köplagsutredningen anslutit sig därtill. Även enligt min mening bör räntefoten åtminstone tills vidare fastställas till 6 procent. Som köplagsutredningen anfört kan räntefoten komma att få jämkas i samband med en eventuell framtida lagstiftning om dröjsmålsränta.

I enlighet med det anförda föreslår jag att det som ett nytt tredje stycke i 18 kap. 8 § tas in en bestämmelse att ersättning för rättegångskostnad skall innefatta även ränta efter 6 procent från dagen då målet avgöres till dess betalning sker.

En speciell konsekvens av den nu föreslagna bestämmelsen bör uppmärksammas. Enligt paragrafens andra stycke skall s.k. inkassokostnad ersättas på samma sätt som rättegångskostnad. De materiella bestämmelserna om sådan ersättning återfinns inte i RB utan i en särskild kungörelse (1971:319) om ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om betalningsföreläggande. Det är dock uppenbart att bestämmelsen om ränta bör gälla också den del av parts sammanlagda kostnad i rättegång som utgörs av inkassokostnad.

I lagsökningsmål gäller enligt 15 § lagsökningslagen (1946:808) RB:s bestämmelser om rättegångskostnad i tvistemål. Bestämmelser om kostnad i mål om betalningsföreläggande finns i den tidigare nämnda kungörelsen (1971:319). Enligt min mening är det inte påkallat att införa någon bestämmelse om ränta på kostnadsersättning i mål om lagsökning eller betalningsföreläggande. Kostnaden i dessa mål uppgår till måttligt belopp och den ränta som skulle kunna bli aktuell är blygsam. Att komplicera handläggningen och i synnerhet verkställigheten av dessa ytterst talrika mål (mera än 50.000 lagsökningsmål och 150.000 mål om betalningsföreläggande årligen) kan inte vara motiverat. Därtill kommer att lagstiftningen om summarisk betalningsprocess f.n. är föremål för översyn inom justitiedepartementet (jfr Ds Ju 1972:20). Jag föreslår därför att i hänvisningen till RB i 15 § lagsökningslagen görs undantag för bestämmelsen om ränta på kostnadsersättning.

Den föreslagna bestämmelsen om ränta på rättegångskostnadsersättning får betydelse också vid tillämpningen av rättshjälpslagen (1972:429). Enligt denna lag gäller som princip att den som söker allmän rättshjälp själv skall bidra till kostnaderna för rättshjälpen med visst belopp som fastställs av rättshjälpsnämnden. I den mån kostnaderna för rättshjälpen överstiger bidraget betalas de av staten. Bestämmelse i lag om parts rättegångskostnad äger tillämpning i fråga om kostnaderna för rättshjälpen. Motpart eller annan som enligt allmänna kostnadsregler skulle ha varit skyldig att ersätta den som haft rättshjälp för rättegångskostnad skall i stället åläggas att utge ersättningen till statsverket (31 §). När den rättsliga angelägenheten avslutats skall rättshjälpsnämnden göra avräkning med den som haft rättshjälp (30 §). Härvid skall ersättning som motpart eller annan betalat till statsverket utges till den som haft rättshjälp i den mån ersättningen överstiger kostnaderna minskat med vad som erlagts i kostnadsbidrag (33 §). Bestämmelsen innebär alltså att den som haft rättshjälp får ersättning för sin kostnad först sedan statsverket har fått full ersättning för sina kostnader. En konsekvens av den nu föreslagna regeln i 18 kap. 8 § RB om ränta på kostnadsersättning blir att återbäring enligt rättshjälpslagen av kostnadsbidrag kan ske först sedan statsverket fått täckning för såväl sina kapitalkostnader som sina ränteanspråk.

Ränta på ersättning för rättegångskostnad bör utgå i brottmål endast i mål vari målsägande ensam för talan (jfr 31 kap. 11 § RB).

7.11 Ersättning för kostnad som uppkommit före rättegången

När det gäller frågan om ersättning för förlikningsförhandlingar före rättegången har, som jag tidigare nämnt, i förarbetena och kommentaren till RB intagits en ganska restriktiv hållning. Ersättning skall sålunda kunna utgå endast i den mån förhandlingen får betydelse för rättegångens förberedande och talans utförande, t.ex. genom att parternas ståndpunkter preciseras. I promemorian föreslås en vidsträcktare ersättningsrätt avseende förlikningsverksamhet. Syftet med förslaget är att stimulera tvistande parter att söka lösa sina meningsskiljaktigheter genom förhandlingar. För egen del vill jag erinra om att jag redan tidigare (prop. 1972:4) uttalat min anslutning till den tanke som ligger bakom promemorians förslag. Några invändningar mot förslagets ändamål har inte heller framkommit under remissbehandlingen av promemorian. Några remissinstanser menar dock att promemorians förslag är onödigt eftersom dess syfte redan skulle vara tillgodosett genom en liberal rättstillämpning. I vad mån så är fallet är vanskligt att säga. Antagligen förhåller det sig ofta så att partsombud på ömse sidor tar upp även rent förlikningsarbete i sina kostnadsräkningar utan att närmare ange arbetets art eller anmärka på motpartens anspråk. Den remissinstans som borde vara mest insatt i ämnet,

nämligen advokatsamfundet, har över huvud inte berört ämnet. Med hänsyn till uttalandena i lagkommentaren har jag dock svårt att tro att någon fast praxis av angiven innebörd föreligger, i synnerhet som vägledande prejudikat saknas. Det är för övrigt inte helt tilltalande att en lagbestämmelse tillämpas på annat sätt än som har förutsatts vid dess tillkomst.

Mot den nu skisserade bakgrunden anser jag i likhet med promemorian att en uttrycklig bestämmelse i ämnet bör införas i RB. Härigenom blir det klarlagt att uttalandena i kommentaren till RB inte längre är auktoritativa. Bestämmelsen bör tas in i 18 kap. 8 § RB. Som jag anförde i samband med rättshjälpsreformen (prop. 1972:4 s.353) är en sådan ordning också av värde i rättshjälps-sammanhang. Enligt rättshjälpslagen kan rättshjälp utgå för såväl processuellt som utomprocessuellt biträde. Ersättning för den processuella rättshjälpen bestäms av domstol medan ersättning i övrigt fastställs av rättshjälpsnämnd. Denna ordning innebär att frågan om ersättning för rättshjälp i ett och samma ärende ibland kan komma att handläggas av olika organ. Med den nu föreslagna ordningen vinnas att frågan om ersättning för rättshjälp i samma ärende i görligaste mån bedöms samlad av en myndighet. Också i ett annat avseende inverkar rättshjälpsreformen på behovet av en lagbestämmelse. Enligt rättshjälpslagen utgår rättshjälp i ett vida större antal fall än som hittills varit möjligt enligt lagen om fri rättegång (jfr prop. 1972:4 s.220 och s.303). Som jag nyss nämnde är det domstol som har att fastställa ersättning för processuell rättshjälp på motsvarande sätt som f.n. gäller ersättning vid fri rättegång. Domstolarna kommer alltså i ett betydande antal fall få anledning att ta ställning till frågan om viss kostnad är ersättningsgill eller ej och parternas möjligheter att som f.n. i praktiken disponera däröver blir i motsvarande mån mindre. Det kan påpekas att hithörande frågor synes ha ställts på sin spets endast vid tillämpning av lagen om fri rättegång.

Promemorian innehåller det förslaget att förhandling angående fråga som är av omedelbar betydelse för partens talan skall betraktas som åtgärd för rättegångens förberedande. Kostnad för förhandlingen blir därmed enligt 18 kap. 8 § RB att betrakta som rättegångskostnad.

Den föreslagna regeln klargör att kostnad för förlikningsförhandling rörande fråga varom parterna tvistar i målet blir ersättningsgill som rättegångskostnad, även om förhandlingen inte kan anses ha haft någon nämnvärd betydelse för rättegångens förberedande och talans utförande. Så långt har förslaget inte mött några invändningar under remissbehandlingen. Även jag anser att en sådan utvidgning av rättegångskostnadsreglernas tillämpningsområde är lämplig.

I promemorian uttalas vidare att den föreslagna regeln innebär den viktiga begränsningen att förhandling angående fråga där part före rättegången frånfallit sitt ursprungliga yrkande inte skall kunna föranleda ersättning för rättegångskostnad.

Denna avvägning har mött viss kritik från remissinstanserna. Det har sålunda gjorts gällande att förslaget är alltför restriktivt och att rättstillämpningen redan f.n., trots uttalandena i lagkommentaren, är väl så liberal när det gäller att medge ersättning för förlikningsarbete. Särskilt i vissa familjerättsliga mål skulle den föreslagna ordningen kunna framstå som obillig.

Enligt min mening har de anförda synpunkterna berättigande. Utgångspunkten bör visserligen — såsom anförts i promemorian — vara att fråga där förlikning träffats inte bör beaktas i kostnadshänseende i rättegång om andra tvistefrågor, även om frågorna hör till samma frågekomplex. Det är ju utgången i själva rättegången som är avgörande för hur rättegångskostnaderna skall fördelas. En alltför generös hållning när det gäller att betrakta kostnad för förprocessuella förhandlingar som ersättningsgill rättegångskostnad skulle i viss mån kunna inkräkta på grundtankarna bakom RB:s kostnadsbestämmelser. Emellertid bör utrymme finnas att i viss utsträckning ersätta förhandlingskostnad som rättegångskostnad även när förhandlingen rört fråga som inte direkt omfattas av yrkandena i målet och grunderna för dem. En förutsättning bör dock vara att den utredning som görs och de uppgörelser som träffas har omedelbart samband med rättegången och har direkt betydelse för denna. Vad som från domstolshåll har anförts under remissbehandlingen och vad som framgår av de i det föregående återgivna rättsfallen rörande tillämpningen av lagen om fri rättegång i vissa familjerättsliga mål motiverar en relativt liberal rättstillämpning av nu angiven innebörd. Enligt min mening är en sådan rättstillämpning väl förenlig med den i promemorian föreslagna regeln att förlikningsförhandlingen skall ha gällt fråga som är av omedelbar betydelse för parts talan.

Vid en förhandling kan exempelvis ha diskuterats fråga där parterna kommit överens och som just till följd härav inte behöver bli föremål för talan. Även om frågan inte omfattas av själva yrkandena i målet kan förhandlingens resultat dock ha varit av avgörande betydelse för hur talan utformats. Vissa fakta kan sålunda ha blivit uteslutna från processen och rättegången kan ha förenklats. Förhandlingarna i ett skilsmäsoärende kan t.ex. gälla frågor om äktenskapsskillnad, vårdnad, umgängesrätt, underhåll, rätten till bostaden, bodelning, m.m. Till följd av en vid förhandlingarna träffad överenskommelse avstår part från att fullfölja sin ursprungligen tänkta talan, och målet kan begränsas till någon enstaka tvistefråga. Även om förhandling i exemplet rört frågor som ligger utanför den i rättegången anhängiggjorda talan och som delvis — bodelningen — inte ens kunnat föras in i målet kan det likväl ibland framstå som rimligt att anse förhandlingen ha rört frågor av så avgörande betydelse för partens slutliga utformning av talan att kostnaden för förhandlingen i dess helhet bör anses som rättegångskostnad (jfr prop. 1972:4 s. 337 och Ju U 1972:12 s. 31 ff).

Mot bakgrund av det anförda föreslår jag att det till 18 kap. 8 § RB fogas en bestämmelse av innehåll, att förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan skall anses som åtgärd för rättegångens förberedande. Bestämmelsen bör gälla också förhandling som ägt rum före ikraftträdandet. Någon särskild övergångsbestämmelse synes därför inte påkallad.

Det bör understrykas att det föreslagna tillägget endast utgör en exemplifiering av begreppet rättegångens förberedande. Som framgår av redogörelsen för förarbetena till RB kan emellertid även åtskilliga andra åtgärder före rättegången vara ersättningsgilla som rättegångskostnad. Någon ändring härvidlag är inte avsedd.

7.12 Domförhet i mål om konkursarvoden

I mål om bestämmande av arvode till rättens ombudsman och förvaltare enligt 85 § KL krävs en sammansättning med tre lagfarna domare. Vid tingsrätter med en eller två lagfarna domare har detta i flera fall lett till att handläggningen av arvodesmål kommit att fördröjas. Promemorians förslag att tingsrätt vid prövning av arvodesmål skall vara domför med en lagfaren domare har genomgående hälsats med tillfredsställelse av remissinstanserna. Även enligt min mening är en sådan reform motiverad. Jag vill dock samtidigt understryka vad som påpekas i promemorian och flera remissyttranden, nämligen att mera omfattande och krävande mål allttjämt bör handläggas i ordinär sammansättning.

Jag föreslår att det undantag som i 211 § första stycket KL gjorts för mål om egendomsavtråde utsträcks att gälla också mål om arvodesprövning. Den föreslagna regeln bör gälla handläggningen av arvodesmål efter lagens ikraftträdande även om framställning om arvode gjorts tidigare. Någon övergångsbestämmelse erfordras därför inte.

Det har under remissbehandlingen ifrågasatts att införa motsvarande domförhetsregel beträffande vissa likvidationsärenden enligt aktiebolagslagen (1944:705). Med anledning härav vill jag nämna att det f.n. inom justitiedepartementet pågår arbete med en reformerad aktiebolagslagstiftning på grundval av bl.a. aktiebolagsutredningens betänkande (SOU 1971:15) Förslag till aktiebolagslag m.m. Enligt min mening bör den aktualiserade domförhetsfrågan lämpligen övervägas i det sammanhanget.

7.13 Sjuksköterskas vittnesplikt

Verksamheten inom sjukvården är av sådan natur att i synnerhet läkare och sjuksköterskor men även annan vårdpersonal i stor utsträckning får motta förtroenden från patienter och deras närstående. Under sin verksamhet kommer vårdpersonalen också ofta att göra iakttagelser

rörande förhållanden som för den enskilde framstår som strängt personliga. För allmänhetens förtroende för sjukvården är därför bestämmelserna om tystnadsplikt för läkare, sjuksköterska och annan vårdpersonal av stor vikt. Bestämmelserna om tystnadsplikt är desamma för läkare och sjuksköterska. Bestämmelserna om tystnadsplikt kompletteras av bl.a. reglerna i 36 kap. 5 § andra stycket RB enligt vilka vissa kategorier av medicinalpersonal, bl.a. läkare, uttryckligen undantas från den eljest stadgade vittnesplikten. Undantaget gäller dock inte sjuksköterska, om hon inte är att anse som biträde åt läkare.

I sin framställning har sjuksköterskeföreningen gjort gällande att det är en brist att den enligt sjuksköterskereglementet stadgade tystnadsplikten för sjuksköterska inte motsvaras av något undantag från skyldigheten att vittna vid domstol. Föreningen har därför hemställt att det i uppräkningsav yrkeskategorier i 36 kap. 5 § andra stycket RB görs tillägg också för sjuksköterska. Framställningen har biträts av remissinstanserna.

Som påpekats under remissbehandlingen torde visserligen det alldeles övervägande flertalet sjuksköterskor redan enligt nuvarande bestämmelser vara undantagna från vittnesplikt. Den praktiska betydelsen av den ifrågasatta lagändringen är måhända därför inte alltför stor. Oavsett detta får det emellertid enligt min mening anses vara av intresse från principiell synpunkt att reglerna om vittnesplikt på samma sätt som reglerna om tystnadsplikt är lika för läkare och sjuksköterskor. Båda dessa grupper av vårdpersonal har ju, låt vara på skilda nivåer, funktioner som gör att de kommer i kontakt med och får kännedom om andra människors förhållanden. Som anmärkts under remissbehandlingen kan dessutom utvecklingen inom sjukvården komma att leda till ändrad fördelning av arbetsuppgifter och ansvarsförhållanden mellan de båda kategorierna. Sedan sjuksköterskorna numera utgör en klart avgränsad yrkeskategori torde något tekniskt hinder inte föreligga mot den ifrågasatta lagändringen. I enlighet med det anförda föreslår jag därför att sjuksköterska förs in bland de kategorier yrkesutövare som enligt 36 kap. 5 § andra stycket RB är särskilt undantagna från vittnesplikt.

8 Hemställan

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808),
3. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s.1),
4. lag om ändring i konkurslagen (1921:225),
5. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
6. lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Jag hemställer, att lagrådets yttrande över lagförslagen inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:st Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Bilaga 1

Promemorians förslag

Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas i fråga om rättegångsbalken, dels att 4 kap. 1 och 13 §§, 5 kap. 6 och 8 §§, 9 kap. 5 §, 17 kap. 9 §, 18 kap. 8 och 14 §§, 30 kap. 7 §, 33 kap. 1 och 3 §§, 50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse, dels att i 5 kap. skall införas en ny bestämmelse, 10 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och hava fyllt tjugufem år samt hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Den som ej uppnått denna ålder må dock utan hinder därav utöva domarämbete i den begränsade omfattning Konungen bestämmer.

Ej må den utöva domarämbete, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av domarämbete förordnar Konungen.

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

4 kap.

13 §²

Domare vare jävig att handlägga mål:

1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;

2. om han med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i den släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de äro syskonbarn, eller i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon eller syskons avkomling eller med någon,

Domare vare jävig att handlägga mål:

1. Om han själv eller hans maka, föräldrar, barn, syskon eller annan honom närstående är part eller eljest har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av dess utgång;

2. om han eller någon honom närstående är ställföreträdare för part eller för någon som eljest har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada av dess utgång, eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening, stiftelse eller liknande samfund eller inrättning som

¹ Senaste lydelse 1948:71

² Senaste lydelse 1971:875.

Nuvarande lydelse

från vilkens syskon den andre härstammar:

3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;

4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare eller god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

Föreslagen lydelse

saken sålunda angår, eller, om saken angår kommun eller annan menighet, är ledamot av nämnd eller styrelse som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

3. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

4. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

5. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

6. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

5 kap.

6 §¹

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket, må tolk anlitas att biträda rätten.

Behärskar part, vittne eller annan som skall höras inför rätten ej svenska språket, skall rätten anlita tolk. Rätten må även i annat fall vid

¹ Senaste lydelse 1968:193.

Nuvarande lydelse

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk; rätten äge ock hos länsstyrelsen påkalla biträde för tolks erhållande.

Är den som skall höras allvarligt hörsel- eller talskadad, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitande av tolk, då den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad, meddelas bestämmelser av Konungen.

Föreslagen lydelse

behov anlita tolk, när den har att göra med någon som ej behärskar svenska språket.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk.

8 §¹

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt. I brottmål, vari allmän åklagare för talan, och i tvistemål, där saken är sådan att förlikning därom icke är tillåten, skall ersättningen gäldas av statsverket. Om det prövas skäligt må även i annat fall förordnas att ersättning till tolk skall stanna å statsverket.

10 §

Part äger rätt att taga del av det som tillförts målet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar eller av denna paragraf.

Rätten må vägra att lämna ut annat material än allmän handling under samma förutsättningar som enligt nyssnämnda lagrum gäller beträffande allmän handling. Läm-

¹ Senaste lydelse 1968:193.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

nas sådant material ut, skall rätten, om det behövs, göra förbehåll i fråga om användandet.

Har rätten vägrat att lämna ut handling eller annat som tillförts målet, skall rätten på annat sätt upplysa parten om innehållet i materialet, i den mån det behövs för att han skall kunna taga till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. Rätten skall vid behov förordna att den som erhåller sådan upplysning ej får obehörigen yppa vad han fått veta.

9 kap.

5 §

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eller som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eller som vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar eller eljest betar sig otillbörligt, straffes med böter.

17 kap.

9 §¹

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Vad nu sagts om måls avgörande efter huvudförhandling gälle ock, då mål avgöres vid sammanträde för muntlig förberedelse.

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli.

¹ Senaste lydelse 1969:244.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till parterna.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet *samt skiljaktig mening, om sådan förekommit, jämte meddelande av fullföljdshänvisning. Meddelas dom genom att hållas tillgänglig å rättens kansli skall, om skiljaktig mening förekommit, handling som återger denna biläggas domen.*

18 kap.

8 §¹

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången.

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. *Som åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling angående fråga, som är av omedelbar betydelse för partens talan.*

Inkassoåtgärd som vidtagits före rättegången ersättes som rättegångskostnad. Ersättning för sådan kostnad utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

14 §

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. *Rätten äge förordna, att å fastställd ersättning för rättegångskostnad skall utgå ränta efter sex procent till dess betalning sker.* Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

¹ Senaste lydelse 1971:317.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 kap.

7 §¹

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställe ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Finnes rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas, då den tilltalade är häktad, inom en vecka och i annat fall inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Under rättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till parterna.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domslutet och skälen jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet *samt skiljaktig mening, om sådan förekommit*, jämte meddelande av fullföljdshänvisning. *Meddelas dom genom att hållas tillgänglig å rättens kansli skall, om skiljaktig mening förekommit, handling som återger denna biläggas domen.*

När mål avgjorts, skall skriftlig underrättelse om utgången i målet snarast givas den tilltalade. Närmare föreskrifter härom meddelas av Konungen.

33 kap.

1 §

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn, yrke och hemvist.

I stämningsansökan skall käranden tillika uppgiva sin egen och, om den är honom bekant, även svarandens postadress samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med parterna; har käranden vidtalat ombud att företräda honom, skola ombudets namn och postadress uppgivas. I

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn och hemvist.

Stämningsansökan bör tillika innehålla uppgift å parternas yrke, personnummer, postadress och telefonnummer samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med parterna. Skriftligt svaromål bör även innehålla uppgift å svarandens yrke, personnummer, postadress och

¹ Senaste lydelse 1969:101.

Nuvarande lydelse

skriftligt svaromål skall svaranden även uppgiva sin postadress och de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom, samt, om han vidtalat ombud att företräda honom, ombudets namn och postadress.

Sker ändring i förhållande, som part sålunda uppgivit, skall parten utan dröjsmål anmäla det till rätten.

Föreslagen lydelse

telefonnummer och de övriga omständigheter som är av betydelse för delgivning med denne. Har part vidtalat ombud att företräda honom bör ombudets namn, postadress och telefonnummer anges.

3 §¹

Inlaga eller annan handling må till rätten inlämnas genom bud eller insändas med posten i betalt brev. Handling, som sålunda inkommer, skall anses ingiven av den som undertecknat handlingen. Handlingen skall anses inkommen, då handlingen eller avi om försändelse, i vilken handlingen finnes innesluten, avlämnats till rätten eller dess kansli.

Inlaga eller annan handling anses ha kommit in till rätten den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas rätten särskilt om att telegram till rätten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha inkommit redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller funnits tillgänglig för rätten på postanstalt, anses den ha inkommit den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är undertecknat skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om rätten begär det.

50 kap.

3 §

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. Vadeinlaga, som inkommit till hovrätten före vadetidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.

¹ Senaste lydelse 1947:616.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 kap.

3 §

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Vadeinlaga, som inkommit till hovrätten före vadetidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

52 kap.

2 §

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Besvärslinlaga, som inkommit till hovrätten före besvärstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

55 kap.

3 §

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas. *Revisionsinlaga, som inkommit till högsta domstolen före revisionstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

56 kap.

3 §

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas. *Besvärslinlaga, som inkommit till högsta domstolen före besvärstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

Förslag till**Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)**

Härigenom förordnas, att 211 § konkurslagen (1921:225) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*211 §¹

Mål, som avses i 16, 27, 85, 93, 98, 164 eller 183 §, skall utan förberedelse företagas till huvudförhandling. Utsättes målet till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten, om det erfordras för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom. Vid huvudförhandling i mål som avses i 16 § är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål, som avses i 16, 27, 85, 93, 98, 164 eller 183 §, skall utan förberedelse företagas till huvudförhandling. Utsättes målet till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten, om det erfordras för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom. Vid huvudförhandling i mål som avses i 16 *eller 85 §* är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål, som avses i 109 eller 130 §, må ej företagas till huvudförhandling, med mindre sammanträde för muntlig förberedelse hållits. Lämna samtliga närvarande sitt samtycke därtill eller finnes saken uppenbar, må huvudförhandlingen hållas i omedelbart samband med förberedelsen. Hålles ej huvudförhandlingen i omedelbart samband med förberedelsen, skall envar som närvarit och vars adress är känd erhålla särskild underrättelse om tid och ställe för huvudförhandlingen, så framt ej besked därom lämnats under förberedelsen.

Uteblir i mål, som avses i denna paragraf, part eller annan, som äger komma tillstådes vid förhandling, utgöre det ej hinder för målets handläggning och avgörande, om ej annat är stadgat.

Beträffande talan mot avgörande i mål, som nu sagts, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om talan mot beslut i mål, som väckts vid underrätt. Över underrätts eller hovrätts beslut, varigenom sådan av gäldenären förd talan, som avses i 183 § tredje stycket andra punkten, blivit bifallen, må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

¹ Senaste lydelse 1969:805.

Bilaga 2

Det remitterade förslaget

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas i fråga om rättegångsbalken,

dels att 4 kap. 1, 12 och 13 §§, 5 kap. 7 och 8 §§, 9 kap. 5 §, 17 kap. 9 §, 18 kap. 8 och 14 §§, 30 kap. 7 §, 33 kap. 1 och 3 §§, 36 kap. 5 §, 50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 33 kap. skall införas en ny paragraf, 9 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och *hava fyllt tjugufem år samt* hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Den som ej uppnått denna ålder må dock utan hinder därav utöva domarämbete i den begränsade omfattning Konungen bestämmer.

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Ej må den utöva domarämbete, som är omyndig eller i konkursstillstånd.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av domarämbete förordnar Konungen.

12 §²

De som med varandra äro eller varit gifta *eller äro trolovade* eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller äro syskon eller äro i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, må ej samtidigt sitta som domare i rätten.

De som med varandra äro eller varit gifta eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller äro syskon eller äro i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, *eller de som eljest äro varandra närstående* må ej samtidigt sitta som domare i rätten.

13 §²

Domare vare jävig att handlägga mål:

1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;

2. om han med part är eller varit gift *eller är trolovad* eller är i rätt

2. om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstig-

¹ Senaste lydelse 1948:71.

² Senaste lydelse 1971:875.

Nuvarande lydelse

upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon *eller är i den släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de äro syskonbarn*, eller i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon *eller syskons avkomling eller med någon, från vilkens syskon den andre härstammar*;

Föreslagen lydelse

ande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, *eller om han eljest är part närstående*;

3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;

4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare eller god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

5 kap.

7 §

Den som anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom.

Den som anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom. *Finnes anledning antaga att den som förordnas att biträda som tolk skall erhålla ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, må han avlägga ed som avser även framtida uppdrag.*

Angående eds utbytande mot försäkran på heder och samvete gälle vad om vittnesed är stadgat.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; *i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.*

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är allvarligt hörsel- eller talskadad utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; *ersättningen skall gäldas av statsverket.*

9 kap.

5 §

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, *eller som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.*

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, *dömes till böter. Till samma straff dömes den som muntligen inför rätten eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt.*

17 kap.

9 §²

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Vad nu sagts om måls avgörande efter huvudförhandling gälle ock, då mål avgöres vid sammanträde för muntlig förberedelse.

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli.

¹ Senaste lydelse 1968:193.

² Senaste lydelse 1969:244.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till parterna.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

Har skiljaktig mening förekommit, skall denna meddelas parterna på samma tid och sätt som domen.

18 kap.

8 §¹

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången.

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. *Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan.*

Inkassoåtgärd som vidtagits före rättegången ersättes som rättegångskostnad. Ersättning för sådan kostnad utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Ersättning för rättegångskostnad skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen då målet avgöres till dess betalning sker.

14 §

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla *ränta som avses i 8 § tredje stycket samt* ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

¹ Senaste lydelse 1971:317.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

30 kap.

7 §¹

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställe ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Finnes rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas, då den tilltalade är häktad, inom en vecka och i annat fall inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Under rättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag avsändas till parterna.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domslutet och skälen jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

Har skiljaktlig mening förekommit, skall denna meddelas parterna på samma tid och sätt som domen.

När mål avgjorts, skall skriftlig underrättelse om utgången i målet snarast givas den tilltalade. Närmare föreskrifter härom meddelas av Konungen.

33 kap.

1 §

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn, yrke och hemvist.

I stämningsansökan skall käranden tillika uppgiva sin egen och, om den är honom bekant, även svarandens postadress samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med parterna; har käranden vidtalat ombud att

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn och hemvist.

Parts första inlaga i rättegången skall innehålla uppgift å hans personnummer och postadress. Vidare bör angivas partens yrke och telefonnummer samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom. Har part vidta-

¹ Senaste lydelse 1969: 101.

Nuvarande lydelse

företräda honom, skola ombudets namn och postadress uppgivas. I skriftligt svaromål skall svaranden även uppgiva sin postadress och de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom, samt, om han vidtalat ombud att företräda honom, ombudets namn och postadress.

Sker ändring i förhållande, som part sålunda uppgivit, skall parten utan dröjsmål anmäla det till rätten.

Föreslagen lydelse

lat ombud att företräda honom, skola ombudets namn, postadress och telefonnummer angivas.

Stämningsansökan bör tillika innehålla uppgift å svaranden i de hänseenden som sägs i andra stycket.

3 §¹

Inlaga eller annan handling må till rätten inlämnas genom bud eller insändas med posten i betalt brev. Handling, som sålunda inkommer, skall anses ingiven av den som undertecknat handlingen. Handlingen skall anses inkommen, då handlingen eller avi om försändelse, i vilken handlingen finnes innesluten, avlämnats till rätten eller dess kansli.

Inlaga eller annan handling anses ha inkommit till rätten den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas rätten särskilt om att telegram till rätten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha inkommit redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller funnits tillgänglig för rätten på postanstalt, anses den ha inkommit den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som ej är undertecknat skall bekräftas av avsändaren genom undertecknad handling, om rätten begär det.

9 §²

Är från part inkommen inlaga eller annan handling ej avfattad på svenska språket, må rätten vid behov antingen förelägga parten att tillhandahålla bestyrkt översättning av handlingen eller ock uppdraga åt lämplig person att översätta handlingen. Efterkommes ej föreläggande

¹ Senaste lydelse 1947:616.

² Förutvarande 9 § upphävd genom 1970:429.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

att tillhandahålla översättning, må handlingen lämnas utan avseende.

Den som biträtt rätten med översättning äge av allmänna medel erhålla ersättning efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål vari åklagare för talan skall ersättningen gäldas av statsverket.

36 kap.¹

5 §

Ämbets- eller tjänsteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöva annan allmän befattning må ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttaga tystnad.

Ej heller må advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, kurator vid familjerådgivningsbyrå, som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Ej heller må advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, *sjuksköterska*, kurator vid familjerådgivningsbyrå, som drives av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde eller försvarare må ej höras som vittne om vad för uppdragets fullgörande förtrotts honom, med mindre parten medger, att det må yppas.

Utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs vare annan än försvarare skyldig att avgiva utsaga i mål angående brott, för vilket icke är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år.

Om tystnadsplikt för präst inom svenska kyrkan är särskilt stadgat. Präst inom annat trossamfund än svenska kyrkan eller den som i sådant samfund intager motsvarande ställning må icke höras som vittne om något, som han vid hemligt skriftermål eller under därmed jämförliga förhållanden erfarit.

50 kap.

3 §

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Vadeinlaga, som inkommit till*

¹ Senaste lydelse 1969: 680.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

*hovrätten före vadetidens utgång,
skall anses inkommen inom rätt tid.*

51 kap.

3 §

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Vadeinlaga, som inkommit till hovrätten före vadetidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

52 kap.

2 §

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas. *Besvärslinlaga, som inkommit till hovrätten före besvärstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

55 kap.

3 §

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas. *Revisionsinlaga, som inkommit till högsta domstolen före revisionstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

56 kap.

3 §

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas. *Besvärslinlaga, som inkommit till högsta domstolen före besvärstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.*

2 Förslag till

Lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808)

Härigenom förordnas, att 2, 4, 15, 19 och 22 §§ lagsökningslagen (1946:808) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Lagsökning skall göras skriftligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, yrke, hemvist *och* postadress samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes yrke, hemvist *och* postadress, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange ock de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling varå fordringen grundas och, då betalning enligt 1 § andra stycket sökes ur fast egendom, av handling varigenom pant-rätt i egendomen upplåtits.

Lagsökning skall göras skriftligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, *personnummer*, yrke, hemvist, postadress *och telefonnummer* samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes *personnummer*, yrke, hemvist, postadress *och telefonnummer*, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange ock de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av handling varå fordringen grundas och, då betalning enligt 1 § andra stycket sökes ur fast egendom, av handling varigenom pant-rätt i egendomen upplåtits.

Ansökningen skall jämte avskrift som anges i första stycket avlämnas i två exemplar och vara egenhändigt undertecknad av borgenären eller hans ombud. Är endast ett exemplar ingivet, ombesörje rätten mot stadga avgift erforderlig avskrift, och gälle den i målet lika med huvudskrift.

4 §

Upptages ansökningen, förelägge rätten gäldenären att inom viss av rätten bestämd tid efter det lagsökningshandlingarna blivit honom delgivna skriftligen svara å ansökningen vid påföljd att målet ändå avgöres. Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla hemvist *och* postadress, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Upptages ansökningen, förelägge rätten gäldenären att inom viss av rätten bestämd tid efter det lagsökningshandlingarna blivit honom delgivna skriftligen svara å ansökningen vid påföljd att målet ändå avgöres. Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla *personnummer*, hemvist, postadress *och telefonnummer*, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

¹ Senaste lydelse 1971: 496.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Vid utsättande av tiden för svars avgivande har rätten att taga hänsyn till belägenheten av den ort där gäldenären bor eller handlingarna eljest kunna väntas bli va honom delgivna. Har gäldenären känt hemvist inom riket, må tiden icke utan synnerliga skäl bestämmas längre än till två veckor.

15 §

I fråga om kostnad i lagsökningsmål gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om rättegångskostnad i tvistemål; *hänskjutes* målet till rättegång, skall frågan om ersättning för sådan kostnad prövas i rättegången.

I fråga om kostnad i lagsökningsmål gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om rättegångskostnad i tvistemål; *ersättning för ränta utgår dock ej. Hänskjutes* målet till rättegång, skall frågan om ersättning för sådan kostnad prövas i rättegången.

19 §

Ansökning om betalningsföreläggande skall göras skriftligen eller muntligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, yrke, hemvist *och* postadress samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes yrke, hemvist *och* postadress, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange tillika i ansökningen eller i räkning som åberopas tydligt och fullständigt grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst samt de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres.

Ansökning om betalningsföreläggande skall göras skriftligen eller muntligen hos allmän underrätt. Ansökningen skall innehålla uppgift om borgenärens namn, *personnummer*, yrke, hemvist, postadress *och telefonnummer* samt gäldenärens namn och, där så kan ske, dennes *personnummer*, yrke, hemvist, postadress *och telefonnummer*, så ock fordringens belopp och den ränta som fordras. Borgenären ange tillika i ansökningen eller i räkning som åberopas tydligt och fullständigt grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst samt de omständigheter som betinga rättens behörighet, om denna ej framgår av vad eljest anföres.

Ansökning som göres skriftligen skall avlämnas i två exemplar och vara egenhändigt undertecknad av borgenären eller hans ombud. Är endast ett exemplar ingivet, besörje rätten mot stadgad avgift erforderlig avskrift, och gälle den i målet lika med huvudskrift. Göres ansökning muntligen, skall genom rättens försorg mot stadgad avgift uppteckning därav ske i två exemplar; borgenären eller hans ombud skall med sin underskrift vitsorda att uppteckningen är riktig. Uppteckningen gälle sedan som huvudskrift.

Räkning som åberopas skall ingivas i två exemplar; är räkningen ingiven i allenast ett exemplar, skall mot stadgad avgift avskrift därav besörjas av rätten.

22 §¹

Uptages ansökningen, förelägg rätten gäldenären att, såframt han vill helt eller till någon del bestrida ansökningen, inom viss av rätten bestämd tid

¹ Senaste lydelse 1971: 318.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

efter det ansökningen jämte räkning, om sådan åberopats, blivit honom delgiven, skriftligen hos rätten anmäla sitt bestridande vid påföljd att utmätning eljest må ske. Vid utsättande av tiden för anmälan av bestridande har rätten att taga hänsyn till belägenheten av den ort där gäldenären bor eller handlingarna eljest kunna väntas bli honom delgivna. Utan synnerliga skäl må tiden icke bestämmas längre än till två veckor.

Har borgenären i ansökningen fordrat ersättning för kostnad å målet, skall rätten i föreläggandet angiva vad i sådant hänseende skall, om bestridande ej sker, utgå utöver kostnaden för blivande delgivning. Ersättningen utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla hemvist *och* postadress, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Föreläggandet, som skall tecknas å ena exemplaret av ansökningen, skall tillika innehålla anmaning till gäldenären att hos rätten anmäla *personnummer*, hemvist, postadress *och telefonnummer*, såvida tillförlitlig uppgift härom icke föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

3 Förslag till**Lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1)**

Häri genom förordnas, att 204 och 217 §§ utsökningslagen (1877:31 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*204 §¹

Försittes den i 201, 202 eller 203 § stadgade tid för klagan, och visas ej inom samma tid laga förfall, varde klagan, såvitt den åsyftar att vinna ändring i utmätningssmannens åtgärd, ej upptagen till prövning. Visas förfall, sättes överexekutor ut ny tid för klaganden att målet fullfölja.

Försittes den i 201 eller 203 § stadgade tid för klagan, och visas ej inom samma tid laga förfall, varde klagan, såvitt den åsyftar att vinna ändring i utmätningssmannens åtgärd, ej upptagen till prövning. Visas förfall, sättes överexekutor ut ny tid för klaganden att målet fullfölja. *Klagoskrift, som inkommit till utmätningssmannen inom klagotiden, skall anses inkommen inom rätt tid.*

Vid förrättning, som i nämnda paragrafer omförmäles, meddele utmätningssmannen underrättelse om vad för ändrings sökande iakttagas bör samt äventyret, om det försummas.

¹ Senaste lydelse 1912:211.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*217 §¹

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av överexekutor avvisas. Om fullföljd av talan mot beslutet gälle vad i 216 § är föreskrivet.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av överexekutor avvisas. *Besvärslaga, som inkommit till hovrätten före besvärstidens utgång, skall anses inkommen inom rätt tid.* Om fullföljd av talan mot beslutet *om avvisning* gälle vad i 216 § är föreskrivet.

Avvisas ej besvärstalan efter vad i första stycket sägs, låte överexekutor utan dröjsmål till hovrätten insända besvärslagan med därvid fogade handlingar ävensom överexekutors protokoll och utslag samt, i huvudskrift eller styrkt avskrift såvitt angår den fullföljda frågan, utmätningmans protokoll och andra hos överexekutor förvarade handlingar i målet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

4 Förslag till**Lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)**

Härigenom förordnas, att 211 § konkurslagen (1921: 225) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*211 §²

Mål, som avses i 16, 27, 85, 93, 98, 164 eller 183 §, skall utan förberedelse företagas till huvudförhandling. Utsättes målet till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten, om det erfordras för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom. Vid huvudförhandling i mål som avses i 16 § är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål, som avses i 16, 27, 85, 93, 98, 164 eller 183 §, skall utan förberedelse företagas till huvudförhandling. Utsättes målet till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten, om det erfordras för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom. Vid huvudförhandling i mål som avses i 16 *eller 85 §* är rätten domför med en lagfaren domare.

Mål, som avses i 109 eller 130 §, må ej företagas till huvudförhandling, med mindre sammanträde för muntlig förberedelse hållits. Lämna samtliga närvarande sitt samtycke därtill eller finnes saken uppenbar, må huvudförhandlingen hållas i omedelbart samband med förberedelsen. Hålles ej huvudförhandlingen i omedelbart samband med förberedelsen, skall envar

¹ Senaste lydelse 1946:814.

² Senaste lydelse 1969:805.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

som närvarit och vars adress är känd erhålla särskild underrättelse om tid och ställe för huvudförhandlingen, så framt ej besked därom lämnats under förberedelsen.

Uteblir i mål, som avses i denna paragraf, part eller annan, som äger komma tillstådes vid förhandling, utgöra det ej hinder för målets handläggning och avgörande, om ej annat är stadgat.

Beträffande talan mot avgörande i mål, som nu sagts, gälle vad i rättegångsbalken är stadgat om talan mot beslut i mål, som väckts vid underrätt. Över underrätts eller hovrätts beslut, varigenom sådan av gäldenären förd talan, som avses i 183 § tredje stycket andra punkten, blivit bifallen, må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

5 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom förordnas, att 9 § rättshjälpslagen (1972:429) skall ha nedan angivna lydelse.

I prop. 1972:132 föreslagen lydelse *Föreslagen lydelse*

9 §

Vid allmän rättshjälp betalar staten kostnaderna i den rättsliga angelägenheten som rättshjälpen avser. Bestämmelser om att den rättssökande har att själv helt eller delvis betala kostnad för rättshjälp finns i 16 § andra stycket och 27 § första stycket andra punkten.

Såsom kostnad för rättshjälpen anses den rättssökandes kostnad för

1. biträde som varit behövt för tillvaratagande av den rättssökandes rätt,

2. bevisning vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen samt nödvändig utredning i angelägenhet, som kan komma under sådan domstols prövning eller som skall prövas av skiljemän,

3. utredning i angelägenhet som skall prövas av förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet om utredningen är skäligen påkallad för tillvaratagande av den rättssökandes rätt och ej kan erhållas genom myndigheten,

4. resa och uppehälle för den rättssökande eller hans ställföreträdare och för vårdare eller annan, som måste anlitas, i samband med inställelse inför domstol eller annan myndighet, om personlig inställelse ålagts, eller i samband med inställelse för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap,

5. avgift som enligt expeditionskungörelsen (1964: 618) utgår för ansökan om expedition vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen, dock ej i fråga om sådan rättens expedition som utfärdas endast på särskild begäran om icke expeditionen begäres innan tiden för fullföljd av talan gått till ända, samt avgift som utgår enligt exekutionsavgiftskungörelsen (1971: 1027),

I prop. 1972:132 föreslagen lydelse Föreslagen lydelse

6. kungörelse i mål eller ärende vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen,

7. vad av allmänna medel utgått i ersättning till tolk eller stenograf eller i ersättning enligt 4 eller 5 § lagen (1958:642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av faderskapet till barn utom äktenskap eller enligt föreskrift i rättegångsbalken eller 3 § första stycket nämnda lag för bevisning som rätten självant föranstaltat om.

7. vad av allmänna medel utgått i ersättning för översättning eller i ersättning enligt 4 eller 5 § lagen (1958:642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av faderskapet till barn utom äktenskap eller enligt föreskrift i rättegångsbalken eller 3 § första stycket nämnda lag för bevisning som rätten självant föranstaltat om.

Såsom kostnad för bevisning enligt andra stycket 2 anses ej den rättsökandes kostnad för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1961:262) om försäkringsdomstol skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 §

Ledamot och ersättare för ledamot skall vara svensk medborgare och hava fyllt tjugufem år. Ej må befattningen utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Ledamot och ersättare för ledamot skall vara svensk medborgare. Ej må befattningen utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Lagfaren ledamot skall hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 8 februari 1973.

Närvarande: justitierådet PETRÉN, regeringsrådet WIESLANDER, justitierådet HOLMBERG, justitierådet GÄRDE WIDEMAR.

Enligt lagrådet den 6 februari 1973 tillhandakommet utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 december 1972, har Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skall inhämtas över upprättade förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808),
3. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1),
4. lag om ändring i konkurslagen (1921:225),
5. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
6. lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Staffan Edling.

Lagrådet yttrar:

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken**4 kap. 12 och 13 §§**

I förevarande lagrum föreslås vissa jämkningar bl. a. med hänsyn till önskvärdheten av mera likartade jävsbestämmelser i RB och FL. Enligt sistnämnda lag skall endast vissa särskilt nära släktförhållanden grunda jäv. I övrigt skall jäv föreligga då saken angår annan tjänstemannen närstående person. Därvid förutsättes att en prövning skall ske av omständigheterna i det enskilda fallet. Beträffande släktskapsjäven innefattar det remitterade förslaget ingen annan ändring av gällande bestämmelser än att dessa jäv i 13 § 2 begränsas till samma personkrets som anges i 12 §. Däremot föreslås att i såväl 12 § som 13 § 2 införas en bestämmelse om att jäv skall anses föreligga i de fall då domarna resp. domaren och parten är varandra närstående. Departementschefen uttalar att detta i vissa hänseenden medför en utvidgning av släktskapsjäven jämfört med nuvarande ordning och syftar därvid särskilt på det numera allt vanligare fallet att man och kvinna sammanbor utan att vara gifta eller avse att ingå äktenskap. Relationen mellan dem och deras familjer är dock ofta densamma som i ett äktenskap. Det framhålls också, att begreppet närstående i detta sammanhang endast avser relationer av familjemässig karaktär. Den föreslagna lagtexten ger

emellertid enligt lagrådets mening intryck av att träffa en betydligt vidare krets av närstående och är för övrigt vag. Den åsyftade begränsningen bör komma till uttryck i lagtexten. Detta skulle kunna ske genom att i förevarande båda lagrum uttrycket 'på liknande sätt' inskjutes omedelbart före ordet 'närstående'. I anslutning till nu berörda lagrum har departementschefen uttalat, att begreppet närstående torde få en betydligt mera restriktiv tillämpning i 12 § än i 13 §. Begreppet kan dock enligt lagrådets mening knappast ha olika innebörd i dessa båda lagrum. Tilläggas må att om en parts släkting utanför den trånga krets som åsyftas med uttrycket 'på liknande sätt närstående' på grund av särskilda omständigheter står parten nära, jäv enligt 13 § 9 kan föreligga för släktingen att tjänstgöra som domare i partens mål.

I det remitterade förslaget har förutom vad ovan redovisats vidtagits den ändringen av förevarande lagrum att trolovning som jävsgrund utmönstrats under hänvisning till ett kommande lagförslag om ändring i GB, genom vilket reglerna om trolovning föreslås utgå. Departementschefen anser att denna jävsgrund kan undvaras, eftersom 'trolovad undantagslöst torde vara att betrakta som närstående'. Redan med departementschefens betonande av att under begreppet närstående särskilt inbegripes man och kvinna, som sammanbor utan att vara gifta eller avse att ingå äktenskap, samt deras resp. familjer föreligger risk att trolovade personer, som ej sammanbor, icke skulle anses stå i jävsförhållande till varandra. Med det av lagrådet föreslagna begränsande tillägget till begreppet närstående blir risken härför än större. Anledning finns att antaga, att även om reglerna om trolovning utmönstras ur GB, seden att genom ringväxling och annonsering tillkännage avsikten att ingå äktenskap består även i fall då kontrahenterna ej flyttar samman. Med hänsyn till vad nu anförts talar enligt lagrådets mening starka skäl för att jävsgrunden trolovning bibehålles i de båda förevarande paragraferna och detta särskilt om det av lagrådet förordade tillägget till begreppet närstående upptages i lagrummen.

I det remitterade förslaget har ej upptagits jämkning i 36 kap. 3 § RB, vari angives när på grund av jäv befrielse från skyldighet att vittna föreligger. I gällande rätt överensstämmer jävsgrunderna i 4 kap. 12 § och 36 kap. 3 §. Enligt det remitterade förslaget brytes denna enhetlighet. Sålunda bibehålles jävsgrunden trolovning bland vittnesjäven. Enligt lagrådets mening måste anses otillfredställande att — såsom blir fallet enligt det remitterade förslaget — samma faktiska situation i ena lagrummet inbegripes under ordet 'närstående' men i det andra under uttrycket 'trolovad'. Det är ägnat att medföra osäkerhet i rättstillämpningen. Genom att i förslaget begreppet närstående ej upptagits bland vittnesjäven har vidare den jämställdhet mellan vigda och sammanboende och deras familjer som i övrigt åsyftas icke åvägabragts när fråga är om att befria från vittnesplikt. Om jävsgrunden närstående i 4 kap. 12 och 13 §§ begränsas att

gälla 'på liknande sätt närstående' torde som regel vansklighet icke föreligga att utan vidlyftigare utredning konstatera om en jävssituation är för handen. Vidare blir härigenom kretsen så avgränsad att risk knappast finns för vittnesjäv i situationer, då det ej är motiverat att sådant föreligger. Vad nu anförts föranleder lagrådet att i första hand intaga den ståndpunkten att i 36 kap. 3 § jävsgrunden trolovning bör bibehållas samt jävsgrunden 'på liknande sätt närstående' bör införas. Den sistnämnda grunden kommer då främst att medföra att vittnesjäv kommer att föreligga beträffande sammanboende man och kvinna samt deras familjer. Skulle jävsgrunden trolovning i enlighet med det remitterade förslaget uteslutas ur 4 kap. 12 och 13 §§, bör motsvarande ändring vidtagas i 36 kap. 3 §. Detta i sin tur synes nödvändig-göra en komplettering av sistnämnda lagrum i enlighet med vad 4 kap. 12 § kommer att innehålla.

33 kap. 3 §

Förebilden till förslaget i denna paragraf är hämtad från 7 § FL och 44 § FPL. En väsentlig nyhet i förhållande till vad som nu gäller på förevarande område är presumptionsregeln i andra stycket. I fråga om tolkningen av denna regel har departementschefen till en början hänvisat till vad han anförde i motiven till FL. Därutöver har han i anledning av vad som anförts under remissbehandlingen gjort vissa uttalanden i fråga om när en handling skall anses ha funnits tillgänglig för rätten på postanstalt. Uttalandena synes inte ha full täckning i den föreslagna lagtexten. Av motiven till FL framgår, att syftet med presumptionsregeln i denna del är att se till att enskilds rätt inte skall gå förlorad, därför att myndigheten t.ex. dröjer med att på postanstalt hämta alla de försändelser till myndigheten som anlänt viss dag. Självfallet måste därmed avses hämtning samma dag. Det sägs vidare i motiven att beviskravet bör sättas lågt, när det gäller att avgöra huruvida en handling viss dag funnits tillgänglig för myndighet på postanstalt. Det bör sålunda, sägs det vidare, vara tillräckligt att det med hänsyn till förefintliga uppgifter om t.ex. dag för försändelsens poststämpling, försening av postgången och rutinen vid insortering av försändelser i postfack och postboxar icke framstår som osannolikt att handlingen viss dag funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt. För lagrådet har funnits tillgängliga föreskrifter m.m. från regeringsrätten och de båda kammarrätterna om posthämtning, i vilka förevarande hjälpregel behandlas. Dessa handlingar visar, bortsett från andra skiljaktigheter dem emellan om tolkningen av hjälpregeln, att de lokala förhållandena och rutinerna på de olika postanstalterna spelar stor roll. I Stockholm synes det sålunda inte vara praktiskt möjligt att avgöra när på dygnet en försändelse sorterats in i postfack eller postbox. I Göteborg däremot tycks det vara möjligt att skaffa utredning i detta hänseende. Ingen av dessa domstolar tycks dock ha utgått från att all post som hämtas på morgonen den ena dagen utan vidare skall

anses ha kommit in föregående dag. Departementschefens uttalanden i förevarande remiss synes emellertid leda till att så skulle bli fallet. Han anför nämligen, att det för att det skall kunna antagas att handling eller avi har funnits tillgänglig för rätten på postanstalt viss dag fordras, att det inte är osannolikt att handlingen eller avin den dagen blivit tillgänglig för myndigheten i den meningen att den då blivit insorterad i rättens postbox eller postfack. Departementschefen tillägger att det inte bör tillmätas någon betydelse huruvida vid insorteringsögonblicket domstolen faktiskt ägde tillträde till den lokal där postboxen eller postfacket finns. Enligt lagrådets mening kan emellertid lagtextens krav på att handlingen skall antagas ha funnits tillgänglig på postanstalten inte rimligen innebära annat än att det skulle ha varit möjligt för rätten att före dagens utgång, dvs. före klockan 24, hämta handlingen på postanstalten. Detta torde inte någonstans vara fullt möjligt. Postfack lär inte vara tillgängliga på andra tider än när postanstalten är öppen och postbox torde i allmänhet kunna åtkommas endast under begränsad del av dygnet, låt vara större än den postanstalten är öppen. Försändelse som sorteras in i fack eller box på sådan tid att den inte den dagen kan åtkommas av mottagaren, kan ej anses tillgänglig för denne förrän nästa dag. Pågår sortering av post efter det att post sista gången på dagen hämtats av mottagaren — vilket med hänsyn till regler om arbetstid m.m. ofta sker åtskillig tid innan postanstalten stängs eller tillgången till boxen avskäres — och kan man inte komma överens med postanstalten om märkning av sådan post, är det i många fall inte praktiskt möjligt att nästa dag avgöra om en försändelse dagen innan funnits tillgänglig för mottagaren på postanstalten i den mening varom här är fråga. Vissa slutsatser kan dock ofta dragas av poststämpelns datum. Så har regeringsrätten i avgörande den 21 december 1972 i mål 2587/1972 ansett ett en viss dag i Göteborg poststämplat brev icke ha funnits tillgängligt för regeringsrätten samma dag.

Det anförda visar, att det föreslagna regelsystemet kan medföra betydande tolkningssvårigheter och olikheter i tillämpningen. Detta belyses också av erfarenheterna från regeringsrätten och kammarrätterna. Systemet fordrar därjämte, enligt vad vid dessa domstolar utfärdade föreskrifter utvisar, ett omständligt förfarande vid omhändertagande och brytande av posten. Enligt lagrådets mening talar därför övervägande skäl för att den föreslagna presumptionsregeln i andra stycket ej i föreliggande skick upptages i RB. Ett tillgodoseende av önskvärheten av enhetlighet inom förvaltningens och förvaltningsdomstolarnas område samt de allmänna domstolarnas bör ske genom att reglerna på hithörande område på en gång omprövas för såväl RB som FL och FPL. Därvid synes kunna övervägas en ordning, enligt vilken alla handlingar som kommer med post en dag eller som finns i myndighetens brevlåda vid första tömningen på dagen anses ha inkommit dagen innan.

36 kap. 3 §

Såsom anförts vid 4 kap. 12 och 13 §§ är det önskvärt att jävsgrunderna enligt förevarande paragraf även framdeles kommer att vara desamma som i 4 kap. 12 §. I överensstämmelse med vad lagrådet därvid i första hand föreslagit bör i första stycket av förevarande paragraf som ny jävsgrund efter svågerlagsjävet upptagas att den till vittne kallade med parten 'eljest är på liknande sätt närstående '. Vid annan utformning av jävsreglerna i 4 kap. 12 och 13 §§ än lagrådet i första hand föreslagit bör — såsom angivits vid dessa paragrafer — bestämmelserna i förevarande lagrum anpassas därtill.

50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 §

Reformen att fullföljdsinlaga, som inom föreskriven tid inkommit till den högre instansen i stället för till den instans som träffat det överklagade avgörandet, skall godtagas såsom i rätt tid inkommen till denna instans har genomförts genom att erforderliga bestämmelser i ämnet tagits upp i de lagrum som anger effekten av att talan ej fullföljts såsom föreskrivits. Det kan ifrågasättas om ej bestämmelserna i stället borde upptagas i de paragrafer som anger hur talan skall fullföljas; reformen innebär i själva verket ett undantag från hittills gällande bestämmelser i detta hänseende. Till stöd för den i det remitterade förslaget gjorda placeringen kan emellertid anföras, att därigenom framgår att den nu godtagna nya formen för fullföljd avses vara en undantagsföreteelse och ej ett normalt förfarande. Placeringen är därför godtagbar. Vid upptagandet av reglerna i lagrummen, som reglerar effekten av att fullföljd ej skett i ordinär väg, blir de dock lättillgängligare om de utmynnar i att den i lagrummet eljest stadgade effekten ej skall inträda i det fall varom nu är fråga: regeln framstår då omedelbart som ett undantag från huvudregeln i samma lagrum. Med hänsyn till vad nu anförts förordas, att tillägget till 50 kap. 3 § får den lydelsen, att om vadeinlaga inkommit till hovrätten före vadetidens utgång, den omständigheten att inlagan inkommit till underrätten först därefter ej skall föranleda att den avvisas.

Omformulering på motsvarande sätt torde böra göras beträffande tilläggen till 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 §.

Förslaget till lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1)

204 §

Under hänvisning till vad som anförts vid 50 kap. 3 § RB m.fl. lagrum förordas, att tillägget till första stycket i förevarande paragraf upptages som en andra punkt och får innehållet, att om klagoskrift före klagotidens utgång

inkommit till utmätningsmannen, klagan ändå skall upptagas till prövning. Tillägget föranleder att sista punkten i stycket bör redaktionellt jämkas och inledningsvis erhålla lydelsen: 'Är tiden försutten och visas etc-----'.

217 §

Vad som anförts vid 50 kap. 3 § RB m.fl. lagrum föranleder, att det föreslagna inskjutna stadgandet i första stycket av förevarande paragraf bör givas lydelsen, att om besvärslaga inkommit till hovrätten före besvärstidens utgång, den omständigheten att den inkommit till överexekutor först därefter ej skall föranleda att den avvisas.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 16 februari 1973.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagsökningslagen (1946:808),
3. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s.1),
4. lag om ändring i konkurslagen (1921:225),
5. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
6. lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Som lagrådet påpekat kan uttrycket 'närstående' utan närmare bestämning språkligt sett ge intryck av att avse en vidare krets av anhöriga än som avsetts i förslaget till ändrad lydelse av 4 kap. 12 § och 13 § 2 RB. Jag biträder därför lagrådets förslag om precisering av uttrycket till dem som är 'på liknande sätt närstående' de i lagrummen särskilt uppräknade anhöriga.

Däremot kan jag inte dela lagrådets uppfattning att trolovad inte skulle kunna betraktas som närstående eller — med den av lagrådet föreslagna formuleringen — på liknande sätt närstående. De som genom ringväxling eller på annat sätt kommit överens om att ingå äktenskap bör sålunda enligt min mening anses vara varandra närstående på liknande sätt som de, vilka är eller varit gifta med varandra. Att det i remissprotokollet särskilt betonades att jävsreglerna enligt förslaget i motsats till f.n. skulle bli tillämpliga också i den numera allt vanligare situationen att man och kvinna lever samman utan att avse att gifta sig, behöver inte utesluta att reglerna gäller också dem som avser att gifta sig, vare sig de flyttat samman eller inte. Ett särskilt skäl att inte behålla trolovning som särskild jävsgrund i lagtexten är, som anfördes i remissprotokollet, att bestämmelserna om trolovning föreslås utmönstrade ur giftermålsbalken. I lagrådsremiss den 12 januari 1973 har efter anmälan av statsrådet Carl Lidbom förslag härom lagts fram.

Lagrådet har vidare föreslagit att bestämmelserna i 36 kap. 3 § RB om när parts anhöriga på grund av jäv inte är skyldiga att vittna ges motsvarande avfattning som bestämmelserna om domarjäv. Jag kan ansluta mig till lagrådets förslag i detta hänseende. Som lagrådet framhållit vinner man härigenom den fördelen att jävsbestämmelserna i RB får enhetlig

utformning, något som i sig kan vara ägnat att förebygga osäkerhet i rättstillämpningen. Som också framhållits när man dessutom den sakliga fördelen att reglerna om vittnespliktens omfattning blir samma för den sammanboende och dennes familj som för make och dennes familj. Om det begränsade uttryckssättet 'på liknande sätt närstående' kommer till användning vid angivande av den krets av personer som enligt 36 kap. 3 § inte är skyldiga att vittna, synes risken för praktiska tillämpningssvårigheter av betydelse bli jämförelsevis ringa. I enlighet med det anförda kan jag godta lagrådets förslag om ändring också av 36 kap. 3 § RB med den inskränkningen att jag inte heller här anser det erforderligt att uttryckligen nämna 'trolovad' i lagtexten.

I fråga om förslaget till ändrad lydelse av 33 kap. 3 § RB har lagrådet anført att det i andra stycket upptagna kravet att handling skall antas ha funnits tillgänglig för rätten på postanstalt låter sig mindre väl förenas med uttalandena i remissprotokollet enligt vilka det avgörande är att handlingen blivit insorterad i rättens postfack eller postbox, oavsett om domstolen vid insorteringsögonblicket faktiskt ägde tillträde eller ej till den lokal där boxen eller facket finns. Vad lagrådet sålunda anført bör föranleda den ändringen i lagtexten att orden 'funnits tillgänglig för rätten' ändras till 'avskilts för rätten'. Motsvarande jämkning bör göras i 7 § FL och 44 § FPL.

Lagrådets förslag till avfattning av 50 kap. 3 §, 51 kap. 3 §, 52 kap. 2 §, 55 kap. 3 § och 56 kap. 3 § RB samt 204 och 217 §§ utsökningslagen bör godtas.

I övrigt bör ett par redaktionella jämkningar vidtas i förslaget till lag om ändring i RB.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga

dels de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar,

dels förslag till

7. lag om ändring i förvaltningslagen (1971:290),

8. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 28 december 1972	18
 1 Inledning	 18
2 Allmänt om förslagen i departementspromemorian	18
3 Ändringar i RB med anledning av förvaltningsrättsreformen	20
3.1 Viss ålder för behörighet att vara domare	20
3.2 Domarjäv	22
3.3 Domstols tolk	25
3.4 S. k. partsoffentlighet	31
3.5 Rättegångsförseelse	32
3.6 Meddelande av dom och beslut	33
3.7 Identifieringsuppgifter i inläga	35
3.8 Ingivande av handling till rätten m. m.	36
3.9 Fullföljdsinläga till fel instans	42
4 Frågor om rättegångskostnad	45
4.1 Ränta på rättegångskostnad	45
4.2 Ersättning för kostnad som uppkommit före rättegången ...	52
5 Domförhet i mål om konkursarvoden	60
6 Sjuksköterskas vittnesplikt	61
7 Departementschefen	64
7.1 Allmänna synpunkter	64
7.2 Viss ålder för behörighet att vara domare	66
7.3 Domarjäv	66
7.4 Domstols tolk	69
7.5 Rättegångsförseelse	77
7.6 Meddelande av dom och beslut	77
7.7 Identifieringsuppgifter i inläga	78
7.8 Ingivande av handling	79
7.9 Fullföljdsinläga till fel instans	82
7.10 Ränta på rättegångskostnad	83
7.11 Ersättning för kostnad som uppkommit före rättegången ...	85
7.12 Domförhet i mål om konkursarvoden	88
7.13 Sjuksköterskas vittnesplikt	88

8 Hemställan	89
Bilaga 1 Promemoriaförslaget	91
Bilaga 2 Det remitterade förslaget	100
Utdrag av lagrådets protokoll den 8 februari 1973	114
Utdrag av statsrådsprotokollet den 16 februari 1973	120

Sättning: Datorstyrd Fotosättning Sthlm SRA 1973
Tryck: Rotobekman